

Algemeen Ambtsbericht Kosovo 2003

Directie Personenverkeer, Migratie en Vreemdelingenzaken
Afdeling Asiel-en Migratiezaken
Den Haag

oktober 2003

	Inhoudsopgave	Pagina
1	Inleiding	6
2	Landeninformatie	8
2.1	Basisgegevens	8
2.1.1	Gebied en volk	8
2.1.2	Geschiedenis	9
2.1.3	Bestuurlijk Kader	15
2.2	Politieke ontwikkelingen	20
2.3	Veiligheidssituatie	26
2.3.1	Huidige veiligheidssituatie	27
2.3.2	KFOR	29
2.3.3	UNMIK-politie	31
2.3.4	Kosovo Police Service (KPS)	31
2.3.5	Kosovo Beschermingskorps (TMK)	32
2.4	Sociaal-economische situatie	34
2.5	Documenten	41
3	Mensenrechten	43
3.1	Juridische context	43
3.1.1	Verdragen en Protocollen	44
3.1.2	'Nationale' Wetgeving	45
3.2	Toezicht	45
3.2.1	Ombudspersoon	46
3.3	Naleving en schendingen	48
3.3.1	Vrijheid van meningsuiting	48
3.3.2	Vrijheid van vereniging en vergadering	50
3.3.2.1	Vrijheid van vereniging	50
3.3.2.2	Vrijheid van vergadering	50
3.3.3	Vrijheid van godsdienst	50
3.3.4	Bewegingsvrijheid	51
3.3.5	Rechtsgang	53
3.3.6	Arrestaties en detenties	56
3.3.7	Mishandeling en foltering	57
3.3.8	Vermissingen, verdwijningen en ontvoeringen	57
3.3.9	Moorden	58
3.3.10	Doodstraf	59
3.4	Positie van specifieke groepen	59
3.4.1	Serviërs	59
3.4.2	Roma	62
3.4.3	Slavische moslims	64
3.4.4	Gorani	65

3.4.5	Turken	66
3.4.6	Kroaten	66
3.4.7	Vrouwen	67
3.4.8	Gemengd gehuwden	68
3.4.9	Homoseksuelen	69
4	Migratie	70
4.1	Migratiestromen en motieven	70
4.2	Opvang van binnenlands ontheemden	70
4.3	Minderjarigen	72
4.3.1	Wetgeving	72
4.3.2	Zelfredzaamheid	72
4.3.3	Opvang en voogdij	73
4.4	Activiteiten van internationale organisaties	73
4.4.1	Activiteiten UNHCR voor terugkerende asielzoekers uit Kosovo	73
4.4.1.1	Standpunt van UNHCR over terugkerende asielzoekers uit Kosovo	74
4.4.2	Activiteiten OCHA en andere noodhulporganisaties	75
4.5	Beleid andere Europese landen	76
4.5.1	Duitsland	76
4.5.2	België	77
4.5.3	Zwitserland	77
4.5.4	Verenigd Koninkrijk	78
4.5.5	Zweden	78
5	Samenvatting	80
	Bijlage(n)	82
I	Lijst van geraadpleegde openbare bronnen	82
II	Lijst van politieke partijen, bewegingen en allianties	87
III	Lijst van gebruikte afkortingen	93
IV	Tijdelijke Instellingen voor Zelfbestuur	Error! Bookmark not defined.
V	Benchmarks	Error! Bookmark not defined.

1 Inleiding

In dit algemene ambtsbericht wordt de huidige situatie in Kosovo beschreven voorzover deze van belang is voor de beoordeling van asielverzoeken van personen die afkomstig zijn uit Kosovo en voor besluitvorming over de terugkeer van afgewezen asielzoekers uit Kosovo. Dit ambtsbericht is een actualisering van eerdere algemene ambtsberichten over de situatie in Kosovo (laatstelijk 7 juni 2002). Het algemene ambtsbericht beslaat de periode van maart 2002 tot en met augustus 2003.

Dit ambtsbericht is deels gebaseerd op informatie uit openbare bronnen. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties, verschillende niet-gouvernementele organisaties, vakliteratuur en berichtgeving in de media. Een overzicht van de geraadpleegde openbare bronnen is opgenomen in de literatuurlijst. Bovendien liggen bevindingen ter plaatse en vertrouwelijke rapportages van Nederlandse vertegenwoordigingen, EU, OVSE, NAVO en andere landen aan dit algemeen ambtsbericht ten grondslag.

In het algemeen ambtsbericht wordt veelvuldig verwezen naar geraadpleegde openbare bronnen. Daar waar dergelijke bronnen zijn vermeld, is de tekst in veel gevallen eveneens gebaseerd op informatie die op vertrouwelijke basis is ingewonnen.

In hoofdstuk twee wordt ingegaan op de recente ontwikkelingen op politiek, veiligheids- en sociaal-economisch gebied. Deze beschrijving wordt voorafgegaan door een overzicht van de geschiedenis van Kosovo. Ook is een korte passage over geografie en bevolking van Kosovo opgenomen.

In hoofdstuk drie wordt de mensenrechtensituatie in Kosovo geschetst. Na een beschrijving van wettelijke garanties en internationale verdragen waarbij Kosovo partij is, komen mogelijkheden van toezicht aan de orde. In hoofdstuk 3 volgt de eigenlijke beschrijving van de mensenrechtensituatie. Bovendien wordt in dit hoofdstuk de positie van specifieke groepen belicht.

In hoofdstuk vier komen de opvang van binnenlands ontheemden en vluchtelingen, de minderjarigen, het beleid van een aantal andere Europese landen inzake asielzoekers uit Kosovo en activiteiten van internationale organisaties aan de orde.

Een algehele samenvatting volgt in hoofdstuk vijf. Voor een beschrijving van de situatie in de overige delen van de Federale Republiek Joegoslavië, respectievelijk de situatie van dienstplichtigen in de

Federale Republiek Joegoslavië aangevuld met de amnestiewet FRJ, wordt verwezen naar de meest recente ambtsberichten terzake, van augustus 2002 (kenmerk DPV/AM-764982) respectievelijk 17 november 1999 (kenmerk DPC/AM-666922) en 9 maart 2001 (DPC/AM-720853).¹

In dit ambtsbericht wordt voor de aanduiding van plaatsen in Kosovo, in navolging van het advies van UNMIK en de OVSE, eerst de plaatsnaam in het Albanees genoemd, gevolgd door de plaatsnaam in het Servo-Kroatisch.

¹

Inmiddels is de naam van de Federale Republiek Joegoslavië gewijzigd in Servië en Montenegro. Aangezien ten tijde van deze ambtsberichten nog de oude benaming van toepassing was wordt hier nog van de FRJ gesproken.

2 Landeninformatie

2.1 Basisgegevens

In dit hoofdstuk wordt algemene informatie gegeven over Kosovo. Allereerst zal enige informatie over het gebied Kosovo, zijn inwoners en zijn geschiedenis worden verstrekt. Daarna zal achtereenvolgens worden ingegaan op het bestuurlijke kader van Kosovo, de politieke situatie, de veiligheidssituatie, de sociaal-economische situatie en de stand van zaken met betrekking tot door UNMIK afgegeven documenten.

2.1.1 Gebied en volk

Kosovo ligt in het zuiden van de statenunie Servië en Montenegro (voortaan Servië en Montenegro). Servië en Montenegro is de staatkundige opvolger van de Federale Republiek Joegoslavië dat op haar beurt weer één van de vijf opvolgersstaten van de voormalige Socialistische Federatieve Republiek Joegoslavië (SFRJ) was. Kosovo is formeel een provincie van Servië, maar wordt sinds juni 1999 op basis van VN resolutie 1244 bestuurd door de 'United Nations Interim Administration Mission in Kosovo' (UNMIK; zie ook 2.3)

Met een oppervlakte van 10.908 vierkante kilometer is Kosovo ongeveer ¼ van de oppervlakte van Nederland. In het noorden grenst Kosovo aan (het overige deel van) Servië en aan Montenegro. In het zuiden grenst Kosovo aan Albanië en Macedonië. Kosovo is onderverdeeld in vijf regio's, te weten Prishtinë/Priština, Prizren/Prizren, Pejë/Peć, Mitrovicë/Kosovska Mitrovica en Gjiilan/Gnjilane en kent dertig gemeenten.² Het totale inwonertal bedraagt bij benadering twee miljoen, van wie circa 300.000 in de hoofdstad Pristina wonen. 50% van de inwoners van Kosovo is jonger dan 25 jaar. Slechts 0,8% van de inwoners is ouder dan zestig jaar. Kosovo heeft een van de hoogste kindersterftecijfers in Europa (25 op 1000 geboortes).³

² Het betreft de gemeenten Prishtinë/Priština, Podujevë/Podujevo, Glogovac/Glogovac, Fushë Kosovë/Kosovo Polje, Obiliq/Obilić, Shtime/Štimlje, Lipjan/Lipljan, Pejë/Peć, Deçan/Dečani, Gjakovë/Đakovica, Istog/Istok, Klinë/Klina, Gjiilan/Gnjilane, Ferizaj/Uroševac, Viti/Vitina, Kamenicë/Kamenica, Shtërpçë/Štrpce, Kaçanik/Kaçanik, Novo Berdë/Novo Brdo, Prizren/Prizren, Rahovec/Orahovac, Suharekë/Suva Reka, Dragash/Dragaš, Malishevë/Mališevo, Mitrovicë/Kosovska Mitrovica, Vushtrri/Vučitrn, Skenderaj/Srbica, Leposavić/Leposaviq, Zubin Potok/Zubin Potok en Zvečan/Zveçan.

³ Profile: Kosovo (factsheet), United Nations Population Fund (UNFPA), juni 2001. Tot op heden zijn er geen exacte statistische kerngegevens over Kosovo beschikbaar. Evenwel is met de

Kosovo wordt grotendeels bewoond door etnische Albanezen, van wie de meeste islamitisch zijn. Daarnaast wonen er circa 66.000 etnische Serviërs in het gebied (geloof: Servisch-orthodox); veelal in het noorden van Kosovo, maar ook in kleine tot middelgrote enclaves verspreid over de gehele provincie. Andere minderheden zijn onder meer etnische Roma (circa 10.000-30.000), Slavische Moslims (circa 32.000), Gorani (circa 11.000), etnische Turken (circa 20.000) en etnische Kroaten (circa 450). De Kosovo-crisis van 1999 heeft de etnische samenstelling van de Kosovaarse bevolking ingrijpend gewijzigd.⁴ Er is sprake van een dalend aantal personen behorend tot een etnische minderheid. Tevens wonen zij minder verspreid over het grondgebied van Kosovo. De positie van de minderheden in Kosovo komt in paragraaf 3.4 aan de orde.

De officiële talen in Kosovo zijn Albanees, Servo-Kroatisch en Engels. In gemeenten waar de Turkse minderheid een groot deel van de lokale bevolking uitmaakt, is het Turks eveneens een officiële taal. De officiële munt in Kosovo was sinds juni 1999 de Duitse Mark. Per 1 januari 2002 geldt de Euro in Kosovo als wettig betaalmiddel en vervangt hiermee de Duitse Mark.

In de gebieden waar etnische Serviërs de meerderheid vormen wordt echter vooral met Joegoslavische dinars betaald maar wordt de Euro eveneens geaccepteerd.

2.1.2 Geschiedenis

Inleiding

Kosovo heeft in de afgelopen eeuwen achtereenvolgens deel uitgemaakt van het Servische koninkrijk, het Ottomaanse rijk, de koninkrijken Servië en Montenegro, het koninkrijk Joegoslavië, Groot-Albanië en de Socialistische Federatieve Republiek Joegoslavië (SFRJ). Tussen de etnische Albanese bevolking en de etnische Servische bevolking werd de kloof na het uiteenvallen van de Socialistische Federatieve Republiek Joegoslavië steeds groter. De islamisering van de etnische Albanezen alsmede hun vergrote zelfbewustzijn enerzijds en de expansiedrift van de etnische Serviërs anderzijds, zorgde voor een sfeer van wantrouwen en verzet.

Toen Slobodan Milosovic als president van Servië in 1990 een einde maakte aan de autonome status van Kosovo, werd het verzet van de etnische Albanezen steeds gewelddadiger en namen de vijandelijkheden tussen de verschillende bevolkingsgroepen toe. De escalatie van het conflict in het najaar van 1998,

beperkte gegevens die er zijn in 2002 het eerste Kosovo Human Development Report over Kosovo gepubliceerd. De laatste volledige census dateert uit 1981. In 2004 wordt wederom een algemene census gehouden.

⁴

De termen 'Kosovaar' en 'Kosovaars' hebben in dit ambtsbericht betrekking op alle inwoners van Kosovo, ongeacht etniciteit.

waarbij ernstige mensenrechtenschendingen plaatsvonden, leidde uiteindelijk tot internationaal ingrijpen met luchtaanvallen van de NAVO in maart 1999. Sinds juni 1999 wordt Kosovo op basis van VN Resolutie 1244 bestuurd door een interim civiel bestuur.

Kosovo onder het Servische en Ottomaanse rijk

De Serviërs waren één van de Slavische volkeren die zich in de 6e en 7e eeuw in de Balkan vestigden. Zij namen het orthodoxe christendom aan en vestigden hun eigen patriarchaat gelegen in Pejë/Peć (Kosovo). Het hart van het politieke, economische en culturele leven van het middeleeuwse Servische Koninkrijk lag in Kosovo. In de tweede helft van de 14e eeuw verzwakte het Servische koninkrijk en maakte het uiteindelijk plaats voor het Ottomaanse rijk, nadat Ottomaanse troepen de Serviërs bij de Slag op het Merelveld in Kosovo op 28 juni 1389 versloegen. De val van Belgrado vormt het einde van het middeleeuwse Servische Koninkrijk. Toen de Serviërs als gevolg van de nederlaag bij de Slag op het Merelveld deels uit Kosovo wegtrokken, namen etnische Albanezen de vrijgekomen ruimte in het laagland van Kosovo in. Zij namen in de loop van een aantal eeuwen de islamitische godsdienst over van de Turkse overheersers.

De eerste tegenstellingen tussen etnische Serviërs en etnische Albanezen ontstonden als gevolg van (periodieke) onderdrukking van de christelijke bevolking in het Ottomaanse rijk. Ten gevolge van deze onderdrukking vluchtten vele etnische Serviërs naar noordelijker gelegen gebieden, waaronder de Vojvodina in het huidige Servië en Montenegro en de Krajina in het huidige Kroatië.

Door de oorlogen tegen de Oostenrijkers en de Hongaren (1876-1878) verzwakte het Ottomaanse rijk. De opdeling van het rijk nam haar aanvang met het congres van Berlijn in 1878. Op de Londense conferentie in 1913 resulteerde dit in de oprichting van de onafhankelijke staat Albanië. Kosovo maakte geen deel uit van deze nieuwe staat, maar werd gesplitst. De oostelijke helft van Kosovo ging deel uitmaken van het nieuw gevormde koninkrijk Servië en de westelijke helft (door de etnische Serviërs ook wel 'Metohija' genoemd) van het koninkrijk Montenegro.

Kosovo in de Eerste en Tweede Wereldoorlog

Na de Eerste Wereldoorlog maakte Kosovo deel uit van het op 24 november 1918 ontstane Koninkrijk van Servië, Kroaten en Slovenen. In 1928 werd de naam van dit land veranderd in Koninkrijk Joegoslavië. Voor het eerst sinds het einde van het middeleeuwse Servische koninkrijk, een kleine vijfhonderd jaar eerder, maakte Kosovo in haar geheel weer deel uit van Servië. In het interbellum moedigen de autoriteiten van Joegoslavië Serviërs aan naar Kosovo te trekken om zo de 'bevolkingsbalans te herstellen'. Deze bevolkingspolitiek ging gepaard met achterstelling van de plaatselijke etnische Albanese bevolking en machtsmisbruik

door de plaatselijke autoriteiten. Er zouden zich tussen 1922 en 1941 circa 60.000 Serviërs in Kosovo hebben gevestigd.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog maakte Kosovo deel uit van Groot-Albanië, dat een protectoraat van Italië geworden was. Als gevolg hiervan vertrokken in die periode vele Serviërs en Montenegrijnen. Na het succesvolle verzet van de Joegoslavische Partizanen, onder leiding van de etnisch Kroaat Josip Broz Tito, tegen Duitsland en Italië stichtte Tito in 1945 de Socialistische Federatieve Republiek Joegoslavië (SFRJ), waartoe ook Kosovo behoorde.

Kosovo als deel van de SFRJ

De SFRJ bestond uit zes republieken: Servië, Montenegro, Kroatië, Bosnië-Herzegovina, Macedonië en Slovenië. Onder de SFRJ-grondwet van 1963 werden Kosovo en de Vojvodina door Tito verheven tot autonome provincies van Servië. Onder de SFRJ-grondwet van 1974 verbeterde de status van Kosovo en de Vojvodina nogmaals: hoewel grondwettelijk nog steeds deel uitmakend van Servië, kregen zij een status die vrijwel gelijk was aan die van de zes deelrepublieken. Als autonome provincie had Kosovo recht op een eigen grondwet, rechterlijke macht, parlement en regering. Deze rechten werden in de praktijk ook uitgeoefend. Hoewel deel uitmakend van de deelrepubliek Servië was Kosovo vertegenwoordigd in het Federale Parlement, de Federale Uitvoerende Raad en andere federale instanties.⁵ Etnische Albanezen namen belangrijke machtsposities in en domineerden het onderwijssysteem, de rechtspraak en de politiek in Kosovo. In Pristina werd een Albaneestalige universiteit geopend.

De etnische Albanezen in Kosovo juichten deze ontwikkelingen toe en spraken van 'Rilindja' (renaissance). De etnische Serviërs in Kosovo waren echter een andere mening toegedaan. Hun maatschappelijke positie kwam in toenemende mate onder druk te staan. Dit gevoegd bij de marginalisering van de etnische Serviërs in Kosovo en hun gevoelens van superioriteit ten aanzien van etnische Albanezen, deed het sluimerende Servische nationalisme ontwaken.

Toen Tito in 1980 overleed, brak voor de SFRJ een nieuwe periode aan. Het communistische systeem verloor aan legitimiteit en halverwege de jaren tachtig

⁵ De SFRJ werd formeel bestuurd door de Federale Uitvoerende Raad, die bestond uit vertegenwoordigers van de zes deelrepublieken en de twee provincies (Kosovo en Vojvodina). Terwijl deze acht delen een grote autonomie genoten in binnenlandse aangelegenheden bleven defensie, buitenlandse zaken en buitenlandse economische betrekkingen tot de verantwoordelijkheid van de Federatie behoren. Na de dood van Tito kende de Raad een roulerend voorzitterschap. Ook de etnisch Albanezen leverden in de jaren tachtig een keer de voorzitter van de Raad. Overigens was de functie van President van de Federale Uitvoerende Raad een andere dan die van President van de SFRJ. Deze laatste functie werd vervuld door de President van de Joegoslavische Communistische Partij (tot 1980 Josip Broz Tito).

begon de onvrede onder de verschillende deelrepublieken over de verhoudingen binnen de SFRJ te groeien. Een groep voor de Servische Academie der Wetenschappen werkzame intellectuelen publiceerde een document genaamd 'het Memorandum', waarin onder andere werd gesteld dat Servië verzwakt was door het verlenen van autonomie aan Kosovo en aan de Vojvodina.

De publicatie van het Memorandum vormde één van de achtergronden voor de opkomst van Slobodan Milosevic, die in 1986 de leider van de Servische Bond van Communisten werd. Milosevic wist zich populair te maken bij de Servische bevolking door te stellen dat Servië zich te toegeeflijk opstelde ten opzichte van Kosovo, en dat de Serviërs in Kosovo beschermd dienden te worden.

Opheffing autonomie en vorming parallele structuren

In mei 1989 werd Milosevic gekozen tot president van de deelrepubliek Servië. In 1990 werd in een referendum een nieuwe Servische grondwet aangenomen die van Servië een republiek maakte in plaats van een socialistische republiek en waarmee de autonomie van de provincies Kosovo en de Vojvodina feitelijk werd opgeheven. Hiermee verkreeg het centrale gezag in Servië de controle over drie van de acht stemmen in de Federale Uitvoerende Raad.

In navolging van de opheffing van de autonomie van Kosovo werden etnische Albanen massaal ontslagen uit overheidsfuncties en vervangen door etnische Serviërs, veelal uit Servië zelf. Elke vorm van vreedzaam protest werd hardhandig neergeslagen. Kosovo veranderde in een politiestaat. Dit leidde tot een besluit van etnische Albanen om de 'onafhankelijke republiek Kosova' uit te roepen. Enkele dagen daarna, op 5 juli 1990 ontbond Servië als reactie daarop het parlement en de regering van Kosovo. De Servische wens om de Federatie te versterken bleek onverenigbaar met de wens van de deelrepublieken Kroatië en Slovenië om Joegoslavië om te vormen tot een samenwerkingsverband van soevereine staten. In juni 1991 verklaarden Kroatië en Slovenië zich onafhankelijk, gevolgd door Macedonië in januari 1992 en Bosnië-Herzegovina in maart 1992. De Federale Republiek Joegoslavië, bestaande uit de deelrepublieken Servië en Montenegro, werd vervolgens op 27 april 1992 uitgeroepen.

Op 7 september 1990 namen de (voormalige) leden van het parlement van Kosovo een eigen, officieuze grondwet aan. Deze grondwet werd in een officieus referendum in september 1991 aan de etnische Albanen bevolking voorgelegd en aangenomen. In mei 1992 hielden de etnische Albanen vervolgens hun eigen parlaments- en presidentsverkiezingen. De Democratische Liga van Kosovo (*Lidhja Demokratike e Kosovës; LDK*) van Ibrahim Rugova behaalde hierbij 96 van de 144 zetels. Rugova werd als enige kandidaat met 99 procent van de stemmen tot 'president' gekozen.

Deze grondwet vormde de basis waarop vrijwel alle etnische Albanese zich richtten. Hierbij werd gestreefd naar onafhankelijkheid voor Kosovo, te bereiken langs vreedzame weg. In de jaren negentig ontwikkelden de etnische Albanese een 'parallele' maatschappij (geheel buiten de Servische machthebbers om) met eigne structuren op politiek gebied, maar ook in bijvoorbeeld het onderwijs en de gezondheidszorg.⁶

Gewapend conflict en hoogtepunt Kosovo-crisis

De vreedzame politiek van separatisme van Rugova en zijn LDK droeg in de eerste helft van de jaren negentig bij tot een zekere mate van rust en stabiliteit in Kosovo. In de tweede helft van de jaren negentig groeide echter de onvrede onder de etnische Albanese bevolking van Kosovo en ontstonden groeperingen als het Kosovo Bevrijdingsleger (*Ushtria Çlirimtare e Kosovës; UÇK*) die de onafhankelijkheid van Kosovo langs gewelddadige weg wilden bereiken.

In 1998 en 1999 vonden met enige regelmaat gewelddadige incidenten plaats tussen de Servische politie en het Joegoslavische leger enerzijds en (vermeende) etnische Albanese strijders anderzijds. Hierbij vielen door excessief geweld van de politie- en legertroepen voornamelijk aan etnische Albanese zijde burgerslachtoffers. Echter ook het UÇK heeft zich schuldig gemaakt aan ernstige mensenrechtenschendingen jegens de etnische Servische bevolking. Zo vonden ontvoeringen en executies van etnische Serviërs plaats.⁷

De internationale gemeenschap (met name de VN-veiligheidsraad) riep beide partijen in het conflict meerdere malen op de vijandelijkheden te beëindigen en een politieke dialoog aan te gaan. De FRJ schond echter herhaaldelijk de gemaakte afspraken en weigerde om een door de 'Contact Group on former Yugoslavia' voorgestelde vredesovereenkomst, met inbegrip van een constitutionele regeling voor Kosovo, te tekenen.⁸ Ondertussen duurden de gewelddadigheden jegens de etnische Albanese bevolking voort, ondanks de aanwezigheid van een grote internationale verificatiemissie van de OVSE. Nadat deze Kosovo Verificatie Missie was teruggetrokken ging de NAVO op 24 maart 1999 over tot het uitvoeren van luchtaanvallen op strategische doelen in de gehele FRJ, waaronder Kosovo.

Tijdens de NAVO-luchtacties begingen de Joegoslavische en Servische troepen op grote schaal gewelddadigheden jegens de etnische Albanese bevolking in Kosovo.

⁶ Zo werden er bijvoorbeeld ondergrondse Albanese parlements- en presidentsverkiezingen gehouden en werd er onderwijs gegeven in particuliere huizen.

⁷ Voor een uitgebreid overzicht van de door beide partijen begane oorlogsmisdaden in Kosovo, tijdens de Kosovo crisis, zie: *Under Orders, War Crimes in Kosovo*, Human Rights Watch, oktober 2001.

⁸ Deze 'contact group' bestaat uit de Verenigde Staten, Rusland, Duitsland, Frankrijk, Italië en het Verenigd Koninkrijk.

Honderdduizenden etnische Albanezen zochten in deze periode hun toevlucht in de buurlanden Albanië en Macedonië, alsmede in Montenegro. Honderdduizenden anderen vluchtten binnen Kosovo. Duizenden etnische Albanezen werden tijdens het Kosovo-conflict door Servische en Joegoslavische troepen gedood.

Ondertussen gingen de inspanningen op het diplomatieke vlak door. Begin juni 1999 kwamen de Finse president Ahtisaari (namens de EU) en de Russische bemiddelaar Tsjernomyrdin met de Servische machthebbers tot overeenstemming over een regeling voor Kosovo. Dit maakte de weg vrij voor de Veiligheidsraadresolutie 1244 die op 10 juni 1999 werd aanvaard. Deze resolutie verschafte de VN voor een interim-periode het bestuur over Kosovo en voorzorg tevens in de plaatsing van een internationale veiligheidspresentie in Kosovo. Op grond van deze resolutie trokken de Joegoslavische strijdkrachten en de Servische veiligheidstroepen zich op 12 juni 1999 uit Kosovo terug.

Kosovo onder VN-bestuur

Sinds juni 1999 wordt Kosovo op basis van VN resolutie 1244 bestuurd door een interim civiel bestuur onder auspiciën van de VN: the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK). Deze VN-macht is de grootste civiele operatie waartoe de VN ooit is overgegaan. Het doel van de operatie was de situatie in Kosovo te stabiliseren door in samenwerking met de gehele Kosovaarse bevolking waartoe ook de minderheden gerekend werden, een tijdelijk bestuur op te zetten. Ook werd er een internationale troepenmacht in Kosovo gestationeerd om de veiligheid van de bevolking te verzekeren (KFOR).

Sindsdien voltrekt zich een geleidelijk proces van institutionele opbouw op velerlei gebied: bestuur, rechtspraak, onderwijs, gezondheidszorg etc. Voor de opbouw van een democratisch gekozen bestuur hebben zowel gemeenteraadsverkiezingen als parlementsverkiezingen plaatsgevonden. Hierdoor kan een geleidelijke overdracht plaatsvinden van de bevoegdheden van UNMIK naar de instellingen voor zelfbestuur.

Na de verwoestende effecten van de oorlog is ook duurzame opbouw van de economie een grote opgave. Investerings komen moeizaam van de grond.

Hoewel de veiligheidssituatie van minderheden in Kosovo zich onder het VN bestuur heeft gestabiliseerd, verloopt de integratie van minderheden en met name van de Servische minderheid, in het maatschappelijke leven zeer moeizaam. Ook de terugkeer van ontheemden naar Kosovo is nog steeds beperkt. Naast het veiligheidsrisico, en de hiermee gepaard gaande beperkte bewegingsvrijheid zijn de geringe sociaal-economische mogelijkheden hier verantwoordelijk voor. Het onderwijs en de gezondheidszorg voor minderheden laat eveneens te wensen over.

Bij het aantreden van UNMIK in 1999 was de Kosovaarse bevolking positief gestemd over de komst van deze VN missie. De NAVO (internationale gemeenschap) en de Amerikanen werden gezien als de bevrijder (wederom) van de Servische agressor. De enorme hoeveelheden financiële middelen die door de diverse donoren beschikbaar werden gesteld, bevestigden dit beeld.

Deze houding is in de loop van de tijd enigszins veranderd. Overeenkomstig resolutie 1244 doet UNMIK geen uitspraken over de uiteindelijke status van Kosovo. Omdat de overgrote meerderheid van de etnische Albanese bevolking voorstander is van onafhankelijkheid wordt deze kwestie met het voortschrijden van de tijd steeds prangender.

2.1.3 Bestuurlijk Kader

Kosovo maakt formeel deel uit van de statenunie Servië en Montenegro, maar is in juni 1999 op basis van Veiligheidsraadresolutie 1244 voor onbepaalde tijd onttrokken aan de wetgevende, uitvoerende en rechtsprekende bevoegdheden van destijds de FRJ dan wel van Servië. Resolutie 1244 voorziet in een interim civiel bestuur in Kosovo onder auspiciën van de VN, de 'United Nations Interim Administration Mission in Kosovo' (afgekort UNMIK). Resolutie 1244 voorziet tevens in een internationale veiligheidspresentie in Kosovo, 'Kosovo Force' (afgekort KFOR) geheten (zie verder 2.6.3).

Deze situatie brengt met zich mee dat het proces van bestuurlijke inrichting nog niet is afgerond. Parallel aan de installatie van de instellingen voor zelfbestuur vindt een geleidelijke overdracht van bevoegdheden plaats van UNMIK naar deze instellingen plaats. Resolutie 1244 blijft bij dit alles het centrale kader vormen. Deze resolutie geeft echter geen antwoord op de vraag wat de uiteindelijke status van Kosovo zal zijn.

Inrichting op centraal niveau

Aan het hoofd van UNMIK staat een Speciale Vertegenwoordiger (SV) van de Secretaris-Generaal van de VN. De Duitser Michael Steiner heeft deze functie bekleed van februari 2002 - juli 2003. Op 25 juli 2003 is de voormalige premier van Finland, Harri Holkeri als de nieuwe Speciale Vertegenwoordiger benoemd.⁹ De Amerikaan Charles Brayshaw is de directe plaatsvervanger van de SV.

UNMIK bestaat momenteel uit de volgende vier pijlers: politie en justitie onder auspiciën van de VN, civiel bestuur onder auspiciën van de VN, institutionele opbouw onder auspiciën van de OVSE en economische wederopbouw onder

⁹

Andere voorgangers waren de Fransman Bernard Kouchner en de Deen Hans Haekkerup.

auspiciën van de EU. De hoofden van deze pijlers (respectievelijk de Fransman Jean Christian Cady, de Italiaan Francesco Bastagli, de Fransman Pascal Fieschi; de Brit Andy Bearpark heeft zijn functie neergelegd, een opvolger is nog niet bekend) fungeren als plaatsvervangend Speciale Vertegenwoordigers.¹⁰ Bij de oprichting bestond er tevens een pijler voor humanitaire aangelegenheden onder auspiciën van UNHCR. Deze is medio juli 2000 afgeschaft. De eerste pijler voor politie en justitie heeft deze pijler in mei 2001 vervangen.

VN Resolutie 1244 vormt de juridische basis voor het bestuur van UNMIK in Kosovo. De aanwezigheid van de VN is gericht op een geleidelijke overdracht van bevoegdheden van UNMIK naar de Kosovaarse bestuurlijke instellingen. De resolutie spreekt van 'provisional self-government and substantial autonomy' voor Kosovo. De voormalige Speciale Vertegenwoordiger Haekkerup heeft aan dit streven dan ook prioriteit gegeven door de vorming van een juridisch kader dat is uitgewerkt in een werkgroep waarbij zowel lokale als internationale bestuurders betrokken waren. Dit heeft geresulteerd in het 'Constitutional Framework for Provisional Self Government' dat op 12 mei 2001 gepresenteerd is. In dit Framework is aangegeven welke de tijdelijke instellingen voor zelfbestuur zijn en welke bevoegdheden deze instellingen hebben. Hiermee vormt het Framework een belangrijke volgende stap in de ontwikkeling van zelfbestuur en autonomie in Kosovo.¹¹

Het Framework voorziet in de vorming van een assemblee en een regering en tevens in de benoeming van een President. In het document worden de verantwoordelijkheden van de instituties vastgelegd.¹² In ieder ministerie is een

¹⁰ Het hoofd van de OVSE missie in Kosovo - Pascal Fieschi - vervult deze functie sinds 14 januari 2002. Van juni 1999 tot december 2002 werd deze functie bekleed door de Nederlander Daan Everts.

¹¹ De in het Framework genoemde instellingen zijn de opvolgers van de in december 1999 opgerichte 'Kosovo-UNMIK Joint Interim Administrative Structure' (JIAS) De JIAS omvatte de 'Interim Administrative Council' (IAC), het hoogste politieke overlegorgaan van de JIAS op centraal ('Kosovo-breed') niveau. De IAC werd voorgezeten door de Speciale Vertegenwoordiger. Het orgaan nam standpunten in, stelde beleidslijnen voor en deed aanbevelingen voor amendementen in de toepasbare wetgeving en voor nieuwe verordeningen. Daarnaast functioneerde de 'Kosovo Transitional Council' (KTC) als politiek adviesorgaan. Dit orgaan is reeds op 2 oktober 2001 formeel ontbonden. Ten slotte berustte de bestuurlijke taak om regelgeving en beleidslijnen te implementeren bij een twintigtal JIAS-departementen die ieder geleid werden door één internationale vertegenwoordiger en één Kosovaar. Met de installatie van de regering heeft zij de taken die door de JIAS bestuurlijke afdelingen werden vervuld, overgenomen. De JIAS-structuur is hiermee dan ook komen te vervallen. Voor meer informatie over JIAS, IAC en KTC zij verwezen naar het ambtsbericht over Kosovo van 25 januari 2001 (kenmerk: DPC/AM- 703258).

¹² Op 4 maart 2002 nam het parlement de op 28 februari 2002 tussen de drie grootste etnisch Albaneze partijen (LDK, PDK, AAK) tot stand gekomen overeenkomst 'on the President and the Government of Kosovo' aan. (88 voor, 3 tegen, 15 onthoudingen). In deze overeenkomst is

international ambtenaar aangesteld o.a. om de ministers te adviseren aangaande beleidsontwikkeling en bestuur. Parlementsleden worden opgeleid via het 'Assembly Support Initiative' (ASI) gecöördineerd door de OVSE.

Het Framework bepaalt dat de Kosovaarse regering bevoegdheden heeft op de volgende gebieden: economisch en financieel beleid, begrotingszaken, handel en industrie, onderwijs en cultuur, wetenschap en technologie, gezondheid, milieu, sociale zaken en werkgelegenheid, landbouw, toerisme.¹³ Het beschikbare jaarbudget, waarvan overigens ook de salarissen van de politie betaald worden, bedraagt voor het jaar 2003 516,9 miljoen euro.¹⁴ Een aantal verantwoordelijkheden blijft vooralsnog bij de SV/UNMIK liggen. De SV blijft verantwoordelijk voor de uitvoering van VR resolutie 1244 en hij zal dan ook maatregelen kunnen nemen, wanneer instituties zich niet in overeenstemming met die resolutie gedragen. Tevens blijft UNMIK verantwoordelijk voor justitie en rechtshandhaving alsmede voor het Kosovo Beschermingskorps. KFOR zal zorg blijven dragen voor de veiligheid. Ook het buitenlands beleid valt onder de verantwoordelijkheid van de SV, alhoewel hij op dit gebied wel met de gekozen instellingen in overleg moet treden.¹⁵

Een direct gekozen assemblee is volgens het Framework de hoogste vertegenwoordiging en het wetgevende orgaan van het voorlopige zelfbestuur van Kosovo. Van de 120 zetels in de assemblee zijn eveneens 10 zetels gereserveerd voor de Servische partijen. Voor de overige minderheidspartijen zijn eveneens 10 zetels gereserveerd, waarbij deze zetels als volgt zijn onderverdeeld: etnische Roma, Ashkali en 'Egyptenaren': 4, Slavische Moslims: 3, etnische Turken: 2, Gorani:1.¹⁶

onder meer de persoon van de president (Ibrahim Rugova) en van de premier (Bajram Rexhepi) vastgelegd. Tijdens deze zitting van het parlement werd tevens ingestemd met de uitbreiding van het aantal ministeries naar tien en met de voor deze posten aangewezen personen (package deal) .

¹³ Constitutional Framework for Provisional Self-Government, UNMIK/REG/2001/9, 15 mei 2001: artikel 5.1. Ondanks de bevoegdheden van de regering op het gebied van financieel en economisch beleid, heeft UNMIK nog altijd eindverantwoordelijkheid en vetorecht m.b.t. financiële aangelegenheden.

¹⁴ Dit is een stijging van 25% ten opzichte van 2002. Slechts 5% van dit bedrag zal nog uit donorbijdragen worden gefinancierd.

¹⁵ Overige aan de SV voorbehouden verantwoordelijkheden liggen op het gebied van : privatisering, nutsbedrijven, bestrijding georganiseerde misdaad en het minderhedenvraagstuk. Voor dit laatste thema is het 'Office of Returns and Communities' opgericht, dat onder de verantwoordelijkheid van de SV valt. Voor een volledig overzicht van de bevoegdheden van de SV zie het Constitutional Framework, artikel 8.1.

¹⁶ Een globale onderverdeling van de Roma in Kosovo ziet er als volgt uit: De zogenaamde *etnische Roma* zien zichzelf duidelijk als Roma en hebben het Romani als hun moedertaal, ofschoon ze ook wel Albanees en/of Servisch spreken. Zij hebben een rijke cultuur aan tradities en onderhouden contacten met Roma-gemeenschappen in andere landen. De *Ashkali*

De assemblee wordt gekozen voor drie jaar en kent naast de voorzitter een college van voorzitters die de belangrijkste politieke partijen en gemeenschappen vertegenwoordigen.¹⁷ Daarnaast zijn er 18 parlementaire comités. De assemblee kiest tevens de president, die de eenheid van het volk van Kosovo symboliseert en het democratisch functioneren van de instellingen dient te garanderen.¹⁸ Het mandaat van de president is drie jaar. De door de president benoemde premier stelt de regering samen die moet worden goedgekeurd door de assemblee.¹⁹ Het Constitutional Framework schrijft tenslotte voor dat er ten minste twee ministers in de regering vertegenwoordigd dienen te zijn, die tot andere gemeenschappen behoren dan de gemeenschap die een meerderheid heeft in de assemblee. Ten minste een van deze ministers moet tot de etnische Servische bevolkingsgroep behoren en één tot een andere bevolkingsgroep.

Op centraal niveau bestaat de rechterlijke macht in Kosovo uit het Hooggerechtshof in Pristina (het hoogste hof van beroep in Kosovo) alsmede een handelsrechtbank en een Hooggerechtshof voor Overtredingen.²⁰ Het Openbaar Ministerie wordt op centraal niveau vertegenwoordigd door 13 kantoren.

Inrichting op regionaal en gemeentelijk niveau

Kosovo is onderverdeeld in vijf bestuurlijke regio's, te weten Prishtinë/Priština, Prizren/Prizren, Pejë/Peć, Mitrovicë/Kosovska Mitrovica en Gjiilan/Gnjilane. Deze indeling wordt tevens door KFOR gehanteerd. UNMIK heeft voor ieder van de vijf districten een internationale bestuurder aangesteld. Er zijn geen gekozen organen op deze regionale niveaus. Kosovo telt vijf districtsrechtshoven; voor elke

daarentegen spreken Albanees, zijn moslims en leefden voorafgaand aan de Kosovo-crisis in de nabijheid van de etnische Albanezen. De zogenaamde *Egyptenaren* spreken eveneens Albanees en zijn eveneens moslims (en worden dan ook door sommige waarnemers gelijkgesteld aan de Ashkali), maar beweren oorspronkelijk afkomstig te zijn uit Egypte. Zowel de Ashkali als de 'Egyptenaren' identificeren zichzelf in hoge mate met de etnische Albanezen. De *Cergari* spreken de Servische taal, hangen het Servisch-orthodoxe geloof aan en zijn meer geïntegreerd in de Servische maatschappij. Daarnaast is er een kleine *katholieke* Roma-gemeenschap. (Bron: Sixth Assessment of the situation of ethnic minorities in Kosovo (period covering June through September 2000), UNHCR/OVSE, 23 oktober 2000.

¹⁷ De functie van voorzitter wordt bekleed door de LDK-er Daci. Het college van voorzitters bestaat uit 2 zetels voor de grootste partij, 1 voor de twee na grootste, 1 voor de drie na grootste, 1 voor de etnisch Servische minderheid en 1 voor de niet-etnisch Servische minderheid. De laatste zetel zal rouleren.

¹⁸ De functie van president heeft voornamelijk een belangrijke symbolische waarde.

¹⁹ Deze in het Framework beschreven procedure is overigens niet gevolgd. Teneinde de impasse te doorbreken die na de verkiezingen ontstaan was, is een 'package deal' aan het parlement voorgelegd waarin de president, de premier en de 10 ministers waren opgenomen. Deze 'package deal' is (ondanks de ontbrekende etnisch Servische minister) door het parlement aangenomen.

²⁰ Voor een schematisch overzicht van de structuur van de Tijdelijke Instellingen voor Zelfbestuur (Provisional Institutions of Self-Government - PISG) zie bijlage IV.

bestuurlijke regio één. De districtsgerechtshoven zijn bevoegd voor strafzaken waar meer dan vijf jaar gevangenisstraf voor staat. Er zijn op vijf districtskantoren van het Openbaar Ministerie.

Kosovo is verdeeld in 30 gemeenten. Het bestuur van elke gemeente is op basis van verordening 2000/1 van 14 januari 2000 toevertrouwd aan een 'Bestuurlijk College dat wordt aangesteld en voorgezeten door een UNMIK gemeentebestuurder.²¹ UNMIK heeft voor elke gemeente een dergelijke internationale bestuurder aangesteld.

Op 11 augustus 2000 is UNMIK-verordening 2000/45 van kracht geworden waarin het zelfbestuur van de gemeenten in Kosovo geregeld wordt. De verordening voorziet in een direct gekozen gemeenteraad die uit zijn midden een voorzitter kiest. Deze is verantwoordelijk voor de uitvoering van de beslissingen van de gemeenteraad en voor de financiële huishouding van de gemeente. De gemeenteraad benoemt een algemeen directeur (op voorspraak van de voorzitter van de gemeenteraad) en een raad van bestuur.

Geleidelijk aan wordt Verordening 2000/45 geïmplementeerd en worden verantwoordelijkheden overgedragen van UNMIK aan de lokale autoriteiten. Op 26 oktober 2002 hebben dan ook gemeenteraadsverkiezingen plaatsgevonden, waarmee de gemeentelijke bestuurders een nieuw politiek mandaat hebben verkregen met meer verantwoordelijkheden, conform UNMIK Verordening 2000/45.

Er zijn 29 gemeentelijke rechtbanken in Kosovo. Gemeentelijke rechtbanken zijn bevoegd in strafzaken waar maximaal vijf jaar gevangenisstraf voor staat. Daarnaast telt Kosovo 23 rechtbanken voor overtredingen, die bevoegd zijn in strafzaken waar maximaal twee maanden gevangenisstraf voor staat.²² Er zijn zeven kantoren van het Openbaar Ministerie op gemeentelijk niveau. Hiernaast zijn er nog 2 parallelle gemeentelijke rechtbanken en 3 parallelle rechtbanken voor overtredingen voor Serven die UNMIK niet erkennen.²³

²¹ Tot 25 november 2002 werd het noordelijk deel van de gemeente Mitrovica niet bestuurd door een UNMIK Municipal Administrator. Aangezien de -voornamelijk Servisch Kosovaarse- inwoners van Noord-Mitrovica niet hebben deelgenomen aan de gemeenteraadsverkiezingen van 26 oktober 2002 heeft UNMIK dit vacuüm opgevuld door per 25 november 2002 een UNMIK Municipal Administrator aan te stellen, die als enige wettelijke vertegenwoordiging in Noord-Mitrovica wordt aangemerkt (verordening 2002/26).

²² Human Rights in the OSCE Region: Europe, Central Asia and North America; Report 2003 (events 2002), International Helsinki Federation for Human Rights, 24 juni 2003.

²³ Deze rechtbanken bevinden zich in Zubin Potok/Zubin Potok, Leposavić/Leposaviq, Mitrovica/Mitrovica, Zvečan/Zvecani en Vushtri/Vučitrn en vallen niet onder UNMIK. De hier werkzame rechters worden betaald door de Servische regering. Het districtsgerechtshof

2.2 Politieke ontwikkelingen

In de verslagperiode is gestart met de overdracht van bevoegdheden van UNMIK naar de Kosovaarse tijdelijke instellingen voor zelfbestuur, zoals vastgelegd in het Constitutional Framework. Dit proces leverde de nodige spanningen op tussen UNMIK en het Kosovaarse zelfbestuur. Voorts eiste de Albanese meerderheid steeds nadrukkelijker een debat over de status van Kosovo terwijl de internationale gemeenschap deze kwestie voorlopig nog onder geen beding op de agenda wilde plaatsen. Eveneens van belang zijn de gemeenteraadsverkiezingen die op 26 oktober 2002 gehouden zijn. Ten slotte is in de verslagperiode veel aandacht besteed aan het opheffen van parallelle structuren in noord-Mitrovica en werden de eerste Albaneze Kosovaren aangeklaagd voor oorlogsmisdaden.

Zelfbestuur

De installatie van de regering op 4 maart 2002 vormde een volgende stap in de ontwikkeling van zelfbestuur in Kosovo.²⁴ De rol van UNMIK verschuift hiermee naar een adviserende en toezichhoudende rol. Het eerste jaar waarin de Kosovaarse instellingen voor zelfbestuur functioneerden kwam een aantal knelpunten aan het licht. Ten eerste waren er problemen van logistieke aard, zoals de slechte kwaliteit van de vertalingen van o.a. ontwerpwetgeving, waardoor het wetgevingsproces vertraging opliep. Daarnaast waren er politieke belemmeringen zoals de maandenlange boycot door Servische parlementsleden van de plenaire vergadering van parlement, die een verlamdende werking had op de werkzaamheden van het parlement.²⁵ Tenslotte nam de spanning tussen de Kosovaarse instellingen voor zelfbestuur en UNMIK toe door regelmatige competentieoverschrijding van zowel de regering als het parlement op gebieden die tot de 'gereserveerde bevoegdheden' van de SV behoren. Het Kosovaarse zelfbestuur beschuldigde UNMIK er tevens van de overdracht van bevoegdheden niet snel genoeg te laten verlopen en daarmee de ontwikkeling van het zelfbestuur te ondermijnen. De SV heeft hierop een Overdrachtsraad in het leven geroepen. Deze Raad waarvan de eerste bijeenkomst op 8 april 2003 plaatsvond, heeft ten doel de overdracht van bevoegdheden voor eind 2003 te voltooien. De Raad is

voor deze gemeenten bevindt zich in Kraljevo te Servië. UNMIK zoekt momenteel naar een oplossing voor dit probleem.

²⁴ De beëdiging kon pas op 12 juni 2002 plaatsvinden, aangezien het nog enige weken duurde voordat de Servische Partij 'Coalitie Terugkeer' overeenstemming had bereikt over haar kandidaten voor de instellingen voor zelfbestuur.

²⁵ De Servische parlementsleden boycotten de plenaire zittingen van het Kosovaarse parlement van 7 november 2002 tot 13 februari 2003. De aanleiding hiervoor was de resolutie die het Kosovaarse parlement op 7 november 2002 aannam. Deze resolutie veroordeelde de preambule van het Constitutionele Handvest van Servië-Montenegro, waarin Kosovo werd genoemd als een provincie van Servië. Overigens werd deze resolutie door de SV ongeldig verklaard, omdat buitenlands beleid tot zijn bevoegdheid behoort.

samengesteld uit zeven nationale (inclusief minderheden) en zeven internationale leden. Servische Kosovaren weigerden overigens deel te nemen aan dit orgaan.

'Standards before Status'?

Teneinde de Kosovaarse instellingen te dwingen zich eerst te richten op de aan hen overgedragen bevoegdheden introduceerde SV Steiner in april 2002 onder het motto 'Standards before Status' de zogenaamde 'benchmarks'. Deze criteria gelden als minimumvoorwaarden waaraan Kosovo moet voldoen alvorens kan worden overgegaan tot overdracht van meer bevoegdheden dan die in het Constitutional Framework vastgelegd zijn. Het gaat om criteria op het gebied van democratisch bestuur, de rechtsgang, bewegingsvrijheid, terugkeer, economie, eigendomsrechten, dialoog met Belgrado en het Kosovo Beschermingsleger.²⁶ Ondanks deze criteria overschreden het Kosovaarse parlement en de Kosovaarse regering meederere malen hun mandaat door onderwerpen te behandelen die (nog) niet tot haar bevoegdheid behoren en die bovendien vaak direct raakten aan de kwestie van de status van Kosovo.²⁷ Zo vormde de afkondiging van het Constitutionele Handvest van Servië-Montenegro door het Federale parlement op 4 februari 2003 de aanleiding voor een door de AAK parlementsleden geïnitieerde resolutie waarin de onafhankelijkheid van Kosovo werd uitgeroepen.

De statuskwestie treedt met de voortschrijdende overdracht van bevoegdheden steeds uitdrukkelijker op de voorgrond en stelt de relatie met Belgrado en de internationale gemeenschap op scherp.²⁸ Het krachtenveld in de statuskwestie ligt globaal genomen als volgt: de overgrote meerderheid van de Kosovo Albanen wil onafhankelijkheid. Deze groep ziet het huidige zelfbestuur dan ook als logische opstap tot deze onafhankelijkheid. De internationale gemeenschap daarentegen wil voorlopig nog niet praten over onafhankelijkheid. De criteria van Steiner geven aan: eerst goed functioneren op de overgedragen gebieden alvorens sprake kan zijn van overdracht op nieuwe gebieden, zoals buitenlandse betrekkingen. Daarna komt de statuskwestie pas aan bod. Belangrijke overweging hierbij is de stabiliteit in de regio die door een onafhankelijk Kosovo in gevaar zou kunnen worden gebracht. In Belgrado zijn de meningen verdeeld. Hoewel de statuskwestie voor Belgrado lange tijd een 'verboden' gespreksonderwerp was, verklaarde wijlen premier Djindjic in

²⁶ Zie bijlage V voor een compleet overzicht van deze benchmarks.

²⁷ Zo nam het Kosovaarse parlement in mei 2002 een resolutie aan 'on the protection of the territorial integrity of Kosovo' waarin de grensregeling die in februari 2001 tussen de FRJ en FYROM getekend was ongeldig werd verklaard. Deze resolutie werd op haar beurt door de SG ongeldig verklaard ('null and void') en had tevens een verklaring van de VN tot gevolg waarin deze overschrijding van competenties door het Kosovaarse parlement, werd veroordeeld.

²⁸ In december 2002 heeft UNMIK een permanente rapporteur aangesteld (Rebecca Kilhefner). Deze dient ervoor te waken dat het Constitutional Framework en de parlementaire procedures worden gerespecteerd. Deze rapporteur is aangesteld tegen de achtergrond van de boycot door Servische parlementsleden.

januari 2003 dat de tijd rijp was voor opheldering van Kosovo's status.²⁹ Vice premier Covic noemde eerder 2004 als vroegste datum voor een discussie hierover.³⁰ Djindjic' verklaring was onderdeel van een nieuwe Servische strategie, die een actievere Kosovo politiek voorstaat. Deze strategie is een reactie op het steeds explicietere streven van het Kosovaarse zelfbestuur naar onafhankelijkheid, maar wordt tevens ingegeven door binnenlands politieke overwegingen. Door de Kosovo kwestie op de agenda te zetten probeerde Djindjic de ultra-nationalisten in Servië de wind uit de zeilen te nemen.³¹

De moord op Djindjic van 12 maart 2003 heeft een schok teweeggebracht in zowel Servië-Montenegro als in Kosovo. Aanvankelijk leek het erop dat zijn opvolger, Zoran Zivkovic, de lijn van Djindjic jegens Kosovo voort te zetten. Er werden dan ook voorzichtige stappen gezet voor praktische samenwerking op een aantal gebieden, zoals terugkeer van ontheemden, maar ook milieuvervuiling. Directe politieke contacten waren echter nog beperkt. Sinds het najaar van 2003 nam de Servische regering een onverzoenlijker houding aan door de bekendmaking van een principedocument waarin haar Kosovo beleid werd verwoord. De essentie hiervan was dat Kosovo een onderdeel van Servië is en dat substantiële autonomie het hoogst haalbare voor Kosovo zal zijn.

Gemeenteraadsverkiezingen

De overdracht van bevoegdheden van UNMIK naar de Kosovaarse instellingen voor zelfbestuur vindt zowel plaats op centraal niveau als op regionaal en lokaal niveau. Het lokale bestuurlijke niveau (de gemeenten) is in Kosovo nog niet goed ontwikkeld. De gemeenteraadsverkiezingen van 26 oktober 2002 waren dan ook belangrijk voor de versterking van de democratische legitimiteit van de lokale vertegenwoordiging.

Het totaal aantal kiesgerechtigden voor de gemeenteraadsverkiezingen bedroeg 1.320.481. Hiervan waren er 1.201.165 woonachtig in Kosovo. In totaal werden 68 politieke entiteiten gecertificeerd: 28 politieke partijen, 1 coalitie, 11

²⁹ Djindjic stelde in navolging hiervan in een brief aan o.a. de NAVO voor de Servische veiligheidstroepen terug te laten keren naar de door Servisch Kosovaren gedomineerde gebieden in Kosovo. Dit voorstel werd hem door de internationale gemeenschap alsmede door de Albanese meerderheid niet in dank afgenomen. Djindjic werd op 12 maart 2003 vermoord.

³⁰ Covic presenteerde in april 2002 een voorstel aan de VN VR voor een 'cantonisering' van een aantal voornamelijk door Servisch Kosovaren bewoonde gemeenten in noord-Kosovo. De VR wees dit voorstel van de hand.

³¹ Teneinde de impasse te doorbreken waarin het Kosovaarse Parlement al enige maanden verkeerde, stelde PDK leider Hashim Thaci een 'moratorium' over de statuskwestie voor. Dit hield in dat besloten zou worden tot een bevrozing van de discussie over de status van Kosovo voor een aantal jaar en voortgang op het gebied van de standards. Deze suggestie werd door de overige Kosovo Albanese partijen niet goed ontvangen.

onafhankelijke kandidaten en 28 burgerinitiatieven. De geregistreerde entiteiten laten een pluralistischer politiek landschap zien dan bij voorgaande gemeenteraadsverkiezingen. Opvallend was het grote aantal Servisch Kosovaarse entiteiten (zie onderstaand vergelijkend overzicht). Naast door Belgrado geleide entiteiten zijn dit veel lokale initiatieven, wat een versterking van de lokale betrokkenheid aangeeft.

Politieke entiteiten onderverdeeld naar etniciteit

Gemeente- Raads- Verkiezingen 2000	Bosniak/ Gorani	4	Gemeente- Raads- Verkiezingen 2002	Bosniak/ Gorani	6
	Albanees	2		Albanees	25
				Kroatisch	1
				Servisch	30
	Turks	2		Turks	1
	RAE ³² gemeenschap	4		RAE ³³ gemeenschap	1
	TOTAAL	12		TOTAAL	64

Bron: OVSE

Het grote aantal Servische Kosovaarse entiteiten heeft echter niet gezorgd voor een hoge opkomst onder deze groep. Deze bedroeg slechts 20%.³⁴ Als een van de oorzaken hiervoor wordt aangemerkt de tegenstrijdige signalen vanuit Belgrado ten aanzien van verkiezingsdeelname.

Zowel de periode voorafgaand aan de verkiezingen als de verkiezingsdag zelf, 26 oktober 2002, zijn vrij rustig verlopen. De Raad van Europa kwalificeerde het verloop van de verkiezingen als 'grotendeels in overeenstemming met internationale standaarden'.³⁵ De gemiddelde opkomst in Kosovo was 58%.³⁶ Slechts 14% van de kiesgerechtigden woonachtig in Servië-Montenegro bracht zijn stem uit. De verkiezingen hebben niet geleid tot grote verschuivingen in het politieke landschap. De LDK is nog steeds de grootste partij (46%), gevolgd door

³² De afkorting RAE staat voor Roma, Ashkali en Egyptenaren.

³³ Zie noot 32.

³⁴ In Noord-Mitrovica werden de verkiezingen geboycot. Slechts 0,5% van de stemgerechtigden bracht hun stem uit.

³⁵ Een dag na de verkiezingen echter werd de LDK burgemeester van Suharekë/Suvareka, Uke Bytyci tezamen met zijn bodyguards neergeschoten. Dit gebeurde nadat hij had geprobeerd een conflict tussen aanhangers van de LDK en de PDK te sussen. Dit incident resulteerde in een verkoeling van de verhoudingen tussen beide partijen op lokaal niveau.

³⁶ De OVSE geeft aan dat dit percentage binnen de Europese normen voor lokale verkiezingen valt.

de PDK (29%) en als derde de AAK.³⁷ Alle minderheidsgroepen, met uitzondering van de Roma, zijn vertegenwoordigd in een of meer gemeenten. De gemeentebesturen hebben een mandaat voor de komende vier jaar. In een aantal gemeenten waar de ethnisch Albanese vertegenwoordiging haar meerderheid verloor, weigerden de ethnische Albanese aanvankelijk zitting te nemen in de nu door Serviërs gedomineerde gemeenteraad.³⁸ Hoewel eind 2002 nagenoeg alle gemeenteraden waren gekozen, functioneert een tiental raden nog steeds onder de maat. Gemeenteraadsleden boycotten vergaderingen of zijn niet bereid tot sluiten van compromissen.³⁹ Als gevolg hiervan komen bestuurlijke processen tot stilstand.⁴⁰

A Choice for Mitrovicë/Mitrovica

De zeer lage opkomst in Noord-Mitrovica was een tegenslag voor het 7 punten plan van SV Steiner. Dit plan met de titel: 'A choice for Mitrovicë/Mitrovica' presenteerde de SV op 1 oktober 2002 tijdens een speech te Zvečan/Zveçan.⁴¹ Doel ervan was het beëindigen van de parallelle structuren in het voornamelijk door Servische Kosovaren bewoonde Noord-Kosovo.⁴² Hoewel het plan o.a. als aanmoediging tot deelname aan de gemeenteraadsverkiezingen had moeten dienen,

³⁷ De LDK en AAK doen het beter in de steden, terwijl de PDK het profiel krijgt van een partij met een rurale, traditionele achterban.

³⁸ Dit was het geval in Štrpce/Shtërpce en Novobërdë/Novo Brdo, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration in Kosovo, SGVN, S/2003/113, 29 januari 2003.

³⁹ Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration in Kosovo, SGVN, S/2003/113, 29 januari 2003.

⁴⁰ De OVSE geeft in haar rapport een vijftal redenen voor deze houding. De belangrijkste zijn het niet accepteren van de verkiezingsresultaten en onenigheid over de zetelverdeling in de comités.

⁴¹ Het plan omvat de volgende punten: '*No Incursion*'; hiermee wil de SV de inwoners van noord-Mitrovica garanderen dat UNMIK's aanwezigheid in het noorden geen precedent is voor een 'overval' (incursion) door Albanese Kosovaren. *Regelmatig politietoezicht*; Door meer Servische Kosovaren uit het noorden in de KPS op te leiden kunnen deze hun taak ook in Noord-Kosovo uitoefenen; *Co-governance*; voorstel tot het vormen van een coalitie van Servisch Kosovaarse en Albanese Kosovaarse partijen na de gemeenteraadsverkiezingen in de gemeenteraad van Mitrovicë/Mitrovica, onder toezicht van de SV. *Decentralisatie*; afhankelijk van de deelname van de Servische Kosovaren in de gemeenteraadsverkiezingen, zal de SG de decentralisatie van het lokaal bestuur ter hand nemen middels een sub-unit. Deze sub-unit zal een lokale raad, bestuurlijke organen en een budget omvatten. *Snelle economische impuls*; voorstel delen van UNMIK naar Noord-Mitrovica te verhuizen en zo een economische impuls te geven doordat de werkgelegenheid en de vraag naar diensten en appartementen hierdoor zal toenemen. *Donorconferentie* voor Mitrovicë/Mitrovica; deze wordt afhankelijk gesteld van deelname aan de verkiezingen. *Verkiezingsdeelname*; voorwaarde voor uitvoering van het gehele plan is deelname aan de gemeenteraadsverkiezingen van 26 oktober 2002.

⁴² Het noordelijke deel van Mitrovica wordt bewoond door Servische Kosovaren. Het zuidelijke deel door Albanese Kosovaren. Noord-Mitrovica is het enige deel in Kosovo waar UNMIK er nog niet in was geslaagd zijn gezag te consolideren.

werden deze door het overgrote deel van de Servisch Kosovaarse bevolking van Noord-Mitrovica geboycot: slechts 0,5% bracht zijn stem uit. Hierdoor viel de voorwaarde voor een aantal punten uit het plan weg. Zo is er geen donorconferentie georganiseerd. Andere punten, zoals het politietoezicht en de decentralisatie waren reeds onderdeel van de UNMIK strategie en werden wel geïmplementeerd. Door de boycot van de gemeenteraadsverkiezingen door de Servisch Kosovaren wordt Noord-Mitrovica voorlopig geleid door een internationale bestuurder en een adviescollege. Op 25 november 2002 werd het gebouw waar het parallelle gemeentebestuur sinds 1999 gevestigd was ontruimd, wat formeel een einde maakte aan het voortbestaan van dit parallelle bestuur.⁴³

Een andere ontwikkeling op gemeentelijk niveau is de op 20 januari 2003 gevormde 'Union of Serbian Municipalities and Settlements of Kosovo'. Dit initiatief van Servische gemeenteraadsvertegenwoordigers uit de noordelijke gemeenten volgt op de volgens hen geringe vooruitgang op het gebied van decentralisatie in Kosovo en is tevens een protest tegen de versnelde overdracht van bevoegdheden aan de instellingen voor zelfbestuur, wat volgens hen onherroepelijk onafhankelijkheid van Kosovo tot gevolg zal hebben. De meer pragmatische Servische Kosovaren die deelnemen aan het zelfbestuur hebben deze actie overigens veroordeeld evenals UNMIK.⁴⁴ Uit Belgrado kwamen gemengde reacties.⁴⁵

Terugkeer

Na de afloop van de Kosovo crisis en de installatie van UNMIK is nog maar een beperkt aantal van de naar Servië en Montenegro gevluchte ontheemden (circa 230.000) teruggekeerd. Inmiddels wordt op politiek niveau veel aandacht besteed aan het bevorderen van terugkeer, die evenwel met het voortschrijden van de tijd steeds minder voor de hand lijkt te liggen.⁴⁶ Hoewel het jaar 2002 voor het eerst

⁴³ Steiner had hiervoor de steun van de autoriteiten in Belgrado gekregen.

⁴⁴ Binnen de etnisch Serviërs is een tweetal groepen te onderscheiden: enerzijds een groep die de huidige politieke constellatie in Kosovo accepteert en deelneemt aan de Kosovaarse instellingen voor zelfbestuur. Een andere groep neemt geen deel aan het zelfbestuur omdat zij de instellingen voor zelfbestuur zien als voorloper van een onafhankelijk Kosovo. Dit is een gegeven waar zij zich tegen verzetten.

⁴⁵ Kosovo's Ethnic Dilemma: The Need for a Civic Contract, ICG Balkans Report No. 143, mei 2003.

⁴⁶ Zo nam het Parlement op 4 juli 2002 een resolutie aangaande de rechten van minderheden aan. Steiner presenteerde zijn 'Concept Paper on the Right to Sustainable Returns' waarin het streven wordt verwoord naar een groeiend aantal naar Kosovo terugkerende ontheemden en vluchtelingen in 2002 en een aanzienlijk aantal in 2003 en 2004. Ook is in november 2002 een 'Task Force on Returns' opgericht, waarin UNMIK, KFOR, het Zelfbestuur en de UNHCR vertegenwoordigd zijn. Deze Task Force heeft ten doel het terugkeerproces te coördineren en te stimuleren. In dit kader werd tevens de 'Rapid Response Returns Facility' (RRRF) in het leven geroepen. De RRRF voorziet in urgente hulp (materiaal voor herbouw huizen, ondersteunen gezondheidzorg etc.) voor individuele terugkeer en terugkeer op kleine schaal.

sinds 1999 een grotere instroom dan uitstroom van Kosovaren laat zien, is de terugkeer nog steeds niet goed op gang gekomen. Oorzaken hiervoor zijn de nog immer onzekere veiligheidssituatie voor minderheden in Kosovo (met name etnische Serviërs en Roma) en de daarmee samenhangende geringe bewegingsvrijheid, de slechte sociaal-economische situatie en ook de onduidelijkheid over de toekomst van Kosovo. Belgrado verwijt UNMIK dat zij kennelijk nog steeds niet in staat is de veiligheid van de minderheden in Kosovo te garanderen. In dit kader heeft de toenmalige Servische premier Djindjic voorgesteld Servische veiligheidstroepen geleidelijk naar Kosovo terug te laten keren, in verband met het voornemen van de NAVO om KFOR te reduceren.⁴⁷ Dit voorstel is door de internationale gemeenschap verworpen omdat UNMIK op basis van resolutie 1244 verantwoordelijk is voor veiligheidskwesties.⁴⁸

2.3 Veiligheidssituatie

Inleiding

De veiligheidssituatie in Kosovo heeft in 1998 en in de eerste helft van 1999 in het teken gestaan van de gewelddadigheden die zijn begaan door de Joegoslavische strijdkrachten en de onder het Servische Ministerie van Binnenlandse Zaken (*MUP; Ministarstvo Unutrasnjih Poslova*) ressorterende politie- en veiligheidstroepen tegen de etnische Albanese bevolking in Kosovo. Deze grootschalige schendingen van de mensenrechten hebben geleid tot NAVO-luchtaanvallen op strategische doelen in de gehele FRJ (waaronder Kosovo). In deze periode heeft de UÇK gewelddadigheden jegens de etnische Servische bevolking in Kosovo begaan.

In juni 1999 trokken de strijdkrachten en de Servische veiligheidstroepen zich uit Kosovo terug op grond van VN-veiligheidsraadresolutie 1244. In diezelfde maand begon de opbouw van UNMIK (als interim-bestuur van Kosovo) en van KFOR (als vredesmacht).

De eerste weken na het vertrek van de Joegoslavische en Servische troepen uit Kosovo werden gekenmerkt door een groot aantal gewelddadige acties van (doorgaans) etnische Albanen jegens etnische Serviërs, Roma en andere

Op regionaal en lokaal niveau zijn er werkgroepen opgericht die zich met terugkeer zullen bezighouden. Tenslotte vaardigden alle niet-Servische leiders van Kosovo op 1 juli een verklaring uit waarin alle ontheemden in Servië, Montenegro en FYROM werd opgeroepen naar Kosovo terug te keren.

⁴⁷ KFOR nam o.a. de beveiliging van door Servisch Kosovaren bewoonde enclaves voor zijn rekening. Het voornemen tot afslanking van de KFOR operatie wordt overigens ingegeven door de verbeterde algemene veiligheidssituatie in Kosovo.

⁴⁸ Overigens beriep Djindjic zich eveneens op resolutie 1244 en wel op de tekst '...an agreed number of Yugoslav and Serbian personnel will be permitted to return...[to Kosovo]'.

minderheden. KFOR bevond zich in die periode nog in een opbouwfase, en was in veel gevallen niet in staat om voldoende bescherming te bieden aan personen uit deze groepen. De UNMIK-politie ving haar werkzaamheden pas later aan. In de periode augustus 1999 tot begin februari 2000 is de veiligheidssituatie vervolgens verbeterd, ofschoon beslist niet gesteld kan worden dat overal en te allen tijde de orde en veiligheid konden worden gehandhaafd. Ernstige incidenten bleven voorkomen. Nadien is de veiligheidssituatie geleidelijk verder verbeterd. KFOR en de UNMIK-politie hebben hun positie op het gebied van voorkomen van gewelddadigheden en het handhaven van de openbare orde verder geconsolideerd. Steeds meer taken worden van KFOR naar de UNMIK-politie overgedragen. Tevens zal de omvang van KFOR geleidelijk gereduceerd worden.

In deze paragraaf zal eerst een beschrijving worden gegeven van de huidige veiligheidssituatie in Kosovo. Daarna zal worden stilgestaan bij de rol van KFOR, de UNMIK-politie en het Kosovo Beschermingskorps (TMK) daarin.

2.3.1 Huidige veiligheidssituatie

Hoewel de veiligheidssituatie in Kosovo tijdens de gehele verslagperiode over het algemeen verbeterd is, vond aan het einde van de verslagperiode een aantal gewelddadige incidenten plaats waarbij de aanslag op een groep etnisch Servische kinderen in Gorazhdec/Gorazdevac (regio Pejë/Peć) het dieptepunt vormde (zie hieronder). Over de gehele verslagperiode bezien is het aantal zware misdrijven zoals moord, ontvoering en brandstichting afgenomen; het merendeel van de delicten had een economische basis, zoals belastingontduiking en smokkel. Daarentegen was er wel sprake van een toename van het aantal (aangiftes van) verkrachtingen/ aanrandingen en huiselijk geweld. Dit zou evenwel in het geval van huiselijk geweld ook een gevolg kunnen zijn van een groeiende bewustwording door de diverse campagnes die hierover worden gevoerd.⁴⁹ De georganiseerde misdaad - een regionaal probleem - en de aanwezigheid van grote aantallen wapens in Kosovo blijven een nadelig effect hebben op de veiligheidssituatie in Kosovo.⁵⁰

⁴⁹ [Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration in Kosovo](#), SGVN, S/2002/779, 17 juli 2002.

⁵⁰ De bestrijding van de georganiseerde misdaad is een van de prioriteiten van de SG voor 2002 en 2003. Hiertoe is o.a. het 'Kosovo Organized Crime Bureau' opgericht. Ter bestrijding van de internationale misdaad en terrorisme heeft UNMIK een politie-samenwerkingsovereenkomst gesloten met Servië-Montenegro (mei 2002) en met Macedonië (november 2002). Met Albanië werd in september 2002 een Memorandum of Understanding aangaande politietsamenwerking gesloten. Bron: [Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration in Kosovo](#), SGVN, S/2002/1126, 9 oktober 2002. UNDP heeft tezamen met Small Arms Survey een onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van kleine wapens in Kosovo. Belangrijkste conclusies hieruit zijn: circa 60-70 procent van de

Eind 2002 en begin 2003 was er sprake er van een plotselinge toename van politiek gemotiveerd geweld. Zo werd op 27 oktober 2002 de LDK burgemeester van Suva Reka vermoord, op 4 november een prominente advocaat en mensenrechtenactivist, op 25 december een voormalig lid van het UÇK en op 4 januari 2003 een Kosovo Albanees die gelieerd was aan de LDK en getuige was geweest in een proces tegen een voormalig UÇK lid.⁵¹ Aan het einde van de verslagperiode vond tevens een aantal gewelddadige incidenten plaats. Op 13 augustus 2003 werd een groep etnisch Servische kinderen uit Gorazhdec/Gorazdevac die aan het zwemmen waren beschoten. Twee van hen kwamen om het leven. Deze aanslag leidde tot vergeldingsacties van etnische Serviërs jegens etnische Albanesen, o.a. door het gooien van handgranaten.⁵²

In de verslagperiode heeft de arrestatie en berechting van een aantal voormalige UÇK-leden geleid tot regelmatige protesten. Deze hebben evenwel geen wijdverbreide steun in Kosovo gekregen, waardoor de onrust beperkt bleef. Een additioneel effect van dergelijke arrestaties is de intimidatie van getuigen in deze processen.⁵³ Tenslotte heeft de berechting van deze voormalige UÇK-leden geleid tot een aantal aanslagen op UNMIK-politiestations in noord-Mitrovica en Pristina. Eind juli 2003 werd een Indiase UNMIK politieagent doodgeschoten.

Intimidatie van minderheden vindt niet meer systematisch, maar nog wel incidenteel plaats. Er is meer politieke aandacht voor terugkeer van ontheemden naar Kosovo. Tegelijkertijd is er een langzame toename van het aantal terugkerende ontheemden plaats. Hierdoor doen zich regelmatig veiligheidsincidenten voor op plaatsen waar deze ontheemden naar terug willen keren.⁵⁴ Dit neemt vaak de vorm aan van brandstichting of het op andere manieren toebrengen van schade aan eigendommen van de oorspronkelijke bewoners.

De situatie in het noorden van Kosovo en met name in Mitrovica blijft precair. UNMIK heeft een einde gemaakt aan de parallelle veiligheidsstructuur in Mitrovica. Hierdoor wordt sinds januari 2003 de brug die noord-en zuid-Mitrovica van elkaar scheidt bewaakt door UNMIK-politie en KFOR. Dit gebeurde voordien

huishoudens in Kosovo bezit een wapen. Op het platteland is het wapenbezit groter dan in de steden. In de regio's Mitrovicë/Kosovska Mitrovica en Pejë/Pec zijn meer wapens aanwezig dan in de regio's Gjilan/Gnjilane en Prizren. De regio Prishtinë/Pristina bevindt zich in een tussenpositie. Kosovo and the Gun: A baseline assessment of small arms and light weapons in Kosovo, UNDP/SAS, juni 2003.

⁵¹ Op 9 januari 2003 organiseerde de LDK een protestmars in Pristina tegen dit politiek geweld. Ook in Pec/Peja en Prizren werd geprotesteerd. Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration in Kosovo, SGVN, S/2003/113, 29 januari 2003.

⁵² Kosovo Violence Escalates, Balkan Crisis Report No. 454.

⁵³ Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration in Kosovo, SGVN, S/2002/1126, 9 oktober 2002.

⁵⁴ *Ibidem*.

door de zogenaamde 'Bridge Watchers': een groep onofficiële Servische bewakers die etnische Albanezen de toegang tot het noordelijke gedeelte van de stad ontzegden. Ook patrouilleren Servisch Kosovaarse KPS politiemensen voor het eerst sinds de komst van UNMIK in 1999 in Noord-Mitrovica. Etnisch gemotiveerde incidenten blijven echter plaatsvinden. Na de moord op de twee etnische Servische kinderen van 13 augustus (zie boven) vonden er met name in deze regio vergeldingsacties jegens etnische Albanezen plaats.

De aanwezigheid van extremistische etnische Albanezen in de grensgebieden van Kosovo met Macedonië en Servië (Presevo vallei) zorgt nog immer voor een gespannen situatie in deze gebieden.⁵⁵ Zo deed in de verslagperiode een groepering met de naam AKSh (*Armata Kombtare Shiptare*) van zich horen.⁵⁶ Aanslagen in zowel Macedonië, Zuid-Servië als Kosovo werden door deze groepering opgeëist of aan haar toegeschreven. De aanslagen zijn gericht tegen Servische regeringsdoelen in Zuid-Servië en tegen Servische doelen in Kosovo. Ook was in bovennoemde gebieden veel graffiti met AKSh te vinden. Over het algemeen wordt aangenomen dat de AKSh een los verband is van een aantal overwegend criminele maar deels ook politiek geïnspireerde groeperingen, inclusief oud UÇK strijders. Na een door de AKSh opgeëiste brugexplosie in april 2003 heeft de SV een richtlijn aangenomen (No. 2003/9) waarin de AKSh als een terroristische organisatie wordt aangemerkt. Het eerste proces tegen een drietal AKSh leden vond plaats op 8 april 2003.⁵⁷

2.3.2 KFOR

Op basis van Veiligheidsraadresolutie 1244 bevindt zich in Kosovo sinds juni 1999 een internationale, door de NAVO geleide, troepenmacht, KFOR ('Kosovo Force') geheten. De taak van KFOR bestaat uit het toezicht houden op de naleving van internationale verdragen en de handhaving van de openbare orde en veiligheid.⁵⁸ Dit laatste gebeurt in nauwe samenwerking met de UNMIK-politie en, in toenemende mate met de lokale politiecapaciteit die wordt opgebouwd middels de

⁵⁵ Voor een beschrijving van de situatie in deze gebieden zie het Algemene Ambtsbericht Kosovo van juni 2002.

⁵⁶ De AKSh wordt in het Engels aangeduid als de ANA: Albanian National Army. Andere extremistische ongeorganiseerde verbanden die genoemd worden zijn: Army of the Republic of Ilirida en Eastern Kosovo Liberation Army (EKLA).

⁵⁷ Monthly Report to the United Nations on the Operations of the Kosovo Force, S/2003/616, 5 juni 2003

⁵⁸ Voor een uitputtende opsomming van de verantwoordelijkheden van de internationale veiligheidspresentie in Kosovo zij verwezen naar paragraaf 9 van VNVR-resolutie 1244.

door de OVSE-pijler van UNMIK verzorgde politieopleiding voor Kosovaren, de 'Kosovo Police Service (KPS) (zie 2.3.4.)'⁵⁹

KFOR voert in heel Kosovo patrouilles uit, bemant controleposten en draagt zorg voor permanente bewaking van 'kwetsbare' locaties zoals kerken, huizen en bedrijven. Hoewel niet opgezet voor de bescherming van minderheden, is een belangrijk deel van de activiteiten van KFOR wel gericht op deze taak. Daarnaast zijn KFOR's inspanningen gericht op de bestrijding van illegaal wapenbezit en de georganiseerde misdaad en worden grenscontroles uitgevoerd.

KFOR telde in mei 2003 25.000 manschappen.⁶⁰ De commandant van KFOR is de Italiaanse generaal Fabio Mini. In het kader van de herstructurering van de NAVO-operaties in de westelijke Balkan kondigde generaal Mini begin 2003 aan dat het aantal aanwezige manschappen van KFOR aan het einde van 2003 gereduceerd zal zijn tot circa 15.000.⁶¹ Tevens is KFOR gestart met zijn zogenaamde 'unfixing strategie', wat inhoudt dat het aantal statische controleposten in Kosovo verminderd zal worden en zal worden overgegaan op flexibeler controle. Begin 2003 waren er nog 30 van dergelijke controleposten in Kosovo aanwezig, een reductie van 66 procent ten opzichte van het voorgaande jaar.⁶² KFOR oordeelde voorts dat de algemene veiligheidssituatie dusdanig verbeterd was dat de beveiligde escortes van Servische Kosovaren eveneens gereduceerd konden worden. Deze zijn dan ook ten opzichte van het voorgaande jaar gehalveerd, wat het aantal regelmatige militaire escortes in geheel Kosovo op 54 trajecten brengt.⁶³ In door UNMIK geïdentificeerde plaatsen waarnaar ontheemden kunnen terugkeren heeft KFOR daarentegen haar patrouilles verhoogd.⁶⁴

De geleidelijke uitfasering van KFOR op de middellange termijn vindt gelijktijdig plaats met de opbouw van de lokale politiemacht KPS, die nu zo goed als voltooid is. Via overdracht van taken op het gebied van handhaving van de openbare orde en veiligheid van KFOR naar UNMIK-politie en naar de KPS wordt de

⁵⁹ Sinds de oprichting van de Politie en Justitie pijler (Pijler I) op 21 mei 2001, valt UNMIK Politie tezamen met het Ministerie van Justitie onder deze pijler, teneinde de coördinatie tussen beide te versterken.

⁶⁰ Monthly Report to the United Nations on the Operations of the Kosovo Force, S/2003/616, 5 juni 2003.

⁶¹ Nieuwsbericht dd. 27 januari 2003 op <http://www.janes.com>.

⁶² Sommigen van deze vaste controleposten zijn vervangen door mobiele patrouilles en escortes door UNMIK politie.

⁶³ Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration in Kosovo, SGVN, S/2003/113, 29 januari 2003. Overigens leidde dit ertoe dat een groep Servische Kosovaren hun kinderen van school thuis hielden, waarop tot een tijdelijke herinvoering van enkele escortes voor schoolgaande kinderen werd overgegaan.

⁶⁴ Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration in Kosovo, SGVN, S/2002/1126, 9 oktober 2002.

afhankelijkheid van de internationale troepenmacht op dit gebied afgebouwd. KFOR zal uiteindelijk slechts puur militaire functies gaan vervullen.

2.3.3 UNMIK-politie

De politietaken in Kosovo worden uitgevoerd door de multinationale UNMIK-politie, soms nog in samenwerking met KFOR en in toenemende mate in samenwerking met of zelfstandig door de KPS (zie 2.3.4).

Als interim civiel bestuur heeft UNMIK o.a. de taak zorg te dragen voor de handhaving van de openbare orde. UNMIK heeft toestemming hiertoe een internationale civiele politiemacht ('UNMIK-politie') in te zetten, met een maximale grootte van 4.718 functionarissen. De opbouw van de UNMIK-politiemacht is inmiddels afgerond waarbij UNMIK veel reguliere politietaken overgenomen heeft van KFOR. Geleidelijk worden taken overgedragen aan de KPS.

2.3.4 Kosovo Police Service (KPS)

Teneinde een lokale politiecapaciteit op te bouwen verzorgt de OVSE-pijler van UNMIK een politieopleiding voor Kosovaren voor de Kosovo Police Service (KPS).⁶⁵ De bedoeling is dat deze politie uiteindelijk operationeel wordt in heel Kosovo en de reguliere politietaken van UNMIK overneemt. De UNMIK-politie zal dan nog een adviserende en toezichhoudende rol spelen. In 2002 was het aantal politieagenten van de KPS voor het eerst groter dan het aantal agenten van UNMIK-politie.⁶⁶

De integratie van KPS-politieagenten in de UNMIK-grenspolitie gaat voort, alsmede hun inzet op het vliegveld van Pristina. Tevens is begonnen met de overdracht van de controle over politiebureaus aan de KPS: Gracanica (regio Pristina) en Kacanik (regio Prizren), Strpce (regio Gnjilane) en Stimlje (regio Pristina). Tevens is een aantal Servisch Kosovaarse KPS-agenten in noord-Mitrovica geïnstalleerd.⁶⁷ Zodoende wordt de KPS geleidelijk de belangrijkste

⁶⁵ Het instituut dat deze opleiding verzorgt heet de Kosovo Police Service School (KPSS).

⁶⁶ In november 2002 waren er 5.300 agenten en 4.524 UNMIK Politie agenten in Kosovo. Bron: Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration in Kosovo, SGVN, 17 juli 2002, S/2002/779.

⁶⁷ Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration in Kosovo, SGVN, S/2003/113, 29 januari 2003. Overigens wordt er lokaal druk op Servische Kosovaren uitgeoefend niet deel te nemen aan de multi-etnische KPS.

actor verantwoordelijk voor het handhaven van de openbare orde en veiligheid in Kosovo.⁶⁸

In juni 2003 heeft de 25e groep van studenten de door de OVSE opgerichte opleiding ten behoeve van de KPS met succes afgerond. In totaal hebben thans 5.837 personen deze opleiding gevolgd. Gestreefd wordt naar 6.530 KPS agenten in 2004.⁶⁹ Na de basisopleiding volgt verdere veldtraining gedurende 15 weken onder leiding van een functionaris van de UNMIK-politie, alsmede additionele theoretische training. Onder de studenten die de opleiding voor de KPS hebben gevolgd bevinden zich minderheden (circa 16 procent) en vrouwen (circa 16 procent).⁷⁰ Tevens zijn er opleidingen voor capaciteitsopbouw van het middenkader. Op 22 november 2002 hadden 463 personen deze opleiding afgerond.

2.3.5 Kosovo Beschermingskorps (TMK)

De demilitarisering van het UÇK is op 20 september 1999 voltooid en op diezelfde datum is het UÇK formeel opgeheven.⁷¹ In de demilitariseringsovereenkomst is de vervanging door een nieuw korps opgenomen, hetgeen nadere vorm heeft gekregen in UNMIK-verordening 1999/8 van 20 september 1999. Die verordening voorziet in de oprichting van een 'Kosovo Beschermingskorps' (*Trupat e Mbrojtes se Kosoves; afgekort TMK*).⁷²

⁶⁸ In 2003 zouden alle politiepatrouilles in Kosovo door de KPS uitgevoerd moeten worden.

⁶⁹ Report of the Security Council Mission to Kosovo and Belgrade, FRY, SGVN, 19 december 2002, S/2002/1376.

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ In de op 20 juni 1999 door KFOR commandant Michael Jackson en UÇK leider Hashim Thaçi ondertekende overeenkomst ('Undertaking of demilitarisation and transformation by the UÇK') werd vastgelegd dat het UÇK al haar wapens (met uitzondering van pistolen en jachtgeweren) zou inleveren. In de zomer van 1999 waren circa 10.000 wapens ingeleverd. Over het algemeen wordt aangenomen dat dit slechts een klein percentage is van de wapens die de UÇK in haar bezit had en dat het overgrote deel van het oude UÇK arsenaal opgeslagen ligt in Albanië. Een belangrijke oorzaak daarvoor is het gegeven dat de ontwapening werd overgelaten aan individuele UÇK commandanten, zonder toezicht van KFOR. Gezien de traditie in Kosovo van privé wapenbezit is de kans groot dat veel wapens in privébezit terecht zijn gekomen (Bron: Wag the Dog, BICC, augustus 2001). Teneinde de bevolking aan te sporen de nog in hun bezit zijnde wapens alsnog in te leveren hebben UNMIK en KFOR tweemaal een 'Weapons Amnesty Program' afgekondigd. Voor de hele maand september 2003 heeft UNMIK wederom een wapensamnestie afgekondigd. De laatste wapensamnestie was in maart 2002.

⁷² Het TMK wordt ook wel aangeduid als KPC (de afkorting van 'Kosovo Protection Corps'). In dit ambtsbericht zal echter slechts de afkorting TMK worden gehanteerd.

Het TMK is een burgermacht met een mandaat om in noodgevallen bijstand te verlenen en om diensten voor de gemeenschap te verrichten. Het TMK heeft geen mandaat voor rechtshandhaving of verdediging. Het TMK valt onder de Speciale Vertegenwoordiger en wordt operationeel door KFOR begeleid. Op 21 januari 2000 is het TMK formeel opgericht; circa 30% van de voormalige UÇK strijders werd er in opgenomen.

Maart 2003 telde het TMK 3.052 actieve leden en 500 reservisten. In de verslagperiode is een geringe verbetering opgetreden in de deelname van leden van een etnische minderheidsgroep, voor wie minimaal tien procent van de plaatsen in het TMK gereserveerd is.⁷³ In de verslagperiode was dit 3,5 procent.⁷⁴ De Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) is belast met de rekrutering voor het TMK. Potentiële kandidaten krijgen identiteitskaarten en ondergaan een uitgebreide screening.

Leden van het TMK hebben zich in de beginperiode schuldig gemaakt aan (betrokkenheid bij) criminele activiteiten, machtsmisbruik en intimidatie jegens minderheden. In een poging een einde te maken aan dit gedrag is op 10 augustus 2001 door de commandanten van KFOR en TMK een nieuw ordevoorschrift ondertekend. Tevens is een TMK-inspectiekorps opgericht dat gevallen van (vermeende) schending van dit voorschrift door TMK-leden moet onderzoeken. Eind 2002 stonden 57 gevallen van schending van dit voorschrift open. Dit is een toename van 20 procent (!) ten opzichte van het voorgaande jaar. Deze toename is vooral toe te schrijven aan arrestaties en gerechtelijke vervolgingen van TMK leden betrokken bij criminele activiteiten.⁷⁵

De TMK-leden volgen speciale, door IOM gecoördineerde trainingen op het gebied van planning en beheer van werkzaamheden in noodsituaties. Daarnaast worden TMK-leden ingezet in tal van werkprojecten, zoals de reparatie van wegen en de wederopbouw van scholen, huizen, omheiningen en bruggen.⁷⁶

Eind 2001 is de verantwoordelijkheid voor het 'UN Mine Action Coordination Plan' (UNMACP) overgedragen aan het ministerie voor 'Civiele Veiligheid en

⁷³ Zo traden in juni 2002 negen Ashkali toe tot het TMK. In maart 2003 bestond het TMK uit slechts 134 leden van een minderheidsgroep, waarvan drie Servisch Kosovaren.

⁷⁴ Report of the Security Council Mission to Kosovo and Belgrade, FRY, SGVN, 9 oktober 2002, S/2002/1126.

⁷⁵ Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration in Kosovo, SGVN, S/2003/113, 29 januari 2003.

⁷⁶ In 2002 werd het TMK ingezet bij de hulpverlening na de aardbeving in de Gnjilane regio en de bliksemingslag in een energiestation.

Noodsituaties' en het TMK. Sinds 20 augustus 2001 zijn voor de uitvoering van het ontminningsprogramma ongeveer 120 personen van het TMK opgeleid.⁷⁷

De bevoegdheid om een wapen te dragen wordt niet aan alle TMK-leden verleend. Diegenen die wel bevoegd zijn, krijgen een door de Speciale Vertegenwoordiger afgegeven wapenautorisatiekaart.

Mede gezien de aanleiding voor zijn oprichting, kan het TMK niet geheel los worden gezien van het voormalige UÇK. Met enige regelmaat (bijvoorbeeld rond herdenkings- en feestdagen, zoals de Dag van de Albanese Vlag) geeft het TMK - dan wel één of meerdere van zijn leden - dan ook uiting aan met het UÇK gelieerde doelstellingen. De Servisch Kosovaarse gemeenschap beziet het TMK dan ook met de nodige scepsis. Het ontslag van drie lokale TMK commandanten in mei 2003 wegens betrokkenheid bij de extremistische AKSh (zie 2.3.1) heeft deze scepsis gevoed.⁷⁸

In de verslagperiode heeft een aantal leidinggevendenden van het TMK regelmatig uitspraken gedaan waarin zij het TMK voorstelden als de kern van de gewapende strijdkrachten van een toekomstig onafhankelijk Kosovo. UNMIK en KFOR hebben deze uitspraken krachtig veroordeeld.

Dienstplichtvervulling in het Servische leger vindt sinds de komst van het VN-bestuur in Kosovo (juni 1999) niet meer plaats.

2.4 Sociaal-economische situatie

Economie en werkgelegenheid

De Kosovaarse economie bevindt zich in de overgangsfase van wederopbouw naar duurzame economische ontwikkeling. Concreet betekent dit dat de afhankelijkheid van de donorbijdragen moet worden vervangen door werkgelegenheid, productieve ondernemingen en zelfvoorzienende economische activiteiten. De twee belangrijkste middelen die UNMIK aanwendt om dit te bereiken zijn privatisering en de creatie van een banksysteem voor kredieten en investeringen. Hiertoe is halverwege 2002 het 'Kosovo Trust Agency' opgezet, dat de verantwoordelijkheid heeft voor het herstructureren van oude staatsbedrijven, waaronder de energievoorziening (Kosovo Electric Company/KEK) en het vliegveld.⁷⁹ Inmiddels

⁷⁷ [Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Mission in Kosovo](#), SGVN, S/2001/926, 2 oktober 2001.

⁷⁸ De Servische autoriteiten hebben in een toespraak voor de VN Veiligheidsraad in augustus 2002 gepeit voor afschaffing van het TMK en kwalificatie als terroristische organisatie.

⁷⁹ In Kosovo zijn circa 550 staatsbedrijven aanwezig (Bron: [Report of the Security Council Mission to Kosovo and Belgrade](#), FRY, SGVN, 9 oktober 2002, S/2002/1126).

zijn commerciële banken in Kosovo aanwezig, waarvan een klein aantal in gebieden waar minderheden woonachtig zijn.

Een andere nieuwe bron van inkomsten is de in juli 2001 ingevoerde BTW.⁸⁰ Vanaf 1 april 2002 wordt in Kosovo ook inkomstenbelasting geheven. De verwachting is dat een effectief belastingsysteem bijdraagt aan de normalisering van de economie en het ontmantelen van de ‘schaduw’ economie die in Kosovo sinds het einde van de jaren tachtig functioneerde.⁸¹

Een belemmering voor de opbouw van de Kosovaarse economie is het hoge aantal economische delicten en (geïnstitutionaliseerde) corruptie, dat een adering voor de Kosovaarse economie betekent.

Het bruto nationaal product (BNP) bedroeg in 2002 2.648 miljard euro. Het BNP per hoofd van de bevolking wordt geschat op 1.300 euro.⁸² Geldovermakingen van de naar schatting 200.000 in het buitenland werkende Kosovaren (sinds de zeventiger jaren werken en wonen veel Kosovaren in het buitenland, met name in Duitsland en Zwitserland) alsmede buitenlandse hulp zijn samen verantwoordelijk voor circa eenderde van dit inkomen.⁸³

De afhankelijkheid van de import is groot: de import is 10 maal zo groot als de export. De donorbijdragen zijn gereduceerd van 650 miljoen euro in 2001 naar 437 miljoen euro in 2002 en voor 2003 wordt een reductie naar 271 miljoen euro voorzien. Vaak wordt een afname van de donorbijdragen gecompenseerd door toegang tot de internationale financiële instellingen. In het geval van Kosovo is dit echter niet direct mogelijk in verband met de kwestie van de onopgeloste status van Kosovo.⁸⁴

⁸⁰ De BTW bedraagt 15% en wordt geheven op de meeste goederen en diensten, maar niet op de uitvoer. Invoering van de BTW heeft er onder meer toe geleid dat het 'Kosovo Consolidated Budget' (KCB) voor het overgrote deel uit eigen middelen kan worden opgebracht, in plaats van uit donorbijdragen.

⁸¹ UNMIK verordening 2002/4 'On Personal Income Taxes in Kosovo' volgt op verordening 2002/3 'On Profit Taxes in Kosovo'. Verordening 2002/4 geeft aan dat op een belastbaar inkomen tot 600 Euro 0% belasting wordt geheven. Op een inkomen tussen de 600 – 3000 Euro is dit 10%. Voor een belastbaar inkomen van 3.000 Euro en hoger zal 240 euro worden geheven en 20% over het bedrag boven de 3.000 Euro. In het jaar 2003 zullen deze percentages verhoogd worden.

⁸² Ambtenaren verdienen 250 euro per maand en docenten 150 euro per maand.

⁸³ Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration in Kosovo, SGVN, S/2003/113, 29 januari 2003.

⁸⁴ Overigens biedt de EU Kosovo toegang tot het Stabilisatie- en Associatie-proces in de vorm van deelname door UNMIK in samenwerking met het zelfbestuur aan een informele werkgroep op technisch niveau. De eerste bijeenkomst vond plaats op 13 maart 2003.

De werkloosheid in Kosovo is nog steeds erg groot. Het Ministerie voor Arbeid hanteert een percentage van 57 procent van de totale beroepsbevolking. Hierin is echter niet de werkgelegenheid in de verborgen economie meegerekend. Onder minderheden wordt het werkloosheidspercentage op 85 procent geschat.

Huisvesting

Tijdens de Kosovo-crisis zijn ongeveer 50.000 huizen beschadigd, en evenzoveel huizen compleet vernietigd. Het westen van Kosovo is het zwaarst getroffen. Ondanks het feit dat de wederopbouw van Kosovo goed op gang is gekomen, dienen thans nog naar schatting 60.000 woningen gerepareerd dan wel herbouwd te worden. Vrijwel alle Kosovaren hebben een dak boven het hoofd. Zij die niet in hun eigen huis kunnen wonen, verblijven bij familie of gastgezinnen of in tijdelijke, door UNMIK verzorgde, opvangcentra. De opvangcapaciteit van gastgezinnen en van UNMIK is echter beperkt.

In Kosovo is sprake van een onduidelijke situatie ten aanzien van woonrechten. Belgrado stelde vanaf 1989 discriminatoire eigendomswetgeving op, waardoor aanzienlijke aantallen etnische Albanen hun woonrechten op sociaal woningbezit verloren. Deze woonrechten werden herverdeeld onder etnische Serviërs die vanuit andere delen van het voormalige Joegoslavië naar Kosovo vluchtten. Wettelijke registratie van eigendomstransacties vond nauwelijks plaats, waardoor er weinig betrouwbare gegevens beschikbaar zijn. Bovendien werden in 1998 veel archieven en kadasters vernietigd.

Tegen deze achtergrond is het opzetten van een systeem voor het vaststellen van woonrechten van essentieel belang. Niet alleen voor de Kosovaren die nog in Kosovo verblijven, maar ook voor de terugkeer van binnenlands ontheemden en vluchtelingen naar Kosovo. UNMIK heeft hiertoe op 15 november 1999 het 'Housing and Property Directorate' (HPD) opgericht. Dit tijdelijke orgaan heeft de exclusieve verantwoordelijkheid voor het vaststellen van 'woonrechten' in Kosovo (waarmee illegale bewoners van een pand rechtelijk kunnen worden verwijderd), alsmede voor het toewijzen van leegstaande woningen. De HPD heeft vier kantoren in Kosovo een in Servië en een in Montenegro. De HPD had tot 1 juni 2003 27.700 claims ontvangen.⁸⁵ Hiervan is 60 procent van buiten Kosovo afkomstig. Het percentage opgeloste claims bedraagt 13,7 procent. Wekelijks vinden circa 30 uitzettingen plaats. Deze uitzettingen worden over het algemeen geaccepteerd en hebben tot op heden niet tot veiligheidsproblemen geleid.⁸⁶

⁸⁵

Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration in Kosovo, SGVN, S/2003/421, 14 april 2003. De deadline voor het indienen van claims is eind 2001 verlengd met een jaar tot 1 december 2002 en vervolgens tot 1 juli 2003.

⁸⁶

Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration in Kosovo, SGVN, S/2003/113, 29 januari 2003.

Het mandaat van de HPD loopt af in 2005, waarna het lokale rechtssysteem in staat zal moeten zijn de eigendomsclaims af te kunnen handelen.

Teneinde het kadastrale informatiesysteem in Kosovo te herstellen is onder meer een database opgericht, waarin eind 2002 90 procent was ingevoerd. Ook zijn er onderhandelingen gaande met de Servische autoriteiten over teruggave van kadastrale documenten die mee naar Servië zijn genomen.⁸⁷

In augustus 2001 heeft de Speciale Vertegenwoordiger verordening 2001/17 aangenomen: 'On the registration of contracts for the sale of real property in specific geographic areas in Kosovo'. Deze verordening schrijft voor dat bij de verkoop van huizen/land in bepaalde etnische gemengde gebieden, de gemeentelijke bestuurder het verkoopcontract eerst moet beoordelen, alvorens de lokale rechtbank het goedkeurt. De verordening volgt op incidenten waarbij minderheden onder dwang hun eigendommen moesten verkopen.

Bovengenoemde initiatieven dragen bij aan een herstel van een effectief systeem van eigendomsrechten. Echter, de OVSE wijst erop dat het huidige systeem nog lang niet afdoende functioneert. Tot de problemen behoren onder andere het gebrek aan duidelijke interpretatie van de wetgeving op dit gebied, geringe financiering van het 'Housing and Property Directorate' (HPD) en de 'Claims Commission', waardoor de taken niet volledig kunnen worden uitgevoerd en onduidelijke taakverdeling tussen de HPD en de gemeentelijke autoriteiten.⁸⁸ Na een donorconferentie voor Kosovo in november 2002 is de financiering - die onzeker was - zeker gesteld.

Sociale zekerheid

Kosovo kent vooralsnog geen algemeen stelsel van sociale zekerheid. In plaats daarvan heeft UNMIK een programma van sociale hulpverlening opgezet dat assistentie verleent aan sociaal kwetsbare families. Het stelsel kent twee categorieën. Categorie I: families waarvan geen enkel lid in staat is om te werken en Categorie II: families waarvan geen enkel lid van de familie een baan kan vinden, en met ten minste één kind onder de vijf jaar. Een familie kan - afhankelijk van o.a. gezinsgrootte- maximaal 61 Euro per maand ontvangen.⁸⁹ Personen in

⁸⁷ [Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo](#), S/RS/2001/926, 2 October 2001.

⁸⁸ [Property Rights in Kosovo 2002-2003](#), OVSE, 2003.

⁸⁹ In een gezamenlijk rapport van WFP/UNHCR waarin o.a. de voedselsituatie in een tiental enclaves is bestudeerd, wordt aangegeven dat 45% van de inwoners van een enclave gebruik maakt van het 'UNMIK Social Assistance Scheme'. In vergelijking : in de rest van Kosovo maakt 10% van de bevolking hier gebruik van. [Human Development Report, Kosovo 2002](#), mei 2002, UNDP.

Categorie I moeten zich om de zes maanden opnieuw laten registreren en kwalificeren voor dergelijke steun.

Sinds juni 2002 is er een pensioensysteem geïntroduceerd in Kosovo, waarbij iedereen vanaf 65 jaar 28 euro per maand ontvangt.⁹⁰ In de gebieden waar etnische Serviërs de meerderheid vormen worden de pensioenen nog steeds uitbetaald door Belgrado. De sociale hulpverlening is slechts gericht op diegenen die niet in staat zijn om te werken en geen bestaansmiddelen of eigendommen hebben. De sociale voorzieningen in Kosovo zijn niet hoog genoeg om zelfstandig te kunnen leven, waarbij zij opgemerkt dat de sociale cohesie met name op het platteland in Kosovo groot is.⁹¹

Gezondheidszorg

De gezondheidszorg in Kosovo is thans in staat om in de eenvoudige noden van de huidige Kosovaarse bevolking te voorzien. Ingewikkelde of langdurige behandelingen zijn zeer beperkt beschikbaar. De geestelijke gezondheidszorg in Kosovo is in hoge mate gecentraliseerd en gericht op ziekenhuisbehandeling. Patiënten worden meestal farmaceutisch behandeld, en behandelingen gericht op herintegratie zijn vrijwel afwezig. Kosovo kent één psychiatrische inrichting in Shtime/Stimlje.

Met hulp van de WHO is UNMIK bezig met een hervorming van het stelsel van geestelijke gezondheidszorg in Kosovo. Het accent ligt daarbij op dienstverlening vanuit de (lokale) gemeenschap. Onderdeel van de hervorming vormt de opening van gemeenschapscentra voor geestelijke gezondheidszorg, waarvan er inmiddels drie zijn gebouwd.

De beperkte bewegingsvrijheid van personen die in de directe omgeving van hun leefgebied een etnische minderheid vormen (zie 3.4.4) doet zich ook gelden op het gebied van de gezondheidszorg. Behandeling van etnische minderheden in tot de etnische 'meerderheid' behorende instellingen vindt vrijwel niet plaats. Dankzij ambulante posten, mobiele 'outreach teams' en kleine 'minderheidsziekenhuizen' (zoals in de enclave Ulpiana/Gracanica) is de toegang van deze personen tot gezondheidszorg echter in het algemeen toereikend. Etnische Serviërs kunnen bovendien in noodgevallen worden overgebracht naar ziekenhuizen in Servië.⁹² Ook NGO's als UNICEF ondernemen gezondheidsprojecten gericht op minderheden.

⁹⁰ Het betreft circa 40 euro per maand. Er is tevens een basispensioenbedrag vastgesteld van 28 euro per maand, ingaande op 1 juli 2002. Bron: Report of the SG 22 april 2002. Er zijn circa 130.000 pensioengerechtigden in Kosovo.

⁹¹ Het gaat hier voornamelijk over de familiebanden.

⁹² De behandeling aldaar komt dan wel voor eigen rekening en kan niet op de verzekering verhaald worden.

Eind 2002 sloten UNMIK en Servië en Montenegro een overeenkomst waarin Servië en Montenegro toezegde UNMIK te assisteren met het beëindigen van de parallelle structuren in de door met name door Servisch Kosovaren bewoonde gemeenten in Noord-Kosovo. Begin 2003 ontvingen de gezondheidsinstellingen in deze regio echter nog steeds financiering vanuit Belgrado en werden werknemers nog steeds door Belgrado betaald.⁹³

Onderwijs

Het onderwijs in Kosovo was in de jaren negentig in twee delen gesplitst: enerzijds de 'reguliere' Servische onderwijsinstellingen, die aangestuurd werden door het Servische ministerie van Onderwijs, en anderzijds het 'parallelle' etnische Albanese onderwijssysteem, dat geheel buiten de Servische autoriteiten om functioneerde. Het etnische Albanese onderwijs vond met name plaats bij particulieren thuis. Hoewel dit parallelle systeem via een eigen belastinginningssysteem aan de nodige middelen kon komen, had deze situatie desondanks grote negatieve gevolgen voor de kwaliteit en de kwantiteit van het onderwijs.⁹⁴

Er is een pakket aan hervormingsmaatregelen aangenomen, dat het Kosovaarse onderwijssysteem op een lijn moet brengen met Europese standaarden. Het betreft hier hervormingen over de gehele breedte en diepte van het onderwijsveld: van basisonderwijs, tot voortgezet en hoger onderwijs; van de opleiding van docenten tot het curriculum.⁹⁵

Kosovo telt 919 lagere scholen, 72 middelbare scholen, 7 hogescholen en één universiteit (in Prishtinë/Priština, met dépendance in Mitrovicë/Kosovska Mitrovica). Er zijn circa 400.000 schoolgaande kinderen en 22.000 onderwijzers. De geboekte vooruitgang laat onverlet dat etnisch gemengd onderwijs beperkt is. Er zijn momenteel 42 gemengde scholen, op slechts acht van deze scholen krijgen etnische Albanen en etnische Serviërs samen les.⁹⁶

De parallelle structuren op onderwijsgebied zijn hardnekkig. De etnische Servische minderheid in Kosovo heeft haar eigen lagere en middelbare scholen en in de voornamelijk door Servisch Kosovaren bewoonde gemeenten gebruikt men

⁹³ [Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration in Kosovo](#), SGVN, S/2003/113, 29 januari 2003.

⁹⁴ [Thematic Review of National Policies for Education – Kosovo](#), OECD, CCNM/DEELSA/ED(2001) 6, 22 June 2001.

⁹⁵ [Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo](#), SGVN, S/2001/926, 2 oktober 2001.

⁹⁶ [Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration in Kosovo](#), SGVN, S/2003/675, 26 juni 2003.

lesmateriaal afkomstig uit Belgrado en worden veel docenten nog betaald door Belgrado. Het Albanees wordt nog in geen van de Servische of Roma gemeenschappen in Kosovo aangeboden. Evenmin bieden scholen in de voornamelijk door etnische Albaneezen bewoonde gebieden onderwijs in het Servo-Kroatisch aan. Begin 2003 hadden wel bijna alle Servisch Kosvaarse docenten een UNMIK contract gesloten. Een probleem voor het onderwijs aan de Servische minderheid is de hoge uitstroom van (etnische Servische) leraren naar Servië. Een meer algemeen probleem voor het onderwijs in Kosovo zijn de lage salarissen van het onderwijzend personeel.⁹⁷

Het volgen van onderwijs aan de Universiteit van Pristina is voor de etnische Serviërs problematisch, gelet op de beperkte bewegingsvrijheid die etnische Serviërs in Pristina genieten. De dependance van deze universiteit in Noord-Mitrovica wordt uitsluitend bezocht door Servische Kosovaren. Deze universiteit was tevens opgenomen in het ontwerpvoorstel aangaande het Hoger Onderwijs in Kosovo. Hiertegen heeft het Kosovaarse parlement bezwaar gemaakt, omdat dit volgens hen tot een parallelle onderwijsstructuur zou leiden. Hierop heeft de Servische afvaardiging een motie ingediend waarin zij zich beriep op schending van de vitale belangen van de Servische Kosovaarse gemeenschap. Een door de SV samengesteld panel stelde compromisplossing voor dat niet door het Kosovaarse Parlement werd overgenomen. Uiteindelijk heeft de SV dan ook het oorspronkelijke wetsvoorstel afgekondigd.⁹⁸

Toegang tot onderwijs in de moedertaal is vooralsnog een zeldzaamheid voor minderheden in Kosovo.⁹⁹ Cergari-kinderen gaan meestal naar de Servische scholen; Ashkali en 'Egyptenaren' naar Albaneestalige scholen. Etnische Turkse kinderen kunnen op een redelijk aantal (39) lagere scholen onderwijs in het Turks volgen. Slavische Moslims (zie 3.5.5) hebben hun eigen schoolboeken geïmporteerd uit Bosnië-Herzegovina. Op alle Turkse scholen en de scholen voor Slavische Moslims wordt het Albanees aangeboden.¹⁰⁰

Vanuit het buitenland teruggekeerde etnische Albanese kinderen kunnen zonder problemen naar school. In enkele plaatsen zijn bijvoorbeeld met het oog op 'terugkeerders' bewustwordingsprogramma's gestart ten behoeve van het

⁹⁷ In oktober vonden demonstraties van onderwijzend personeel plaats (circa 20.000 mensen) waarin een hoger salaris werd geëist. Het gemiddelde maandsalaris van een leraar is 150 euro. Uiteindelijk werd hen aanvullende bedragen toegekend.

⁹⁸ Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, SGVN, S/2002/1126, 9 oktober 2002.

⁹⁹ Voor de verschillende Roma-groepen (zoals de Ashkali, de Cergari en de 'Egyptenaren') geldt bovendien dat indien de kinderen niet - of niet regelmatig - naar school gaan, dit tevens een cultureel probleem is.

¹⁰⁰ Tenth Assessment of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo. (period covering May 2002 - December 2002), OVSE/UNHCR, maart 2003.

onderwijzend personeel, waarin gewezen wordt op de specifieke problemen die deze kinderen zouden kunnen ondervinden. Voor inschrijving aan een Kosovaarse school behoeven deze ‘terugkeerders’ niet geregistreerd te staan in het centrale register van de burgerlijke stand. Voor etnische minderheden is de toegang tot onderwijs in de moedertaal zoals eerder genoemd in beperkte mate aanwezig.¹⁰¹

2.5 Documenten

Sinds najaar 1999 geven de gemeentelijke autoriteiten in Kosovo de volgende documenten af: geboorte-, huwelijks- en overlijdensakten, alsmede bewijzen van ongehuwd zijn respectievelijk nog in leven zijn. De formulieren zijn drietalig (Albanees, Servisch en Engels) en dragen het VN-logo. Tevens worden rijbewijzen, identiteitsbewijzen en reisdocumenten afgegeven.

In het verleden door ‘zelfbenoemde’ (Albanese dan wel Servische) autoriteiten uitgegeven documenten worden niet erkend door UNMIK. Personen in het bezit van dergelijke documenten kunnen zich tot UNMIK wenden om erkende documenten te verkrijgen.¹⁰²

UNMIK geeft geen bewijzen van staatsburgerschap af, aangezien Kosovo deel uit maakt van Servië en Montenegro.

In november 2001 heeft de Speciale Vertegenwoordiger een verordening getekend over rijbewijzen. In juli 2002 is UNMIK begonnen met de daadwerkelijke afgifte van deze rijbewijzen. Door technische problemen was de geldigheidsperiode van oude FRJ rijbewijzen die afliepen na 1 januari 1999 verlengd tot maart 2003. Daarna moesten ze vervangen zijn door een geldig FRJ of Kosovo rijbewijs.¹⁰³ De UNMIK rijbewijzen voldoen aan de Europese standaarden en zijn te gebruiken in geheel Europa.

Op basis van UNMIK-verordening 2000/13 van 17 maart 2000 heeft de OVSE-pijler van UNMIK de registratie van de inwoners van Kosovo ter hand genomen. Deze registratie is in de zomer van 2000 voltooid en de gegevens zijn overgedragen aan deze pijler van UNMIK (civiel bestuur), die het centrale register

¹⁰¹ *Ibidem.* 60 procent van de mannen in Kosovo heeft ten minste een diploma van het voortgezet onderwijs. Voor vrouwen is dit 29 procent. Op het platteland is dit percentage voor vrouwen nog lager namelijk 20 procent

¹⁰² De Ombudspersoon maakt in zijn jaarrapport melding van de weigering van beplaaide landen, waaronder Duitsland, UNMIK trouwakten te erkennen. Ook bij het verkrijgen van visa komt dit probleem voor indien slechts een UNMIK geboortecertificaat getoond kan worden. (*Third Annual Report 2002-2003*, Ombudsperson Institution in Kosovo, 10 juli 2003.)

¹⁰³ Regulation no. 2003/2 Amending UNMIK Regulation NO. 2001/29, as amended, on documents permitting operation of vehicles in Kosovo and other related matters, UNMIK/REG/2003/2, 11 januari 2003.

van de burgerlijke stand nu beheert. Aan personen die zijn opgenomen in dit centrale register wordt door UNMIK een identiteitsbewijs verstrekt. Eind 2002 waren er al ruim 1,3 miljoen van dergelijke identiteitsbewijzen uitgegeven.¹⁰⁴

Op basis van UNMIK-verordening 2000/18 van 29 maart 2000 kunnen personen die zijn opgenomen in het centrale register van de burgerlijke stand een aanvraag indienen voor een UNMIK-reisdocument. UNMIK is begonnen met de afgifte van dit document, dat donkerblauw van kleur is en aan de binnenkant een gescande foto alsmede een vingerafdruk van de houder bevat. Het document is twee jaar geldig. Inmiddels hebben 29 landen aangegeven dit document te erkennen (EU, VS de meeste landen in de Balkan, m.u.v. Servië en Montenegro), hetgeen niet wegneemt dat een visumplicht van toepassing is.¹⁰⁵ Eind 2002 waren er 310.000 reisdocumenten uitgegeven.

Voor het verkrijgen dan wel het laten verlengen van FRJ paspoorten kunnen Kosovaren op het kantoor van het Ministerie van Binnenlandse Zaken van Servië en Montenegro in Prishtinë/Priština terecht.¹⁰⁶ De OVSE maakt ook melding van kantoren van het Servische Ministerie van Binnenlandse Zaken die diverse documenten uitgeven. Kosovaren van alle etniciteiten maken gebruik van deze kantoren, met name zij die naar Servië willen reizen.¹⁰⁷

In Nederland verblijvende Kosovaren kunnen tevens een paspoort van Servië en Montenegro aanvragen dan wel verlengen bij de vertegenwoordiging van Servië en Montenegro in Den Haag. Hiervoor dienen de volgende documenten overlegd te worden:

- een uittreksel uit het geboorte- alsmede het bevolkingsregister in Servië en Montenegro dat is afgegeven binnen zes maanden voor de aanvraag;
- het oude paspoort, identiteitskaart of rijbewijs;
- een bewijs van een legaal verblijf in Nederland;
- 3 pasfoto's.

¹⁰⁴ Federal Republic of Yugoslavia Country Report on Human Rights Practices for 2002, maart 2003, US Department of State. _

¹⁰⁵ Voor Macedonië is sinds juni 2002 geen visumplicht meer van toepassing. In de praktijk echter moeten regelmatig steekpenningen aan de grens met Macedonië betaald worden.

¹⁰⁶ De afgifte van Joegoslavische reisbescheiden in Prishtinë/Priština is enige tijd onderbroken geweest in verband met een bomaanslag op het kantoor van het Joegoslavische Ministerie van Binnenlandse Zaken te Prishtinë/Priština op 18 april 2001. Hierbij is een dode gevallen.

¹⁰⁷ Volgens dit rapport zijn deze kantoren te vinden in de regio's Mitrovicë/Kosovska Mitrovica en Prishtinë/Priština. Documenten die worden verstrekt zijn: paspoorten, identificatiebewijzen, rijbewijzen en kentekenplaten. Zie tevens het rapport van de OVSE, waarin o.a. de parallelle structuren m.b.t. identiteitsdocumenten worden beschreven. Parallel Structures in Kosovo, oktober 2003. OVSE.

3 Mensenrechten

In dit hoofdstuk staat de huidige mensenrechtensituatie in Kosovo centraal. Allereerst zal worden ingegaan op de waarborgen en toezichtsmechanismen die in Kosovo aanwezig zijn ter bescherming van de mensenrechten. Vervolgens zal specifiek worden ingegaan op de feitelijke naleving (en mogelijke schending) van mensenrechten in Kosovo, waarna aandacht zal worden besteed aan de positie van de specifieke groepen, waaronder etnische minderheden.

3.1 Juridische context

Tot het einde van het Kosovo-conflict in juni 1999 werden de juridische waarborgen voor de naleving van de mensenrechten in Kosovo gevormd door de grondwetten van de FRJ en de deelrepubliek Servië en de internationale mensenrechtenverdragen waarbij de FRJ partij was. De basis voor de huidige waarborgen ter bescherming van de mensenrechten in Kosovo vormt de VN-veiligheidsraadresolutie 1244 van 10 juni 1999. In deze resolutie wordt het beschermen en bevorderen van de mensenrechten als één van de kernverantwoordelijkheden van de internationale civiele presentie in Kosovo aangemerkt. Deze verantwoordelijkheden worden uitgewerkt in de UNMIK verordeningen 1999/24 van 12 december 1999 en 2000/59 van 27 oktober 2000. Hierin wordt bepaald dat de huidige constitutie van Kosovo (de rechtsregels die de gezagsfunctie in Kosovo organiseren en er de werkingssfeer van afpalen) gevormd wordt door de volgende vier rechtsbronnen:¹⁰⁸

- internationaal erkende mensenrechtennormen;
- UNMIK-verordeningen;
- de wetgeving die van toepassing was in Kosovo op 22 maart 1989 (toen in Servië nog niet de nieuwe grondwet was aangenomen die de autonomie van de provincie Kosovo feitelijk ophief);
- de wetgeving die van toepassing was in Kosovo tussen 22 maart 1989 en 12 december 1999 (voorzover deze gunstiger is voor een verdachte, dan wel een hiaat opvult waar niet in wordt voorzien door de wetgeving van 22 maart 1989).¹⁰⁹

Het door de SV in mei 2001 gepresenteerde ‘Constitutional Framework for Provisional Self-Government’ legt de basis voor de op 17 november 2001 gekozen Kosovaarse democratische instellingen voor zelfbestuur. In het Framework wordt

¹⁰⁸ Kosovo: A Review of the Criminal Justice System, OVSE, 18 oktober 2000.

¹⁰⁹ Indien de onder 3 en 4 genoemde rechtsbronnen conflicteren met de onder 1 en 2 genoemde hebben de laatstgenoemde rechtsbronnen voorrang.

de intentie tot inachtneming van de internationaal erkende mensenrechtennormen herhaald.

3.1.1 Verdragen en Protocollen

Een van de vier rechtsbronnen van Kosovo, zoals vastgelegd in UNMIK verordening 1999/24 en 2000/59 wordt gevormd door de internationaal erkende mensenrechtennormen. Vanwege de bijzondere status van Kosovo - het is immers geen staat - en vanwege de tijdelijke aanwezigheid van de VN in Kosovo is er geen sprake van daadwerkelijke toetreding tot internationale verdragen. Wel worden deze verdragen door UNMIK als leidende principes voor het bestuur in Kosovo onderschreven. In bovengenoemde UNMIK verordeningen worden de volgende verdragen genoemd:

- De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van 10 december 1948;
- De Europese Conventie inzake de Bescherming van Mensenrechten en Fundamentele Vrijheden van 4 november 1950 en de bijbehorende Protocollen;
- Het Internationale Verdrag inzake Burger - en Politieke Rechten van 16 december 1966 en de bijbehorende Protocollen;
- Het Internationale Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten van 16 december 1966;
- Het Verdrag inzake de Uitbanning van Alle Vormen van Rassendiscriminatie van 21 december 1965;
- Het Verdrag inzake Uitbanning van Alle Vormen van Discriminatie van Vrouwen van 17 december 1979;
- Het Verdrag tegen Foltering en andere Wrede, Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing van 17 december 1984;
- Het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind van 20 december 1989.

Het 'Constitutional Framework for Provisional Self-Government' van mei 2001 noemt zes van de acht bovengenoemde internationaal erkende mensenrechtenverdragen in het hoofdstuk aangaande mensenrechten. Aanvullend worden ook de volgende verdragen genoemd:

- het Europees Verdrag inzake Regionale of Minderheidstalen;
- het Verdrag van de Raad van Europa inzake de Bescherming van Nationale Minderheden;¹¹⁰

¹¹⁰ Het Verdrag tegen Foltering en andere Wrede, Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing en het Internationale Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten, zijn echter niet in het 'Constitutional Framework' opgenomen. Dit vormde de aanleiding voor de Speciale Vertegenwoordiger van de Mensenrechtencommissie van de VN in een rapport in 2001 melding te maken van de onduidelijke situatie ten aanzien van de inachtneming van de mensenrechtennormen in de wetgeving in Kosovo. Ondanks het gegeven dat deze twee

3.1.2 'Nationale' Wetgeving

Het 'Constitutional Framework for Provisional Self-Government' bevat een apart hoofdstuk over mensenrechten.¹¹¹ Ook is er een hoofdstuk gewijd aan de rechten van minderheden. Tot deze rechten behoren onder andere het recht de eigen taal te gebruiken en daar onderwijs in te ontvangen, het recht op toegang tot gezondheidszorg en het recht de eigen religie uit te oefenen.¹¹²

De door de OVSE opgestelde Omnibus anti-discriminatie wetgeving zal als kaderwet dienen voor alle mensenrechtenwetgeving in Kosovo. Dit wetsvoorstel dient nog te worden goedgekeurd door het Parlement.

3.2 Toezicht

Het toezicht op naleving van de mensenrechten in Kosovo vindt plaats door internationale en lokale gouvernementele alsmede niet-gouvernementele organisaties. Deze organisaties rapporteren regelmatig over de situatie van de mensenrechten in Kosovo.

De VN rapporteert via een aantal kanalen over de situatie in Kosovo. Ten eerste rapporteert de Secretaris Generaal van de Verenigde Naties driemaandelijks aan de VN Veiligheidsraad over de VN Missie in Kosovo. Ten tweede is er een speciale vertegenwoordiger van de Mensenrechtencommissie aangesteld.¹¹³ Deze speciale vertegenwoordiger heeft tot taak de mensenrechten in Bosnië and Herzegovina en de FRJ (nu: Servië en Montenegro, inclusief Kosovo) te onderzoeken. Voorts heeft er in de verslagperiode een missie van de Veiligheidsraad naar Kosovo plaatsgevonden en heeft de SG (Kofi Annan) Kosovo bezocht. De VR missie heeft gerapporteerd over de implementatie van VN resolutie 1244. Het bureau van de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten van de VN beschikt over een kantoor in Prishtinë/Priština.

De Europese Unie heeft een monitoringsmissie in de westelijke Balkan, EUMM (*European Union Monitoring Mission*) geheten. Deze missie, die dagelijks aan de EU-hoofdsteden rapporteert, is ook in Kosovo aanwezig. Ook de Raad van Europa

verdragen wel in de eerdere UNMIK-verordeningen zijn opgenomen, benadrukte hij dat de status van UNMIK in Kosovo dusdanig is dat zij zorg dient te dragen voor de integratie van alle universele, ondeelbare mensenrechten in de wetgeving in Kosovo. Ook de Ombudspersoon en Human Rights Watch hebben hier eerder op gewezen. In de rapporten die in de verslagperiode gepubliceerd zijn wordt dit punt overigens niet meer aangehaald.

¹¹¹ Het betreft hoofdstuk 3 van het 'Constitutional Framework for Provisional Self-Government'.

¹¹² Het betreft hoofdstuk 4 van het 'Constitutional Framework for Provisional Self-Government'.

¹¹³ De functie van Speciale Vertegenwoordiger van de Mensenrechtencommissie wordt vervuld door de Portugees José Cutileiro.

heeft een kantoor in Prishtinë/Priština. Tenslotte zijn er vele internationale niet-gouvernementele organisaties die regelmatig rapporteren en publiceren over de mensenrechtensituatie in Kosovo en in sommige gevallen rechtshulp bieden aan personen wier mensenrechten zijn geschonden. Voorbeelden hiervan zijn Amnesty International en Human Rights Watch. Deze organisaties worden op geen enkele wijze in hun activiteiten belemmerd door UNMIK.

Op basis van het mandaat van de VN-veiligheidsraad vervullen zowel UNMIK als KFOR een belangrijke toezichthoudende rol bij de eerbiediging van de mensenrechten in Kosovo. Aangezien UNMIK echter tevens het hoogste gezag vormt in Kosovo, en KFOR over de uitoefening van haar taken niet rechtstreeks verantwoording verschuldigd is aan UNMIK, is de vraag 'wie toezicht houdt op deze toezichthouders' geen onterechte. Met de oprichting van het kantoor van de Ombudspersoon (zie hieronder) heeft UNMIK getracht aan deze problematiek tegemoet te komen. Ook de in juni 2002 opgerichte 'Human Rights Oversight Committee' en de 'Inter Pillar Working Group on Human Rights' (IPWHR) beogen de naleving van de mensenrechten in het beleid, de wetgeving en alle handelingen van UNMIK beter te kunnen beoordelen.¹¹⁴

Tenslotte zijn er zijn tal van Kosovaarse niet-gouvernementele organisaties die actief zijn op het terrein van de mensenrechten. Voorbeelden hiervan zijn de 'Council for the Defence of Human Rights and Freedoms' (CDHRF) en het 'Center for the Protection of Women and Children (CPWC)'. Zij kunnen zonder belemmering functioneren.¹¹⁵

3.2.1 Ombudspersoon

Op 30 juni 2000 is UNMIK-verordening 2000/38 van kracht geworden, die voorziet in de oprichting van het kantoor van de Ombudspersoon. De Ombudspersoon is tevens opgenomen in het 'Constitutional Framework for Provisional Self-Government', waarmee de instelling wordt verankerd in het juridische kader van Kosovo. De Ombudspersoon heeft de bevoegdheid om aantijgingen van mensenrechtenschendingen dan wel machtsmisbruik door de overheid in Kosovo (UNMIK en alle door haar gecreëerde instellingen zoals het

¹¹⁴ Sinds december 2001 bestaat er een Advisory Board on Communities (ABC). Dit orgaan dient de SV te voorzien van beleidsaanbevelingen t.a.v. minderhedenbescherming. Dit orgaan heeft een belangrijke rol gespeeld bij de totstandkoming van het ontwerpvoorstel voor de Omnibus anti-discriminatiewetgeving.

¹¹⁵ De Mensenrechtencommissaris van de Raad van Europa maakt in zijn rapport melding van de onduidelijke verantwoordelijkheidsrelatie tussen UNMIK en KFOR. Hoewel de rapporteur van mening is dat UNMIK civiele controle zou moeten uitoefenen over KFOR blijkt dit in de praktijk niet altijd het geval te zijn.

TMK, de KPS en ook de instellingen van het Kosovaars zelfbestuur) te onderzoeken.¹¹⁶

Klachten kunnen worden ingediend door individuen, groepen of organisaties, en worden vertrouwelijk behandeld. De diensten van het kantoor van de Ombudspersoon zijn gratis. De Ombudspersoon kan ook op eigen initiatief een onderzoek instellen. Op basis van de onderzoeksresultaten kan de Ombudspersoon aanbevelingen doen.

De Ombudspersoon zelf (de Pool Marek Antoni Nowicki) is een internationale expert. Inmiddels is de internationale staf vervangen door lokaal personeel en is UNMIK voornemens halverwege 2004 ook de functie van de Ombudspersoon door een Kosovaar te laten vervullen. Het kantoor van de Ombudspersoon heeft veldkantoren in de vijf administratieve regio's van Kosovo. Om de in enclaves wonende minderheden beter te bereiken hebben vertegenwoordigers meer veldbezoeken afgelegd naar gebieden met teruggekeerde minderheden. Tevens is sinds maart 2003 een telefonische hotline opengesteld. Ook is de Ombudspersoon vaker betrokken geweest als bemiddelaar in conflicten tussen de autoriteiten en individuen.¹¹⁷

In de verslagperiode heeft het kantoor 399 klachten ontvangen. De meeste klachten hebben betrekking op eigendomskwesaties (156 klachten), 'eerlijk proces' kwesaties (131 klachten), machtsmisbruik (56 klachten) en werkgelegenheid (37 kwesaties).¹¹⁸

In zijn jaarverslag is de Ombudspersoon hoewel minder dan in voorgaande verslagen, nog steeds kritisch over het functioneren van de internationale instellingen in Kosovo, met name UNMIK en KFOR. Zijn kritiek heeft in de voorgaande periode de irritatie opgeleverd van de internationale gemeenschap. In het huidige jaarverslag spreekt de Ombudspersoon zijn ongenoegen uit over de - in zijn ogen - premature vervanging van het internationale personeel door lokaal personeel. Deze maatregel heeft volgens de Ombudspersoon negatieve gevolgen voor de effectiviteit van de instelling.¹¹⁹

¹¹⁶ Het mandaat van de Ombudspersoon ten aanzien van gedragingen van KFOR-militairen is minder duidelijk vastgelegd. Verordening 2000/38 stelt hierover dat 'in order to deal with cases involving the international security presence, the Ombudsperson may enter into an agreement with the Commander of the Kosovo Forces (KFOR)' (artikel 3.4). Van 30 juli 2002- 30 juni 2003 had 19 van de 399 klachten betrekking op gedragingen van KFOR.

¹¹⁷ Third Annual Report 2002-2003, The Ombudsperson Institution in Kosovo, 10 juli 2003.

¹¹⁸ *Ibidem*.

¹¹⁹ *Ibidem*.

3.3 Naleving en schendingen

3.3.1 Vrijheid van meningsuiting

UNMIK heeft sinds haar aantreden een kader aan wetgeving gecreëerd dat de vrijheid van meningsuiting waarborgt. Deze wetgeving is vervat in UNMIK verordeningen 2000/36 (voor radio- en televisiezenders) respectievelijk 2000/37 (voor de geschreven pers) van juni 2000. Deze verordeningen voorzien in een onafhankelijke - door de Speciale Vertegenwoordiger te benoemen - tijdelijke mediacommissaris, die verantwoordelijk is voor de ontwikkeling en bevordering van onafhankelijke en professionele mediaberichtgeving in Kosovo en die tevens verantwoordelijk is voor de implementatie van een tijdelijk reguleringsmechanisme voor de media. Deze tijdelijke mediacommissaris is de voorloper van de Onafhankelijke Media Commissie, die door Kosovaren ingevuld zal worden.¹²⁰

De mediacommissaris is exclusief bevoegd tot het afgeven van uitzendlicenties, zonder welke de radio- en televisiezenders niet mogen functioneren. Om in aanmerking te komen voor een dergelijke licentie dient een zender te verklaren zich te zullen houden aan de 'uitzendgedragscode'. De uitzendgedragscode komt qua inhoud in hoge mate overeen met vergelijkbare gedragscodes in tal van westerse landen. De gedragscode bevat expliciete verwijzingen naar het recht op vrijheid van meningsuiting zoals vastgelegd in artikel 19 van het Internationaal Verdrag inzake Burger- en Politieke Rechten. Verder verbiedt de gedragscode het uitzenden van materiaal dat aanzet tot criminele activiteiten dan wel geweld, alsmede het schuldig verklaren van personen voordat deze zijn veroordeeld door een rechtbank.

Radio- en televisiezenders die niet in het bezit zijn van een licentie, of zich niet houden aan de bij de licentie horende gedragscode, kunnen door de mediacommissaris worden beboet of anderszins gestraft. Er hebben drie rondes plaatsgevonden voor het verlenen van uitzendlicenties. Momenteel hebben drie televisiezenders (*RTV 21*, *KohaVision* en *RTK*) en vier radiozenders (*Radio Kosova*, *Radio 21* en *Radio Dukagjini*, *Radio Blue Sky*) licenties verkregen om in geheel Kosovo uit te zenden. Inmiddels wordt ongeveer 90 procent van de bevolking hiermee bereikt.¹²¹

RTK is de enige publieke omroep in Kosovo. De UNMIK verordening die de oprichting van de RTK regelt, schrijft voor dat tenminste 15 procent van de 'prime

¹²⁰

Sinds 5 september 2001 wordt de functie van tijdelijke mediacommissaris vervuld door de Italiaanse Anna di Lellio. De Onafhankelijke Media Commissie en het Bestuur van de Publieke Omroep zijn opgenomen als onafhankelijke organisaties in het 'Constitutional Framework for Provisional Self Government'.

¹²¹

Eind 2002 kende Kosovo in totaal (lokaal en centraal) 92 radiostations en 26 televisiestations.

time' nieuwsprogramma's en 15 procent van de totale programmering van RTK in een minderheidstaal aangeboden moet worden.¹²²

Voor de geschreven pers in Kosovo kan de mediacommissaris tijdelijke gedragscodes uitvaardigen. Dit wegens het ontbreken van lokale alternatieven die smaad en laster in de pers tegengaan. Kranten en tijdschriften die zich niet aan de geldende regels houden kunnen door de mediacommissaris worden beboet of anderszins gestraft. Momenteel zijn er zeven dagbladen en circa 30 weekbladen in Kosovo.¹²³

Teneinde de naleving van de gedragscodes te verzekeren, houdt de OVSE dagelijks toezicht op zowel de lokale als de centrale radiostations en televisiezenders. In de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van 26 oktober 2002 heeft de OVSE tijdelijk haar toezicht op de media (zowel de geschreven pers als de radio/televisie) verscherpt teneinde zorg te dragen voor een evenwichtige berichtgeving. De radio- en televisie verslaggeving was over het algemeen 'eerlijk en evenwichtig'. De geschreven pers daarentegen, met name nog altijd sterk partij-gerelateerde kranten als *Bota Sot*, *24 Orë* en *Epoka e Re*, verwoordden meer dan eens nogal eenzijdige standpunten.¹²⁴

Tegen door de mediacommissaris opgelegde sancties kan beroep worden aangetekend bij een onafhankelijke beroepscommissie ('Kosovo Media Appeals Board'). De verslagperiode liet overigens een aanzienlijke stijging zien van het aantal klachten tegen een beslissing van de tijdelijke mediacommissaris.¹²⁵

De UNMIK verordening die de oprichting van de 'Independent Media Commission' regelt heeft grote vertraging opgelopen en is op het moment van schrijven nog steeds niet van kracht geworden. Reden hiervoor is onenigheid over advertentie-inkomsten voor de publieke omroep RTK en de overdracht van de verantwoordelijkheid voor de media aan de instellingen voor zelfbestuur. Dit uitstel heeft negatieve gevolgen voor de continuïteit van de media in Kosovo. Er is immers een aantal zaken dat het hoofd geboden moet worden, zoals de financiering van de publieke omroep RTK die van belang is bij afnemende donorbijdragen en grotere marktwerking in de sector. Ook is er nog geen wetgeving in Kosovo (slechts tijdelijke gedragscodes, zie boven) die smaad en laster in de media tegengaan. Tenslotte bestond er tot halverwege 2003 geen sanctiemechanisme om

¹²² Deze verordening is op 22 mei 2001 aangenomen.

¹²³ The Kosovo Temporary Media Commissioner, Annual Report 2002, februari 2003.

¹²⁴ De tijdelijke mediacommissaris heeft dan ook twee waarschuwingsbrieven naar deze kranten gestuurd. *Bota Sot* besteedde de meeste aandacht aan de LDK, *24 Orë* aan de AAK en *Epoka e Re* aan de PDK.

¹²⁵ In 2001 was er geen enkele klacht; in 2002 waren dit er 14. Bron: The Kosovo Temporary Media Commissioner, Annual Report 2002, februari 2003.

de door de tijdelijke mediacommissaris opgelegde boetes en sancties af te dwingen.¹²⁶ De ondertekening van de Verordening 'on enforcement of sanctions imposed by the TMC' heeft hier verbetering in gebracht.¹²⁷

3.3.2 Vrijheid van vereniging en vergadering

3.3.2.1 Vrijheid van vereniging

Het recht op vrijheid van vereniging wordt in Kosovo nageleefd. Sinds 15 november 1999 is UNMIK-verordening 1999/22 van kracht, die de registratie en activiteiten van niet-gouvernementele organisaties in Kosovo reguleert. UNMIK-verordening 2000/16 van 21 maart 2000 reguleert de registratie en activiteiten van politieke partijen in Kosovo. Beide verordeningen zijn in overeenstemming met de internationale normen terzake.

3.3.2.2 Vrijheid van vergadering

Het recht op vrijheid van vergadering wordt in Kosovo nageleefd. Zowel de etnisch Albanese meerderheid als de verschillende etnische minderheden in Kosovo kunnen in de praktijk demonstraties en andere openbare bijeenkomsten organiseren en bijwonen. Wel behouden UNMIK en KFOR zich het recht voor om dergelijke bijeenkomsten te verbieden, indien de veiligheid en de openbare orde in het geding zijn.

3.3.3 Vrijheid van godsdienst

De meest voorkomende godsdienst in Kosovo is de islam (aangehangen door de meeste etnische Albanese, de Slavische Moslims, alsmede de Roma-groepen 'Ashkali' en 'Egyptenaren').¹²⁸ De etnische Serviërs in Kosovo zijn Servisch-orthodox, evenals de 'Cergari'-Roma. Het katholicisme wordt beleden door een kleine groep etnische Albanese, alsmede etnische Kroaten en enkele Roma.¹²⁹ De katholieke bisschop zetelt in Prizren/Prizren.

¹²⁶

Ibidem;

¹²⁷

In het tweede kwartaal van 2003 ontving het bureau van de Tijdelijke Mediacommissaris alle uitstaande boetes van de kranten *Bota Sot* en *Epoka e Re*.

¹²⁸

De islam wordt door de meeste Kosovaren niet actief beleden.

¹²⁹

Sixth Assessment of the situation of ethnic minorities in Kosovo (period covering June through September 2000), UNHCR/OVSE, 23 oktober 2000.

De in Kosovo van toepassing zijnde wetgeving garandeert de vrijheid van godsdienst en overtuiging. Dit recht wordt door UNMIK bewaakt. Ook in de context van de nog altijd bestaande spanningen tussen de etnische Albanese meerderheidsbevolking en de verschillende etnische minderheden in Kosovo lijkt godsdienst geen bepalende rol te spelen: deze spanningen zijn hoofdzakelijk etnisch gemotiveerd.¹³⁰

Tijdens de Kosovo-crisis, alsmede in de eerste maanden na afloop van de crisis, was sprake van gespannen verhoudingen tussen de etnische Albanese moslimbevolking en de kleine gemeenschap van etnische Albanese katholieken in Kosovo. Aanleiding voor deze spanningen was echter niet zozeer het geloof, als wel de relatief ongeschonden staat waarin laatstgenoemde groep uit het Kosovo-conflict was gekomen. Inmiddels is de verhouding tussen deze twee groepen weer genormaliseerd. De positie van etnische Albanese katholieken in Kosovo verschilt dan ook niet of nauwelijks van de positie van de etnische Albanese moslims.

3.3.4 Bewegingsvrijheid¹³¹

In de verslagperiode is sprake van een verbetering van de algemene veiligheidssituatie in Kosovo.¹³² Dit heeft KFOR ertoe gebracht haar vaste controleposten in geheel Kosovo geleidelijk aan te verminderen. Ook is het aantal militaire en politie-escortes met circa 11 procent gedaald. Hoewel dit enerzijds tot een vermindering van de isolatie van minderheden heeft geleid, zorgde het aan de andere kant ook voor een onveilig gevoel onder minderheden.

De mate van bewegingsvrijheid van etnische Serviërs is nog het meest precair te noemen, waarbij hun situatie sterk afhankelijk is van de geografische locatie waar zij woonachtig zijn. In een groot gedeelte van de regio Pejë/Peć is de bewegingsvrijheid voor minderheden en met name etnische Serviërs nog steeds gering, evenals in de regio's Prishtinë/Pristina en Mitrovicë/Mitrovica. In de regio Gjilan/Gnjilane daarentegen is er sprake van een redelijke bewegingsvrijheid. Ook in de regio Prizren werd op dit gebied vooruitgang geboekt.¹³³

In de verslagperiode deden zich in oktober en november 2002 twee incidenten voor waarbij Servische Kosovaren werden aangevallen bij het bezoeken van etnisch

¹³⁰ Hierbij kan evenwel worden opgemerkt dat de Servisch orthodoxe kerk een sterk politieke rol speelt.

¹³¹ Voor de bewegingsvrijheid van specifieke etnische groepen zie ook paragraaf 3.4.

¹³² De recente aanslagen op etnisch Servische kinderen aan het eind van de verslagperiode hebben tot verhoogde veiligheidsbescherming in die regio geleid (zie 2.3).

¹³³ Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration in Kosovo, UNSC, S/2003/421, 2003.

Albanees meerderheidsgebied. In oktober betrof het een bus met ouderen die in Pejë/Peć hun pensioen wilden aanvragen. In november werd een convooi van Servische Kosovaren tijdens een 'go and see' bezoek aan Grmovo met stenen bekogeld.

Om de bewegingsvrijheid voor de Servische minderheid te verbeteren heeft UNMIK hen Kosovaarse nummerplaten aangeboden zodat de Servische en Albanese auto's niet meer van elkaar te onderscheiden zijn. Hiertoe heeft UNMIK mobiele registratiepunten ingericht in Servische enclaves en Servische meerderheidsgebieden. Toch hebben Servische Kosovaren aangegeven dat ze zich niet veilig genoeg voelden om naar de registratiecentra te komen, waardoor de opkomst beperkt is gebleven. De Servische regering wilde de UNMIK nummerplaten niet erkennen en heeft het Memorandum of Understanding dan ook niet ondertekend.¹³⁴

UNMIK beheert in Kosovo een aantal busdiensten die de diverse enclaves met elkaar verbinden, de zogenaamde UNMIK Humanitarian Transport Service. De voornaamste gebruikers van deze busdiensten zijn de etnische Serviërs. Momenteel wordt nog 15 procent van deze diensten door KFOR geëscorteerd. Verder zijn er commerciële buslijnen die van Kosovo naar Belgrado in Servië gaan. Binnen Kosovo worden deze commerciële bussen in beperkte mate begeleid door KFOR. Daarnaast is er een 'civil service bus line' die speciaal bestemd is voor minderheden die als ambtenaar werkzaam zijn in Pristina.¹³⁵

Er is een treinverbinding tussen het aan de Macedonische grens gelegen Hani I Elezit/Djeneral Jankovic, via Centraal Kosovo naar Leshak/Lesak, in Noord Kosovo. In augustus is Lipjan/Lipljan aan het netwerk toegevoegd en sinds januari 2002 maken ook Ferizaj/Urosevac en Grlica/Grlica deel uit van deze treinverbinding. Inmiddels is ook Ulpiana/Gracanica onderdeel van deze treinverbinding.¹³⁶ Het aantal passagiers van deze trein is evenwel afgenomen door het stopzetten van de escortes door KFOR. Veel passagiers hebben melding gemaakt van bedreigingen, pesterijen en intimidatie in de trein.¹³⁷

Deze transportverbindingen vormen een zeer belangrijk middel in het verminderen van het isolement van de minderheden. Echter, minderheden die van de transportmiddelen gebruik maken, kunnen slachtoffer worden van geweld. Dit

¹³⁴ Federal Republic of Yugoslavia Country Report on Human Rights Reports for 2002, U.S. Department of State, maart 2003.

¹³⁵ Van de 30 gemeenten verzorgen er overigens slechts 7 vervoer voor werknemers afkomstig uit een minderheidsgroep.

¹³⁶ Deze treinverbinding wordt ook wel aangeduid als de 'Freedom of Movement train'.

¹³⁷ Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration in Kosovo, UNSC, S/2003/675, 26 april 2003.

geweld omvat bedreiging, bekogeling, en soms beschietingen. Ook etnische Albanezen die door gebied reisden waar etnische Serviërs de meerderheid vormden zijn een aantal malen slachtoffer geworden van dergelijk geweld.

Omdat Kosovo formeel onderdeel uitmaakt van Servië en Montenegro is het formeel gezien mogelijk dat Kosovaren zich elders in Servië en Montenegro vestigen. In principe hebben zij ook dezelfde toegang tot sociale voorzieningen, waaronder een ziektekostenverzekering en beperkte sociale bijstand. Om een beroep te kunnen doen op deze voorzieningen dienen ze in het bezit te zijn van een identiteitskaart die af te halen is op lokale politiekantoren.

In de praktijk worden binnenlands ontheemden echter als tweederangs burgers beschouwd. Dit geldt ook voor etnische Serviërs uit Kosovo. Hierdoor kunnen zij problemen ondervinden op het gebied van toegang tot bijvoorbeeld werkgelegenheid. Indien men niet bij familie en/of kennissen kan worden opgevangen en men onvoldoende middelen heeft om woonruimte te huren, vindt opvang in vluchtelingenkampen plaats.¹³⁸

3.3.5 Rechtsgang

Na afloop van de Kosovo-crisis was er geen functionerend gerechtelijk apparaat meer in Kosovo. Veel van de rechters en openbare aanklagers die in de tien voorafgaande jaren in Kosovo gewerkt hadden, waren weggetrokken uit Kosovo. Rechtbanken hadden grote materiële schade opgelopen, en de in Kosovo van toepassing zijnde wetgeving diende herzien te worden.

In drieëneuhalf jaar tijd heeft UNMIK grote vooruitgang geboekt met de opbouw van een nieuw rechtssysteem. De in Kosovo van toepassing zijnde wetgeving is herzien¹³⁹; rechtbanken zijn opnieuw ingericht en van de noodzakelijke materiële middelen voorzien en een groot aantal lokale rechters, aanklagers en ondersteunend rechtbankpersoneel is door de Speciale Vertegenwoordiger aangesteld. Onder hen bevindt zich een beperkt aantal etnische minderheden en vrouwen. De activiteit van de rechtbanken (aantal zaken in behandeling; aantal uitspraken) is ten gevolge van deze maatregelen geleidelijk toegenomen.

In de verslagperiode is voortgang geboekt met de veroordeling van personen die misdrijven hebben begaan tegen Serviërs en andere burgers voor, tijdens en na de Kosovo-crisis. Knelpunten bij een aantal van deze rechtzaken waren het gebrek aan

¹³⁸ Voor de positie van binnenlands ontheemden in Servië en Montenegro zij verwezen naar het Algemeen Ambtsbericht FRJ van augustus 2002. Over de mogelijkheid van een binnenlands vestingsalternatief zie ook de opvatting van de UNHCR in 4.4.1.1.

¹³⁹ Op 6 juli 2003 kondigde de SV een nieuw Wetboek van Strafrecht en Wetboek van Strafvordering af. Deze zullen in april 2004 van kracht worden.

bewijs, onvolledige of tegenstrijdige getuigenverklaringen en weigering voor de rechtbank te getuigen uit angst voor vergelding. Om deze knelpunten het hoofd te bieden zijn de rechtbanken gestart met het opzetten van een getuigenbeschermingsprogramma alsmede met het opzetten van gespecialiseerde structuren om bewijsmateriaal te verzamelen en te analyseren in gevoelige zaken.

Ondanks deze vooruitgang is de kwaliteit van de rechtsgang nog voor verbetering vatbaar. Nog steeds trekken de etnische tegenstellingen in Kosovo een wissel op de onpartijdigheid van de rechtbanken, in het bijzonder in zaken waarin etnische Serviërs terecht staan voor ernstige (oorlogs-)misdrijven. Teneinde de onpartijdigheid van de rechtbanken in dergelijke zaken te bevorderen en het risico van intimidatie/politieke beïnvloeding te minimaliseren, zijn internationale rechters en internationale aanklagers aangesteld. Inmiddels zijn dit 20 internationale rechters en 7 internationale aanklagers.¹⁴⁰ Dit aantal wordt algemeen opgevat als relatief klein ervaren, gezien de uitdaging waar de Kosovaarse rechterlijke macht voor staat. Men is dan ook voornemens het internationale corps rechters en aanklagers verder uit te breiden.¹⁴¹

Hoewel de inzet van internationaal personeel noodzakelijk is voor een onpartijdige rechtsgang in Kosovo wordt door verschillende waarnemers in Kosovo gewezen op de inherente spanning met de opbouw van een lokale, onpartijdige, juridische capaciteit.¹⁴² De Speciale Vertegenwoordiger van de VN

Mensenrechtencommissie maakt tevens melding van de volgende knelpunten: lange vertragingen in zaken die voor de rechter gebracht worden resulterend in verlengd voorarrest, omkoping en corruptie, traagheid en een algemeen gebrek aan juridisch personeel.¹⁴³ Naast deze elementen noemt de Ombudspersoon tevens de lage salarissen van gerechtelijk personeel.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Het aantal Kosovaarse rechters bedraagt 359 en er zijn 46 Kosovaarse openbare aanklagers. Hiervan behoort tot circa 5 % tot een minderheidsgroep. Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, SGVN, S/2003/675, juni 2003.

¹⁴¹ Human Rights in the OSCE Region: Europe, Central Asia and North America, Report 2003 (events 2002), International Helsinki Federation, juni 2003. Echter, deze uitbreiding is geen oplossing voor het verminderen van partijdigheid in de kleinere zaken die voor de gemeentelijke rechtbanken dienen. Op dit niveau is het risico voor omkoping zeer groot en zijn geen internationale rechters werkzaam. Bron: Kosovo: The Human Rights Situation and the Fate of Persons Displaced from their Homes, Raad van Europa, CommDH(2002)11, 16 oktober 2002.

¹⁴² Zie bijvoorbeeld: Finding the Balance: The scales of Justice in Kosovo; ICG Balkans Report No 134, International Crisis Group, 12 september 2002.

¹⁴³ Situation of human rights in parts of South-Eastern Europe, Special Representative of the Commission of Human Rights, E/CN.4/2003/38, 21 januari 2003.

¹⁴⁴ Third Annual Report 2002-2003, Ombudsperson Institution in Kosovo, 10 juli 2003.

Voor wat betreft de integratie van minderheden in de rechterlijke macht, tekenden UNMIK en Belgrado op 9 juli 2002 een Gezamenlijke Verklaring waarin werd aangegeven dat ernaar gestreefd zou worden de aanstelling van Servisch Kosovaarse rechters en aanklagers te faciliteren.¹⁴⁵ De verklaring heeft inderdaad tot een groter aantal aanmeldingen van Servische Kosovaren geleid.

UNMIK heeft sinds januari 2001 een aantal verdere maatregelen genomen om verbetering te brengen in het rechtssysteem in Kosovo. Eén van deze maatregelen is de in mei 2001 opgerichte Politie en Justitie Pijler (Pijler I). Deze pijler brengt UNMIK Politie en het ministerie van Justitie in één structuur bijeen. De doelen die met de oprichting van deze pijler worden beoogd zijn drievoudig: verbetering van de rechts- en gezagsstructuren, vestiging van een onpartijdig rechtssysteem en het aanpakken van de georganiseerde misdaad.¹⁴⁶ Concrete wetgeving ter implementatie van deze doelen is uitgevaardigd op het gebied van bestrijding van de georganiseerde misdaad.¹⁴⁷ Hiertoe behoort ook een programma ter bescherming van getuigen in strafrechtzaken. Tenslotte wordt momenteel ook gewerkt aan een programma voor slachtoffers van misdrijven.¹⁴⁸

Naast concrete wetgeving is er vooruitgang geboekt bij de opbouw van de binnenlandse rechterlijke capaciteit. Zo is in mei 2001 het 'Criminal Defence Resource Centre' opgericht. Dit centrum beschikt over expertise op het gebied van internationale mensenrechten en is er op gericht de vaardigheden van de lokale strafrechtadvocaten te verbeteren. Het 'Kosovo Judicial Institute' verzorgt trainingen voor rechters en aanklagers en het 'Kosovo Law Centre' fungeert onder andere als denktank op het gebied van de ontwikkeling van het rechtssysteem. De 'Judicial Inspection Unit', die deel uitmaakt van het ministerie van Justitie, is in het leven geroepen om controles uit te voeren en onderzoek te verrichten naar aanklachten tegen de rechterlijke macht. De 'Kosovo Judicial and Prosecutorial Council' heeft tot op heden 64 zaken onderzocht.¹⁴⁹

¹⁴⁵ 'Joint Declaration on Recruitment of Judges and Prosecutors of Serb Ethnicity into the Multi-ethnic Justice System in Kosovo'.

¹⁴⁶ Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, SGVN, S/2001/926, 2 oktober 2001.

¹⁴⁷ In dit kader heeft UNMIK in mei 2001 een vijfweekse wapenamnestie afgekondigd, waarin burgers alle in hun bezit zijnde illegale wapens konden inleveren zonder gevaar voor strafrechtelijke vervolging. Na deze amnestieperiode kan voor illegaal wapenbezit een straf worden opgelegd van maximaal tien jaar gevangenisstraf, of maximaal 20.000 DM boete. Een tweede wapenamnestie liep van 15 maart 2002 - 15 april 2002.

¹⁴⁸ In dit kader is in navolging van de in december 2001 door de OVSE georganiseerde 'Victim Advocacy Conference' een 'Victim Advocacy Manual' door de OVSE gepubliceerd. Dit handboek beoogt een praktisch hulpmiddel te zijn voor diverse sectoren die zich bezig houden met slachtoffers van misdrijven.

¹⁴⁹ De 'Kosovo Judicial and Prosecutorial Council' is opgericht bij UNMIK Verordening 2001/08. De Raad adviseert de SV over benoeming, ontslag etc. van rechters en aanklagers.

3.3.6 Arrestaties en detenties

KFOR en de UNMIK-politie/KPS zijn de enige instanties in Kosovo die bevoegd zijn tot het arresteren en in hechtenis houden van personen. Over het algemeen gebeurt dit volgens internationaal erkende normen, ofschoon bepaalde aspecten voor verbetering vatbaar zijn. Zo vinden buitengerechtelijke detenties op basis van een 'executive order' van de SV - hoewel veel minder dan in de vorige periode - nog steeds plaats. Dit gegeven ontmoet dan ook nog kritiek van diverse zijden, waaronder Amnesty International, de Speciale Vertegenwoordiger van de VN Mensenrechtencommissie en de Ombudspersoon in Kosovo. Bezwaren tegen het gebruik van executive orders zijn tweeledig: de 'executive orders' zelf hebben geen duidelijke nationale of internationale rechtsbasis, en er bestaat geen mogelijkheid tot heroverweging van de beslissing tot (deze vorm van) detentie.¹⁵⁰ Aan dit laatste punt heeft de SV getracht tegemoet te komen met de oprichting van de 'Detention Review Commission'.¹⁵¹ Tevens heeft KFOR commandant Fabio Mini aangegeven alleen van deze vorm van inhechtenisname gebruik te maken als dit absoluut noodzakelijk is. Deze remedies zijn echter volgens de Ombudspersoon en de Speciale Vertegenwoordiger van de VN Mensenrechtencommissie niet afdoende en brengen de 'executive orders' niet in overeenstemming met internationale mensenrechtenstandaarden. Een besluit van de 'Detention Review Committee' blijft immers nog steeds een *buitengerechtelijk* besluit. Mochten dergelijke maatregelen toch noodzakelijk zijn, dan moeten hiervoor wettelijke derogaties worden opgenomen. Ook de wetgeving over misdaad- en terrorismebestrijding biedt nieuwe juridische mogelijkheden tot reguliere detentie.¹⁵²

In de vorige verslagperiode heeft UNMIK wetgeving opgesteld over de periode van voorarrest en de rechten van gedetineerden. Hiermee is tegemoet gekomen aan de kritiek van Amnesty International en de speciale VN-rapporteur voor de

Ook neemt ze besluiten bij aanklachten tegen de rechterlijke macht, zoals door de 'Judicial Inspection Unit' (JIU) naar voren worden gebracht.

¹⁵⁰ Het aantal personen dat middels een buitengerechtelijke detentie door KFOR in het hoofdkwartier van KFOR, Camp Bondsteel, wordt vastgehouden is beperkt. De getallen variëren van 0 tot 20 personen.

¹⁵¹ Het betreft hier UNMIK Verordening 2001/18. De 'Detention Review Commission' zal detentie op basis van 'executive orders' onderwerpen aan een 'independent judicial review'. De Commissie zal bestaan uit drie internationale juridische experts, die worden benoemd door de SV. De besluiten van de Commissie staan niet open voor beroep.

¹⁵² Situation of human rights in Parts of South-Eastern Europe, Special Representative of the Commission of Human Rights, E/CN.4/2003/38/, 21 januari 2003. Voor een kritisch achtergrondrapport over o.a. buitengerechtelijke detentie zie: Kosovo, Review of the Criminal Justice System, OVSE, oktober 2001. Ook de mensenrechtenrapporteur van de Raad van Europa is kritisch over arrestatie en detentie door KFOR: Kosovo: the Human Rights Situation and the Fate of Persons Displaced from their Homes, OCHR/Raad van Europa, CommDH(2002)11, 16 oktober 2002.

mensenrechten in voormalig Joegoslavië. In de huidige verslagperiode bleef voorarrest voor een periode langer dan zes maanden echter nog voorkomen.¹⁵³

Momenteel zijn er in Kosovo twee gevangenissen en vijf detentiecentra. Door toenemende arrestaties is de gevangenisbevolking sterk gestegen daarom is de bouw van een tweetal nieuwe gevangenissen voorzien in Lipjan/Lipljan. Het Internationale Rode Kruis heeft toegang tot detentiecentra. De omstandigheden in de detentiecentra zijn verbeterd.¹⁵⁴

3.3.7 Mishandeling en foltering

In de eerste maanden volgend op de afloop van de Kosovo-crisis, toen UNMIK en KFOR nog in een opbouwfase verkeerden, is sprake geweest van mishandeling en foltering van etnische minderheden door etnische Albanezen, waaronder leden van het (voormalige) UÇK. In tenminste twee van de destijds door KFOR ontmantelde detentiecentra van het UÇK, in Prizren en Gnjilane, zijn instrumenten aangetroffen die omschreven werden als folterwerktuigen. Veel slachtoffers van moord vertoonden sporen van mishandeling en foltering.

Systematische mishandeling en foltering van minderheden komt in het huidige Kosovo niet meer voor. Wel is nog sprake van incidenteel geweld jegens leden van minderheidsgroepen, met name etnische Serviërs en Roma (zie 3.4).

3.3.8 Vermissingen, verdwijningen en ontvoeringen

Volgens het Internationale Rode Kruis (ICRC) zijn circa 3.760 gevallen van vermiste Kosovaren nog niet opgelost. Dit aantal bestaat uit circa 2.750 etnische Albanezen, 850 etnische Serviërs en voor de rest uit andere minderheden.

De in juni 2001 opgerichte 'FRY/UNMIK Contact Group on Missing Persons and Detainees' heeft gezorgd voor een grotere samenwerking tussen UNMIK en Servië en Montenegro op het gebied van de vermisten, zoals uitwisseling van forensische

¹⁵³ [Federal Republic of Yugoslavia Country Report on Human Rights Reports for 2002](#), U.S. Department of State, maart 2003. [Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo](#), SGVN, S/2003/421, april 2003.

¹⁵⁴ Zo wordt thans in twee detentiecentra psychiatrische zorg verleend. [Kosovo: the Human Rights Situation and the Fate of Persons Displaced from their Homes](#), OCHR/Raad van Europa, CommDH(2002)11, 16 oktober 2002; [Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo](#), SGVN, S/2002/1126, oktober 2003; [Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo](#), SGVN, S/2003/675, juni 2003.

informatie en expertise. Op 5 november 2001 ondertekenden UNMIK en de toenmalige FRJ autoriteiten het zogeheten 'Common Document'. Dit document is een intentieverklaring van beide partijen tot samenwerking op een aantal met name genoemde gebieden. Hierin is voortgang in de vermistenproblematiek opgenomen. UNMIK verplichtte zich hierin voor 31 december 2002 alle ongedocumenteerde begraafplaatsen in Kosovo te onderzoeken, de menselijke resten op te graven en middels DNA testen 1250 ongeïdentificeerde menselijke resten te identificeren.¹⁵⁵ Hiertoe richtte de SV in juni 2002 een nieuw 'Office on Missing Persons and Forensics' op. Dit bureau ontbeert echter de financiële middelen om zijn taak goed te kunnen uitvoeren. De mensenrechtenrapporteur van de Raad van Europa heeft hiervoor speciale aandacht gevraagd. Voorts is in de verslagperiode een tweetal massagraven in Servië ontdekt, waarin 170 etnische Albanezen begraven lagen.¹⁵⁶

Ontvoeringen komen ook in het huidige Kosovo nog voor, zij het in veel mindere mate dan tijdens de Kosovo-crisis. De aanleiding voor de huidige ontvoeringen is doorgaans ook niet politiek/etnisch gemotiveerd. Het aantal ontvoeringen daalde naar 106 in 2002 (in 2001 was dit 165). Ook het aantal pogingen tot ontvoering daalde naar 64 (in 2001 was dit 91).¹⁵⁷

3.3.9 Moorden

Het totaal aantal moorden in 2002 is met meer dan 50 procent gedaald ten opzichte van 2001.¹⁵⁸ Incidenteel komen politiek gemotiveerde moorden echter nog wel voor (zie 3.4.1).¹⁵⁹ Deze verbetering kan volgens de International Helsinki Federation niet alleen worden verklaard uit de verbeterde algemene veiligheidssituatie in Kosovo maar gedeeltelijk ook uit de gescheiden leefgebieden van de verschillende bevolkingsgroepen.¹⁶⁰ Voorts geeft de International Helsinki Federation aan dat er in 2002 tegenover een afname van het aantal zware

¹⁵⁵ Op 11 februari 2002 tekenden de autoriteiten van UNMIK en de toenmalige FRJ een drietal protocollen gericht op het verbeteren van de procedures voor identificatie van vermisten. Het betreft de volgende protocollen: 'Protocol on Cross-Boundary Repatriation of Identified Remains', 'Protocol on the Exchange of Forensic Experts and Expertise' en het 'Protocol on Joint Verification Teams on Hidden Prisons'.

¹⁵⁶ Human Rights in the OSCE Region: Europe, Central Asia and North America, Report 2003 (events 2002), International Helsinki Federation, juni 2003.

¹⁵⁷ UNMIK Police Press Release, 17 januari 2003.

¹⁵⁸ *Ibidem*. In het voorjaar van 2003 heeft UNMIK -politie de zgn. 'Cold Crimes Unit' opgericht. Deze eenheid dient ertoe om onopgeloste moorden aan een nieuw te onderzoeken te onderwerpen.

¹⁵⁹ Zo werd begin 2003 een aantal belangrijke getuigen in een rechtzaak tegen voormalige UÇK leden vermoord.

¹⁶⁰ Human Rights in the OSCE Region: Europe, Central Asia and North America, Report 2003 (events 2002), International Helsinki Federation, juni 2003.

misdrijven als moord en ontvoering een toename van het aantal eigendoms delicten ('property crimes') staat.¹⁶¹

Ook de georganiseerde misdaad die actief is in Kosovo maakt zich schuldig aan moord. Deze moorden vinden plaats op grond van andere motieven dan etniciteit.

3.3.10 Doodstraf

De doodstraf kan in Kosovo niet worden opgelegd. De hoogste gevangenisstraf die op basis van UNMIK-verordening 1999/24 van 12 december 1999 kon worden opgelegd, bedroeg 15 jaar. Op 17 oktober 2000 heeft de 'Interim Administrative Council' (IAC) echter een concept-verordening goedgekeurd, die bepaalt dat rechters een gevangenisstraf van maximaal 40 jaar kunnen opleggen voor bepaalde zeer ernstige misdrijven.¹⁶²

3.4 Positie van specifieke groepen

3.4.1 Serviërs

In Kosovo wonen naar schatting 66.000 etnische Serviërs. Het aantal etnische Serviërs in Kosovo was voorheen (tot en met de Kosovo-crisis) circa driemaal zo groot. Veel etnische Serviërs zijn echter in de maanden na juni 1999 naar Servië gevlucht uit angst voor wraakacties van de etnische Albanezen. De thans nog in Kosovo verblijvende etnische Serviërs kunnen in twee groepen worden onderverdeeld: zij die in het aan Servië grenzende, en vrijwel uitsluitend door etnische Serviërs bewoonde, noorden van Kosovo wonen (de gemeenten Leposavić/Leposaviq, Zubin Potok/Zubin Potok en Zvečan/Zveçan, alsmede een deel van de gemeente Mitrovicë/Kosovska Mitrovica) en zij die in kleine tot grote enclaves wonen in de rest van Kosovo.¹⁶³

De etnische Serviërs die behoren tot de eerste groep, vormen in hun directe omgeving een etnische meerderheid. Hun veiligheidssituatie is daardoor goed te noemen, hetgeen tevens betekent dat hun bewegingsvrijheid relatief groot is. Het feit dat hun leefgebied direct aan Servië grenst vergroot deze bewegingsvrijheid verder. De etnische Serviërs die behoren tot de tweede groep, vormen in hun directe leefomgeving een etnische minderheid. Hun situatie wordt nauwlettend door UNHCR en de OVSE gemonitord. Over het algemeen kan gesteld worden dat

¹⁶¹ *Ibidem.*

¹⁶² UNMIK-website: www.unmikonline/news.htm, 18 oktober 2000.

¹⁶³ De grootste concentratie van etnisch Serviërs elders in Kosovo is te vinden in Gračanica/Graçanicë waar circa 4.000 etnische Serviërs wonen.

de veiligheidssituatie binnen de enclaves redelijk is. Een aantal enclaves heeft nog permanente KFOR bewaking.¹⁶⁴ Voor de rest geldt dat KFOR tezamen met UNMIK-politie en de KPS geregeld patrouilles rondom de enclaves uitvoert.

Etnische Serviërs vormen tezamen met Roma de meest kwetsbare groep in Kosovo. Hun situatie is echter sterk afhankelijk van de plaatselijke omstandigheden. In sommige regio's (Gjilan/Gnjilane en Prizren) is de bewegingsvrijheid van Serviërs in de verslagperiode iets vergroot en konden zij zich redelijk vrij bewegen in de directe omgeving van de enclave. In andere regio's (Pejë/Peć, Pristina Mitrovicë/Mitrovica, Prishtinë/Priština) was dit in veel mindere mate mogelijk en waren nog KFOR escortes nodig. Op centraal beleidsniveau is veel aandacht besteed aan de toegang van minderheden tot werkgelegenheid in de publieke sector. Deze sector is dan ook de grootste werkgever van minderheden. Ondanks de inmiddels bestaande wettelijke kaders, is de implementatie hiervan binnen de tijdelijke instellingen voor zelfbestuur nog beperkt.¹⁶⁵

Hoewel ernstige geweldpleging tegen etnische Serviërs nog slechts incidenteel plaatsvindt, is de frequentie van andere gewelddadigheden zoals intimidatie en pesterijen hoog. Aan het eind van de verslagperiode was er sprake van een toename van gewelddadige incidenten jegens etnische Serviërs. Op 4 juni werden in de gemeente Obiliq/Obilić 3 etnische Serviërs (resp. 80, 78 en 55 jaar oud) dood in hun huis aangetroffen.¹⁶⁶ Op 13 augustus 2003 werd een groep etnisch Servische kinderen uit Gorazdevac die aan het zwemmen waren beschoten. Twee van hen kwamen om het leven.¹⁶⁷ De gedwongen verkoop van huizen, vee-diefstal en brandstichting komen ook voor.¹⁶⁸ In dit verband wordt wel gesproken van 'economische etnische zuivering'.¹⁶⁹ Minderheden doen vaak geen aangifte van

¹⁶⁴ Zoals bijvoorbeeld de enclaves in Gorazdevac/Gorazhdevc in de regio Pejë/Peć, en Derizaj/Uroševac in de regio Gjilan/Gnjilane.

¹⁶⁵ In het ministerie van Onderwijs en het 'Bureau van de Premier' behoort respectievelijk 27% en 16,5% van de werknemers tot een minderheid. Bij het ministerie van Financiën daarentegen is dit 0%. Ook op gemeentelijk niveau is de vertegenwoordiging van minderheden in de publieke sector over het algemeen lager dan gewenst.

¹⁶⁶ Onderzoek naar het motief van de moorden is gaande. Aangenomen wordt echter dat de moorden etnisch gemotiveerd zijn. De moorden hebben een golf van verontwaardiging teweeg gebracht onder zowel politici als burgers. Zo hebben etnisch Serviërs protestacties georganiseerd uit onvrede met de nog steeds onvoldoende veiligheidsgarantie voor leden van hun gemeenschap.

¹⁶⁷ Kosovo Violence Escalates, Balkan Crisis Report No. 454.

¹⁶⁸ Om de gedwongen verkoop van huizen door minderheden aan etnisch Albanen tegen te gaan heeft UNMIK een verordening aangenomen die bepaalt dat de gemeentelijke bestuurder het verkoopcontract eerst moet beoordelen, alvorens de lokale rechtbank het kan goedkeuren. (zie 2.6: huisvesting)

¹⁶⁹ Volgens Amnesty International leidt de moeilijke toegang tot diensten als onderwijs en gezondheidszorg alsmede de inmiddels jarenlange isolatie van in enclaves wonende Serviërs en Roma tot een gevoel van gevangenschap, uitsluiting en uitzichtloosheid. Serbia and

mishandeling en intimidatie om de precare relatie die ze met de meerderheidsgemeenschap hebben opgebouwd niet op het spel te zetten. Ook in gevallen waar dit wel gebeurt wordt overigens niet in alle gevallen onderzoek ingesteld door de politie.¹⁷⁰ Hierdoor is het vertrouwen van minderheden in de KPS doorgaans niet erg groot. Overigens merkt de UNHCR op dat de toegankelijkheid van de KPS politie groter is bij etnisch gemengde KPS patrouilles.¹⁷¹ Tenslotte zij opgemerkt dat naast de multi-etnische KPS politie ook UNMIK-politie nog steeds in Kosovo aanwezig is (zie 2.3.3.).

Toegang diensten

Hoewel binnen de etnisch Servische enclaves in basisbehoeften als voedsel, onderwijs en medische en sociale zorg is voorzien, zijn deze voorzieningen minimaal. De toegang tot zich buiten de enclave bevindende familie en vrienden, voedselbronnen, werkgelegenheid, onderwijs, medische zorg en andere diensten is voor de in enclaves wonende etnische Serviërs gering. Wel is hier door de iets toegenomen bewegingsvrijheid in bepaalde regio's een kleine verbetering in opgetreden.

Problemen zijn er op het gebied van onderwijs. Dit betreft zowel de toegang tot onderwijs, waarbij in veel gevallen geen veilig vervoer naar de school is, als voor het onderwijs in het Servo-Kroatisch. Dit laatste wordt in Kosovo niet structureel aangeboden. Dit heeft tot gevolg dat er sprake is van gedifferentieerde toegang tot onderwijs in de eigen taal, afhankelijk van de regio waar men woonachtig is. Een ander aandachtspunt is de beperkte toegang tot rechtbanken en detentiecentra voor familieleden van een gedetineerde behorende tot een minderheidsgroep. Minderheden zijn hiervoor afhankelijk van ad hoc regelingen.

Terugkeer

In 2002 keerden circa 2.668 Kosovaren behorend tot minderheidsgroepen terug naar Kosovo. Hiervan bestond 35 procent uit etnisch Serviërs.¹⁷² In de eerste vijf maanden van 2003 was het aantal terugkeerders al groter dan in geheel 2002. Volgens de Speciale Vertegenwoordiger is dit het gevolg van de grotere betrokkenheid van lokale autoriteiten bij terugkeer en van de verbeterde structuren

Montenegro (Kosovo/Kosova): Prisoners in our own homes, Amnesty International, EUR70/010/2003, april 2003.

¹⁷⁰ Tenth Assessment of the situation of ethnic minorities in Kosovo (period covering May 2002 to December 2002), UNHCR/OVSE, maart 2003; Situation of human rights in Parts of South-Eastern Europe, Special Representative of the Commission of Human Rights, E/CN.4/2003/38/, 21 januari 2003.

¹⁷¹ *Ibidem*.

¹⁷² Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Mission in Kosovo, SGVN, S/2003/113, 29 januari 2003.

die bestaan om terugkeer mogelijk te maken.¹⁷³ Ondanks bovengenoemde getallen is de terugkeer van met name etnische Serviërs echter nog steeds niet goed op gang gekomen. Hun aandeel in de terugkeerpopulatie blijft dan ook proportioneel lager dan de terugkeer van andere minderheden. Het merendeel van de etnische Serviërs dat wel terugkeert vestigt zich in rurale of semi-rurale gebieden. Belangrijke reden hiervoor is de geringe werkgelegenheid elders. Geen enkele terugkeerder heeft bijvoorbeeld werk gevonden bij staatsbedrijven, zoals Post Telecom Kosovo (PTK) en het electriciteitsbedrijf (KEK).¹⁷⁴ Overigens zijn er ook nog steeds etnische Serviërs die uit Kosovo vertrekken.

3.4.2 Roma

De Roma in Kosovo vormen geenszins een homogene groep.¹⁷⁵ In dit ambtsbericht wordt de term 'Roma' dan ook als verzamelwoord gebruikt. Daar waar nodig zullen specifieke Roma-groepen apart vermeld worden.

Voorafgaand aan de Kosovo-crisis woonden naar schatting 150.000 Roma in Kosovo. Niettegenstaande hun verschillende mate van integratie in de Servische dan wel Albanese maatschappij, werden alle Roma gezien als tweederangs burgers door zowel de etnische Servische als de etnische Albanezen uit Kosovo. Na het conflict werden Roma door de etnische Albanezen beschuldigd van betrokkenheid bij Servische wrede daden, variërend van het plunderen en brandschatten van huizen van etnische Albanezen tot het begraven van hun lichamen. Roma zagen zich geconfronteerd met vijandigheid en wraakacties van de zijde van de terugkerende etnische Albanezen. Meer dan honderdduizend Roma hebben dan ook in de eerste maanden na juni 1999 hun woonplaats verlaten uit angst voor wraakacties. De meeste van hen verblijven thans als binnenlands

¹⁷³ Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Mission in Kosovo, SGVN, S/2003/675, 26 juni 2003.

¹⁷⁴ *Ibidem*.

¹⁷⁵ Een globale onderverdeling van de Roma in Kosovo ziet er als volgt uit: De zogenaamde *etnisch Roma* zien zichzelf duidelijk als Roma en hebben het Romani als hun moedertaal, ofschoon ze ook wel Albanees en/of Servisch spreken. Zij hebben een rijke cultuur aan tradities en onderhouden contacten met Roma-gemeenschappen in andere landen. De *Ashkali* daarentegen spreken Albanees, zijn moslims en leefden voorafgaand aan de Kosovo-crisis in de nabijheid van de etnische Albanezen. De zogenaamde *Egyptenaren* spreken eveneens Albanees en zijn eveneens moslims (en worden dan ook door sommige waarnemers gelijkgesteld aan de Ashkali), maar beweren oorspronkelijk afkomstig te zijn uit Egypte. Zowel de Ashkali als de 'Egyptenaren' identificeren zichzelf in hoge mate met de etnisch Albanezen. De *Cergari* spreken de Servische taal, hangen het Servisch-orthodoxe geloof aan en zijn meer geïntegreerd in de Servische maatschappij. Daarnaast is er een kleine *katholieke Roma-gemeenschap*. (Bron: Sixth Assessment of the situation of ethnic minorities in Kosovo (period covering June through September 2000), UNHCR/OVSE, 23 oktober 2000.

ontheemden elders in Kosovo of in de rest van Servië en Montenegro, dan wel als vluchtelingen in Macedonië.

De thans nog in Kosovo verblijvende Roma (schattingen omtrent hun aantal lopen uiteen tussen 10.000 en 30.000) wonen in kleine tot middelgrote gemeenschappen verspreid over geheel Kosovo. Hun veiligheidssituatie, en daarmee hun bewegingsvrijheid, verschilt van gebied tot gebied en hangt daarnaast in belangrijke mate af van de specifieke Roma-groep waartoe men behoort. De etnische Roma en de Cergari worden door de etnische Albanezen het meest geassocieerd met de Serviërs. Deze groepen verblijven dan ook in enclaves, niet zelden samen met etnische Serviërs. De Ashkali en de 'Egyptenaren' genieten een grotere bewegingsvrijheid dan andere Roma-groepen, wegens hun banden met de etnische Albanese gemeenschap en het feit dat ze Albanees spreken. De bewegingsvrijheid van Roma in met name Prishtine/Pristina and Gjilan/Gnjilane Kosovo blijft beperkt.¹⁷⁶ UNHCR geeft aan dat in de gemeente Mitrovica de bewegingsvrijheid voor Ashkali aanzienlijk verbeterd is.¹⁷⁷

Roma vormen tezamen met etnische Serviërs de meest kwetsbare groep in Kosovo. Intimidatie en mishandeling jegens Roma vindt nog steeds incidenteel plaats. Evenals voor andere minderheden geldt dat Roma vaak geen aangifte van mishandeling en intimidatie doen om de precaire relatie die ze met de meerderheidsgemeenschap hebben opgebouwd niet op het spel te zetten.¹⁷⁸ Ook in gevallen waar dit wel gebeurt wordt overigens niet in alle gevallen onderzoek ingesteld door de politie.¹⁷⁹ Hierdoor is het vertrouwen van minderheden in de politie doorgaans niet erg groot.

De toegang van Roma tot basisvoorzieningen als voedsel, onderwijs (zie 2.4) en medische zorg loopt zeer uiteen, afhankelijk van de regio waar men verblijft en tot welke specifieke Roma-groep men behoort. Niet Albanees-sprekende Roma zijn vaker het slachtoffer van discriminatie bij de toegang tot diensten. Voor wat betreft het onderwijs aan Roma is men voor een groot deel afhankelijk van de activiteiten van (internationale) NGO's, waardoor de continuïteit van dit onderwijs op de lange duur niet gewaarborgd is.

¹⁷⁶ Tenth Assessment of the situation of ethnic minorities in Kosovo (period covering May 2002 to December 2002), UNHCR/OVSE, maart 2003.

¹⁷⁷ *Ibidem*.

¹⁷⁸ Er zijn inderdaad gevallen bekend waar de slachtoffers van mishandeling etc. na het doen van aangifte hiervan het slachtoffer zijn geworden van vergeldingsacties tegen deze aangifte (Bron: *Ibidem*).

¹⁷⁹ *Ibidem*; Situation of human rights in Parts of South-Eastern Europe, Special Representative of the Commission of Human Rights, E/CN.4/2003/38/, 21 januari 2003.

Ook de toegang tot gezondheidszorg blijft een probleem voor Roma, bijvoorbeeld doordat de kampen waar de Roma verblijven vrij ver weg zijn van het dichtbijzijnde ambulante ziekenhuis, of omdat ze geen documenten hebben en derhalve geen aanspraak kunnen maken op zorg. Sowieso is hun bezoek aan ziekenhuizen/artsen extreem laag, ook als sprake is van ernstige ziekte.

De toegang tot werkgelegenheid voor Roma is beperkt, niet in de minste plaats door de gemarginaliseerde positie die zij van oudsher binnen de Kosovaarse samenleving innemen. Evenals voor de toegang tot diensten geldt ook hier dat niet-Albanees sprekende Roma in grotere mate met discriminatie op dit gebied worden geconfronteerd.

Roma leven vaak in grotere gemeenschappen en keren vooral terug naar stedelijke of semi-stedelijke gebieden. Dit zijn vaak niet hun oorspronkelijke woongebieden. Deze tendens zorgt voor een grote concentratie van Roma in bepaalde gebieden wat strijd om de reeds geringe middelen versterkt. Roma zijn na hun terugkeer naar Kosovo doorgaans werkzaam in de sectoren waar zij voor hun vertrek uit Kosovo werk hadden: in de bouw en in de handel.

3.4.3 Slavische moslims

De aanduiding 'Slavische moslims' staat niet voor een homogene etnische groep, maar is een verzamelterm voor moslims die een Slavische taal (doorgaans het Servo-Kroatisch) spreken en die voorheen geassocieerd werden met de aparte 'moslim-nationaliteit' waarin de voormalige Socialistische Federatieve Republiek Joegoslavië (SFRJ) voorzag.

De grootste gemeenschap van Slavische moslims (circa 25.000 personen) bevindt zich in Prizren en omgeving. Daarnaast zijn er kleinere Slavische moslim-gemeenschappen in de steden Prishtinë/Priština en Mitrovicë/Kosovska Mitrovica, alsmede in de gemeenten Pejë/Peć, Istog/Istok en Gjakovë/Đakovica.¹⁸⁰ In totaal gaat het om circa 32.000 Slavische moslims.

Met uitzondering van de Slavische moslim gemeenschap in Mitrovicë/Mitrovica is de algemene veiligheidssituatie voor deze groep gestabiliseerd. Er heeft sinds 2001 geen etnisch gemotiveerd geweld jegens hen plaatsgevonden.¹⁸¹ Hierdoor genieten

¹⁸⁰

Deze moslim-gemeenschappen in Kosovo zijn afkomstig uit verschillende regio's van het voormalige Joegoslavië, waaronder Bosnië-Herzegovina, de Sandjak en zelfs Macedonië. Slavische moslims noemen zichzelf 'Bosniërs', 'Bosniakken', 'Torbesh', 'Slavische moslims' of kortweg 'moslims'.

¹⁸¹

Tenth Assessment of the situation of ethnic minorities in Kosovo (period covering May 2002 to December 2002), UNHCR/OVSE, maart 2003.

ze meer bewegingsvrijheid. Veel Slavische moslims zijn echter nog bang om hun taal te spreken in de nabijheid van etnische Albanezen.¹⁸²

Slavische moslims nemen actief deel aan het politieke leven. De politieke vertegenwoordigers van deze groep hebben vijf zetels in het parlement en de Minister van Gezondheid behoort tot de Slavische moslims. Ook namen ze deel aan de gemeenteraadsverkiezingen.

Wat echter door een groot aantal Slavische moslims als probleem wordt ervaren is het gebrek aan hoger onderwijs in de eigen taal. Hierdoor neemt hun kans op werk af. Dit wordt tevens als belangrijkste reden voor een eventueel vertrek uit Kosovo genoemd. Een gebrek aan perspectief in het huidige Kosovo, taalproblemen alsmede - in mindere mate - (lichte) mishandelingen en verbaal geweld vormen daarnaast voor een aantal Slavische moslims aanleiding om Kosovo te verlaten en naar Bosnië en West-Europa te vertrekken.¹⁸³

3.4.4 Gorani

De Gorani behoren eigenlijk tot de Slavische moslims, maar worden wegens hun specifieke dialect, alsmede het feit dat zij grotendeels woonachtig zijn in een geografisch duidelijk afgebakend gebied, door de OVSE en UNHCR als een aparte gemeenschap beschouwd.

De meeste Gorani (circa 11.000) zijn woonachtig in de gemeente Dragas; circa 1.500 in de stad Dragas zelf en de rest verspreid over 18 verschillende dorpen in de Gora-regio. Kleinere aantallen Gorani wonen in de stad Mitrovicë/Kosovska Mitrovica (circa 120), de gemeenten Kamenicë/Kamenica en /GjilanGnjilane (niet meer dan 200), alsmede in de gemeente Prishtinë/Priština en omgeving.¹⁸⁴

De veiligheidssituatie van de Gorani is bevredigend te noemen. Gorani weigeren echter deel te nemen aan het Kosovaarse onderwijssysteem, omdat hoger onderwijs in het Servo-Kroatisch slechts gevolgd kan worden in Servië, noord-Mitrovica of Macedonië. De afwezigheid van onderwijs in het Servo-Kroatisch heeft er bijvoorbeeld in de gemeente Ferizaj/Urosevac toe geleid dat veel Gorani kinderen al drie jaar niet naar school zijn geweest. Deze taalproblemen beperken de toegang van Gorani tot werk en bepaalde basisvoorzieningen.¹⁸⁵

¹⁸² *Ibidem.*

¹⁸³ Update on the situation of Roma, Ashkaelia, Bosniak and Gorani in Kosovo, UNHCR, januari 2003.

¹⁸⁴ *Ibidem.*

¹⁸⁵ *Ibidem.*

3.4.5 Turken

In Kosovo wonen circa 20.000 etnische Turken. De meeste van hen (circa 12.000) wonen in de gemeente Prizren. Kleinere aantallen zijn woonachtig in de gemeente Gnjilane (circa 2.000), alsmede in de steden Mitrovicë/Kosovska Mitrovica, Vushtrri/Vučitrn, Prishtinë/Priština en Fushë Kosovë/Kosovo Polje.

De veiligheidssituatie van de etnische Turken in Kosovo is bevredigend; gewelddadigheden jegens de Turkse gemeenschap doen zich vrijwel niet voor.¹⁸⁶

De Turkse Kosovaren streven naar erkenning door UNMIK van het Turks als officiële taal (naast het Engels, het Albanees en het Servo-Kroatisch). Eind 2000 is met UNMIK overeengekomen dat in gemeenten waar de Turkse minderheid een groot deel van de lokale bevolking uitmaakt, het Turks eveneens in officiële documenten en procedures gebruikt mag worden. Deze regeling heeft bijgedragen aan de registratie voor en deelname aan de parlementsverkiezingen van 17 november 2001 door de Turkse Kosovaren.¹⁸⁷

3.4.6 Kroaten

De veiligheidssituatie van de nog in Kosovo wonenden etnische Kroaten is bevredigend;

Van oudsher kent Kosovo een kleine etnische Kroatische gemeenschap, voornamelijk woonachtig in de gemeente Vitina. Velen van hen zijn in oktober 1999 naar Kroatië geëvacueerd, na een aantal gewelddadige incidenten jegens de etnische Kroatische bevolking van de zijde van onbekende etnische Albanesen. Thans wonen nog slechts 370 etnische Kroaten in het dorp Janjevo en 50 etnische Kroaten in het dorp Letnica. Ook de toestroom van etnische Albanese vluchtelingen uit Macedonië, die soms tot tijdelijke bezetting van leegstaande Kroatische eigendommen leidde, heeft niet tot noemenswaardige incidenten geleid.

Wel bestaat er onder de etnische Kroaten bezorgdheid over hun toekomstperspectieven in Kosovo, met name op het gebied van onderwijs voor hun kinderen. Terugkeer van etnische Kroaten in de nabije toekomst lijkt niet waarschijnlijk.¹⁸⁸

¹⁸⁶ Tenth Assessment of the situation of ethnic minorities in Kosovo (period covering May 2002 to December 2002), UNHCR/OVSE, maart 2003.

¹⁸⁷ De gemeenteraadsverkiezingen van 28 oktober 2000 zijn door de Turkse gemeenschap geboycot, wegens het ontbreken van de Turkse taal op officiële formulieren en documenten. De Turkse politieke partij KDTP heeft bij de parlementsverkiezingen drie zetels behaald.

¹⁸⁸ Assessment of the situation of ethnic minorities in Kosovo (period covering March through August 2001), UNHCR/OVSE, september 2001.

3.4.7 Vrouwen

In het algemeen is de positie van vrouwen in de Kosovaarse samenleving ondergeschikt aan die van de man. De patriarchale ordening van de Kosovaarse maatschappij is in meer of mindere mate terug te vinden binnen alle bevolkingsgroepen.¹⁸⁹ Wel kan een onderscheid worden gemaakt tussen vrouwen die op het platteland in Kosovo leven en vrouwen in de steden. Zo bezoekt op het platteland slechts een op de drie meisjes het voortgezet onderwijs.¹⁹⁰

In de grote steden heeft de aanwezigheid van UNMIK en vele NGO's vrouwen toegang gegeven tot daarvoor voor hen niet beschikbare/toegankelijke banen, waardoor de zelfredzaamheid van deze - zij het beperkte groepen - vrouwen verbeterd is.¹⁹¹ Een beperkt aantal vrouwen is werkzaam op hoge posities in het bedrijfsleven of de publieke sector.¹⁹² Teneinde de positie van vrouwen in de Kosovaarse maatschappij te verbeteren, worden er door diverse lokale en internationale NGO's allerlei initiatieven opgezet. Voorbeelden hiervan zijn werkgelegenheidsprojecten en de bouw van een opvanghuis voor misbruikte vrouwen in Pristina.¹⁹³ Ook UNMIK poogt de positie van vrouwen te versterken en hun rol in de Kosovaarse samenleving te vergroten. Zo is het aandeel van vrouwen in de door de OVSE geleide KPS circa 18 procent. Tevens zijn vrouwen in toenemende mate actief in politieke- en mensenrechtenorganisaties. Voor de parlementsverkiezingen is bovendien bepaald dat elke derde persoon op de kandidatenlijst van een politieke partij een vrouw moest zijn. Dit heeft geresulteerd in een aandeel van circa 25 procent vrouwen in de assemblee.¹⁹⁴ Op gemeentelijk niveau is het aandeel vrouwen na de gemeenteraadsverkiezingen 28,5%.¹⁹⁵ In een

¹⁸⁹ Deze paragraaf moet dan ook gelezen worden vanuit de context van de traditionele sociaal-economische structuren in Kosovo waarbinnen de positie van alle vrouwen in Kosovo bepaald wordt. Indien van toepassing op een specifieke (minderheids)groep wordt dit vermeld.

¹⁹⁰ Background Report: Report on the Gender Situation in Kosovo, OSCE Mission in Kosovo, 30 mei 2002.

¹⁹¹ Veel lokale NGO's worden geleid door vrouwen.

¹⁹² Federal Republic of Yugoslavia Country Report on Human Rights Reports for 2002, U.S. Department of State, maart 2003.

¹⁹³ Een succesvol project is het door UNHCR begeleidde en door de VS gefinancierde 'Kosovo Women's Initiative' (KWI). Voor een overzicht van deze activiteiten in 2001 – 2002 zie: Kosovo Women's Initiative 2001-2002, UNHCR, januari 2002.

¹⁹⁴ Er werd overigens regelmatig geklaagd door vertegenwoordigers van de politieke partijen dat de internationale gemeenschap hen hiermee verplichtingen oplegde die verder gingen dan in de westerse landen zelf gebruikelijk is.

¹⁹⁵ Bij de vorige gemeenteraadsverkiezingen was dit slechts 8%. Bron: Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Mission in Kosovo, SGVN, S/2003/113, 29 januari 2003 en S/2003/675, 26 juni 2003.

aantal gemeenten is tevens 'Gender Equality Committees' opgericht. Ook heeft het 'UNMIK Office of Gender Affairs' het 'Kosovo Action Plan for the Advancement of Women 2003-2007' opgesteld, waarin een viertal prioriteitsgebieden wordt onderscheiden: onderwijs/ wetenschap/cultuur, gezondheidszorg, geweld tegen vrouwen, vrouwenrechten/wetgeving.¹⁹⁶ Getracht wordt op deze gebieden de rol van vrouwen te versterken en deelname van vrouwen aan het maatschappelijk leven te vergroten. Het voorstel heeft echter nog geen formele goedkeuring gekregen van de Kosovaarse instellingen voor zelfbestuur.

De doorgaans ondergeschikte positie van de vrouw is ook terug te vinden in huiselijke kring, waar geweld jegens de vrouw een min of meer geaccepteerd verschijnsel is. Het gegeven dat familierecht als een inbreuk op het persoonlijke leven wordt gezien, vormt bovendien een extra obstakel in het achterhalen en oplossen van huiselijk geweld. Ook het doen van aangifte hiervan door vrouwen wordt hierdoor belemmerd.¹⁹⁷ Vrouwen behorende tot een minderheidsgroep behoren tot de meest kwetsbaren door o.a. de beperkte bewegingsvrijheid en de onveiligheid die zorgen voor een moeilijke toegang tot werk en sociaal-economische diensten als gezondheidszorg en onderwijs. Ook de zeggenschap van vrouwen over hun eigendommen en kinderen is gering. Hoewel het erfrecht bepaalt dat bij de dood van de man de vrouw de gezamenlijke eigendommen erft, is de praktijk -met name op het platteland- vaak anders en komen de kinderen alsmede de eigendommen aan de familie van de overleden vader toe.¹⁹⁸

Opvangmogelijkheden voor vrouwen die zich willen onttrekken aan huiselijk geweld zijn nagenoeg niet aanwezig.¹⁹⁹ In mei 2003 is wel een verordening aangenomen die rechtbanken meer bevoegheden geeft voor het uitvoeren van beschermende maatregelen ('protective orders') en noodmaatregelen ('emergency protective orders') in geval van huiselijk geweld.²⁰⁰

3.4.8 Gemengd gehuwden

¹⁹⁶ Het aantal aangiften van huiselijk geweld is in de verslagperiode significant gestegen.

¹⁹⁷ Teneinde beter in staat te zijn huiselijk geweld te achterhalen heeft UNMIK Politie eind 2001 een 'Domestic Crime Unit' opgericht.

¹⁹⁸ Country Assessment Serbia and Montenegro, Immigration and Nationality Directorate UK, april 2003. Slechts 8 procent van de vrouwen in Kosovo is eigenaar van onroerend goed.

¹⁹⁹ Een lokale NGO leidt een opvanghuis voor slachtoffers van huiselijk geweld in Pristina. De OVSE maakt melding van de vooroordelen en discriminatie vanuit de rechterlijke macht ten aanzien van aanklachten van huiselijk geweld, waaronder verkrachting. Zie: Kosovo, Review of the Criminal Justice System, OVSE/UNMIK, oktober 2001.

²⁰⁰ UNMIK Verordening No. 2003/12: 'On Protection Against Domestic Violence'. Data over de implementatie van de verordening zijn niet bekend.

Etnisch gemengde huwelijken komen in Kosovo nauwelijks voor. Voorafgaand aan de Servische grondwetswijziging in 1990 werd het percentage etnisch gemengd gehuwden in Kosovo geschat op maximaal 5 procent. Vanwege de strikte scheiding tussen de etnische Servische en de etnische Albanese maatschappij zijn etnisch gemengde huwelijken sindsdien echter nog zeldzamer.

Voor gemengd gehuwden geldt dat zij te maken kunnen krijgen met discriminatie die ten algemene geldt voor de minderheidsgroep waartoe de afzonderlijke personen behoren. Opvang in mono-etnische enclaves is bij gemengd gehuwden problematisch.²⁰¹

3.4.9 Homoseksuelen

Homoseksualiteit is in Kosovo geenszins algemeen aanvaard. In het Wetboek van Strafrecht uit 1977 wordt homoseksualiteit strafbaar gesteld, echter artikel 81 van deze wet waarin 'onnatuurlijke seksuele handelingen' strafbaar worden gesteld is op basis van UNMIK Verordening 1999/24 niet toepasbaar.

Het nieuwe Wetboek van Strafrecht dat vanaf 6 april 2004 in werking zal treden bevat geen bepalingen over homoseksualiteit of op homoseksuele handelingen betrekking hebbende bepalingen. Homoseksualiteit lijkt onzichtbaar in Kosovo er is slechts één - recentelijk opgerichte - organisatie voor homoseksuelen in Kosovo: '*Elsyium en Sappho*'. Gezien het grote culturele taboe op homoseksualiteit bewegen homoseksuelen zich voornamelijk in een 'onzichtbaar' circuit. In de media zijn in de verslagperiode een aantal publicaties bekend waarin homoseksualiteit wordt benoemd als een afwijking en ziekte.²⁰² Hoewel er volgens de Ombudspersoon geen gevallen bekend zijn van geweld jegens homoseksuelen is dit volgens hem mede te wijten aan het feit dat de slachtoffers hiervan geen aangifte doen bij de politie.²⁰³

²⁰¹ Country Assessment Serbia and Montenegro, Immigration and Nationality Directorate UK, april 2003.

²⁰² Gay Kosovars Flirt With Danger, Balkan Crisis Report No 433, Institute for War and Peace Reporting, 30 mei 2003.

²⁰³ *Ibidem*.

4 Migratie

4.1 Migratiestromen en motieven

De grote migratiestroom van etnische Albanese uit Kosovo richting buurlanden en West-Europa vanaf 1999 was een direct gevolg van de gewelddadigheden van de Servische en Joegoslavische troepen jegens de etnische Albanese bevolking in Kosovo. Na de NAVO luchtacties trokken de Joegoslavische strijdkrachten en de Servische veiligheidstroepen zich op 12 juni 1999 terug. Met de hierop volgende installatie van UNMIK en KFOR keerde het merendeel van de etnische Albanese binnenlands ontheemden en vluchtelingen terug naar hun woonplaats. De hierop volgende wraakacties van de etnische Albanese bevolking jegens de in Kosovo woonachtige minderheden vormden de aanleiding voor de daaropvolgende migratiestroom. Circa 215.000 niet etnisch Albanese Kosovaren, met name etnische Serviërs en Roma, hebben hun toevlucht gezocht in Servië en Montenegro. Roma en Ashkali zijn ook naar het aangrenzende Macedonië vertrokken. Ten slotte werden etnische Albanese Kosovaren verdreven uit het Servisch meerderheidsgebied in het noorden van Kosovo (Mitrovicë/Kosovska Mitrovica en omgeving) en werden hiermee binnenlands ontheemd.

Het overgrote deel van de Kosovaarse minderheden is nog niet naar Kosovo teruggekeerd. Belangrijkste reden hiervoor zijn de onveiligheid en de beperkte bewegingsvrijheid. Bovendien spelen de slechte sociaal-economische omstandigheden hierbij een rol.²⁰⁴ De aanhoudende emigratie van etnische Albanese Kosovaren is het gevolg van de slechte sociaal-economische situatie. Bij de emigratie van Roma speelt daarnaast ook de maatschappelijke discriminatie een rol.

4.2 Opvang van binnenlands ontheemden

UNHCR schat dat zich in Kosovo circa 22.500 binnenlands ontheemden bevinden.²⁰⁵ De etnische Serviërs vormen de grootste groep binnenlands ontheemden. Zij wonen in het aan Servië grenzende en vrijwel uitsluitend door etnische Serviërs bewoonde noorden of in over Kosovo verspreide kleine tot grote enclaves. In november 2002 waren nog 796 etnische Serviërs ondergebracht in

²⁰⁴

Teneinde de terugkeer van Kosovaarse minderheden naar Kosovo te bevorderen heeft de 'Joint Committee on Return', waaraan o.a. UNMIK deelnam, het 'Framework for Return of Kosovo Serbs' opgesteld. Dit document zet de uitgangspunten uiteen die noodzakelijk zijn voor de terugkeer van etnische Serviërs.

²⁰⁵

Deze schatting dateert van november 2002. Bron: <http://www.db.idproject.org>

collectieve centra.²⁰⁶ Hoewel de bewegingsvrijheid van de bewoners zeer beperkt is, zijn basisvoorzieningen als voedsel, huisvesting, primaire gezondheidszorg en onderwijs in de enclaves over het algemeen (hoewel minimaal) aanwezig (zie 3.4.1).

Ook Roma zijn het slachtoffer geworden van wraakacties van de etnisch Albanese bevolking. De nog in Kosovo wonende Roma (schattingen omtrent hun aantal lopen uiteen tussen 10.000 en 30.000) verblijven in kleine tot middelgrote gemeenschappen verspreid over geheel Kosovo. In november 2002 verbleven nog 651 Roma in collectieve centra.²⁰⁷ Hun veiligheidssituatie, en daarmee hun bewegingsvrijheid, verschilt van gebied tot gebied en hangt daarnaast in belangrijke mate af van de specifieke Roma-groep waartoe men behoort. Soms wonen zij in enclaves, in andere gevallen genieten ze een redelijke mate van bewegingsvrijheid in hun leefgebied (zie 3.4.2).

Naast de etnische Serviërs en de Roma is er tevens een relatief kleine groep van etnische Albanese die binnenlands ontheemd is. Deze groep was woonachtig in Mitrovicë/Kosovska Mitrovica en omgeving en verblijft nu elders in Kosovo bij familieleden of in collectieve opvangcentra. In november 2002 waren er nog 2.450 ondergebracht in deze opvangcentra.²⁰⁸

In het aan Kosovo grenzende deel van Zuid-Servië hebben sinds 1999 regelmatig confrontaties plaatsgevonden tussen etnische Albanese rebellen van het UÇPMB en de Servische politie. Dit heeft geleid tot de verplaatsing van etnische Albanese uit deze Servische streek (de zogenaamde Presevo vallei) naar Kosovo. Zij werden voornamelijk opgevangen door familie en vrienden. Sinds mei 2001 is een akkoord tot stand gekomen tussen UNMIK en de FRJ/Servische autoriteiten en is een plan opgesteld om de positie van de etnische Albanese bevolking in het gebied te verbeteren (het zogenaamde 'Covic plan'). Sindsdien is de veiligheidssituatie in het gebied redelijk stabiel. Hoewel circa 4.000 - 5.000 van deze etnische Albanese zijn teruggekeerd, verblijven nog circa 10.000 van hen als binnenlands ontheemden in Kosovo, met name in de regio Gjilan/Gnjilane. Voor hen is nog geen duurzame oplossing gevonden.

²⁰⁶ Bron: *Ibidem*.

²⁰⁷ *Ibidem*.

²⁰⁸ *Ibidem*.

4.3 Minderjarigen

4.3.1 Wetgeving

De in Kosovo geldende wetgeving geeft aan dat personen vanaf 18 jaar wettelijk meerderjarig en derhalve volledig handelingsbekwaam.²⁰⁹

Voor kinderen vanaf 16 jaar en is het evenwel reeds mogelijk een aantal rechten te verwerven, mits hiervoor toestemming is verkregen van de ouders of verzorgers. Zo kan iemand vanaf 16 jaar toestemming vragen om in het huwelijk te treden. UNMIK Verordening 2000/13 'On the Central Civil Registry' vermeldt dat aan personen vanaf 16 jaar een identiteitskaart uitgegeven kan worden. Een dergelijke identiteitskaart geldt tevens als bewijs van ingezetene van Kosovo. UNMIK Verordening 2000/18 'On Travel Documents' vermeldt dat personen die in het Centrale Bevolkingsregister geregistreerd staan en derhalve de status van ingezetene van Kosovo hebben, een reisdocument kunnen aanvragen. In samenhang met bovengenoemde Verordening 2000/13, betekent dit dat personen vanaf 16 jaar, mits geregistreerd in het Centrale Bevolkingsregister, hiertoe bevoegd zijn.

4.3.2 Zelfredzaamheid

Jongeren van 16 en 17 jaar worden in sociaal-cultureel opzicht geenszins als zelfstandig beschouwd. Alleenwonende jongeren jonger dan 18 jaar vormen een uitzondering, het betreft alleen studenten die bij een familielid wonen of met andere studenten woonruimte delen. Over het algemeen geldt derhalve dat jongeren bij hun ouders wonen tot het moment dat ze gaan trouwen. Dit gegeven is zonder onderscheid van toepassing op etnische Albanezen en op minderheden, op jongens en meisjes, zowel op het platteland als in de stad. Ook de sociaal-economische situatie van jongeren maakt hierin geen verschil.

Jongeren van 16 en 17 jaar nemen over het algemeen niet zelfstandig deel aan het arbeidsproces. Uitzondering hierop zijn de straatverkopers (sigaretten en telefoonkaarten) alsmede kinderen die meehelpen in een familiezaak (winkels, boerenbedrijf, restaurants).

²⁰⁹

Het gaat hier om 'the Law on Marriage and Family relations in Kosovo', artikel 15. Deze wet is gepubliceerd in de 'Official Gazette of the Socialist Autonomous Province of Kosovo' (*Gazeta zyrtare e Krahines Socialiste Autonome të Kosovës*), no. 10, 28 maart 1984.

4.3.3 Opvang en voogdij

Minderjarigen die niet langer opvang hebben bij de ouders zullen over het algemeen opgevangen worden door familie. Tehuizen voor permanente opvang van minderjarigen zijn in Kosovo niet aanwezig. Wel leiden twee internationale non-gouvernementele organisaties (SOS Kinderdorp en Hope and Homes for Children/HCC) momenteel 7 kleine familiehuizen waar tien kinderen (jongens en meisjes) per huis opgevangen kunnen worden. Deze huizen zijn bedoeld voor de tijdelijke opvang van verlaten kinderen of weeskinderen.²¹⁰ De gemiddelde verblijfsduur van de kinderen is zes maanden. Binnen deze periode wordt gezocht naar een pleeggezin of adoptiefamilie.²¹¹ Voor circa 60 kinderen die na het Kosovo conflict in de steek zijn gelaten is nog geen duurzame oplossing gevonden.

Gezien het belang van de familie in de Kosovaarse samenleving zijn UNMIK en UNICEF voorstander van het opzetten van een goed systeem van pleegzorg, in plaats van het bouwen van weeshuizen. Every Child is de organisatie die tezamen met UNMIK een systeem voor pleegzorg opzet in Kosovo. Aanvankelijk was dit bedoeld voor kinderen onder de drie jaar, maar het is de bedoeling dit uit te breiden naar naar oudere kinderen en kinderen met speciale behoeften.²¹²

4.4 Activiteiten van internationale organisaties

In Kosovo zijn onder andere de volgende internationale organisaties aanwezig: FAO, ICRC, IOM, OVSE, UNDP, UNHCR, WFP, WHO. Deze organisaties hebben doorgaans vestigingen in de hoofdstad, Pristina. Daarnaast beschikken velen over veldkantoren in geheel Kosovo.

4.4.1 Activiteiten UNHCR voor terugkerende asielzoekers uit Kosovo

UNHCR heeft geen speciaal programma voor terugkerende Kosovaarse asielzoekers. De hulp die door UNHCR in Kosovo geboden wordt loopt uiteen van directe voedselhulp tot tijdelijke opvang en juridische bijstand en richt zich met

²¹⁰ De SOS huizen zijn bestemd voor kinderen tussen de 0 en 3 jaar. De HCC huizen zijn bestemd voor kinderen tussen de 3 en 17 jaar oud. Bron: *Serbia and Montenegro Country Report*, IND UK, april 2003.

²¹¹ Internationale adoptie behoort voornamelijk niet tot de mogelijkheden aangezien UNMIK en de instellingen voor tijdelijk zelfbestuur niet bevoegd zijn internationale overeenkomsten af te sluiten. Kosovo maakt immers formeel onderdeel uit van Servië en Montenegro.

²¹² Aanvankelijk werd het 'Short Term Professional Foster Care Project' gefinancierd door UNICEF. Vanaf mei 2002 is het project opgenomen in het centrale budget van het ministerie van Arbeid en Sociale Zekerheid, wat de continuïteit waarborgt.

name op de volgende doelgroepen: minderheden, binnenlands ontheemden en minderheden die terugkeren naar hun oorspronkelijke woongebied.

Voor zover de terugkerende asielzoeker tot een van deze doelgroepen behoort, zal hij/zij voor deze -zoals boven beschreven beperkte- hulp in aanmerking komen.

4.4.1.1 Standpunt van UNHCR over terugkerende asielzoekers uit Kosovo²¹³

UNHCR stelt dat *etnische Albanezen* over het algemeen bij terugkeer naar Kosovo geen problemen ondervinden. Slechts aan bepaalde categorieën etnische Albanezen dient volgens UNHCR extra aandacht besteed te worden in de behandeling van de asielaanvraag. Het betreft:

- etnische Albanezen die uit een gebied komen waar zij een etnische minderheid vormen,²¹⁴
- personen of families van gemengd etnische afkomst en gemengd gehuwden;
- personen met vermeende banden met het Servische regime na 1990;

Tevens pleit UNHCR voor bijzondere aandacht voor asielaanvragen van getraumatiseerde etnische Albanezen.

Voorts onderscheidt UNHCR de volgende kwetsbare groepen van etnische Albanezen wier speciale behoeften in aanmerking genomen moeten worden:

- chronisch zieken (zowel van fysieke als van psychische aard) die medische behandeling nodig hebben die nog niet in Kosovo aanwezig is;
- ernstig gehandicapten, alsmede hun verzorgers die afhankelijk zijn van zorg die nog niet in Kosovo aanwezig is;
- alleenstaande ouderen, zonder familie of enige andere vorm van ondersteuning in Kosovo;
- alleenstaande minderjarigen, zonder familieleden of verzorgers in Kosovo en wier belang niet het beste gediend is met terugkeer.

UNHCR beveelt aan dat terugkeer van alleenstaande minderjarigen alleen zou moeten plaatsvinden na notificatie hiervan aan de Kosovaarse autoriteiten en nadat de repatriërende staat de nodige opvangregelingen heeft getroffen.

Met betrekking tot *minderheden* is UNHCR van mening dat *etnische Serviërs* en *Roma* maar ook *Ashkali* en *Egyptenaren* nog steeds voor internationale bescherming in aanmerking dienen te komen en dat terugkeer van deze minderheden naar Kosovo slechts mag plaatsvinden op vrijwillige basis en nadat

²¹³ UNHCR Position on the Continued Protection Needs of Individuals from Kosovo, UNHCR, januari 2003.

²¹⁴ UNHCR noemt de volgende gebieden: Mitrovicë/Mitrovica-noord, de noordelijke delen van Zvečan/Zveçan, Leposavić/Leposaviq en Zubin Potok/Zubin Potok.

de betreffende persoon volledig geïnformeerd is. Bovendien moet terugkeer altijd gecoördineerd en gefaseerd plaatsvinden en ondersteund worden met financiële middelen voor reïntegratie in Kosovo. UNHCR benadrukt verder het belang van inter-etnische dialoog in de terugkeergebieden teneinde de duurzaamheid van terugkeer te waarborgen.

Met betrekking tot de *Slavische Moslims* en *Gorani* geeft UNHCR aan dat hun situatie over het algemeen verbeterd is. Gedwongen terugkeer zou als laatste optie overwogen kunnen worden indien er geen sprake meer is van dwingende noodzaak tot bescherming of humanitaire behoeften die verlenging van hun verblijf vereisen.

Ten aanzien van de *vestiging van Kosovaarse asielzoekers in de (rest van) Servië en Montenegro* concludeert UNHCR ten algemene dat dit noch adequaat noch een redelijk alternatief biedt voor internationale bescherming.

Hieraan liggen de volgende overwegingen ten grondslag:

- beperkte veiligheid, voor met name personen van niet-etnische Servische afkomst en in het bijzonder Roma;
- beperkte toegang tot huisvesting, onderwijs, gezondheidszorg, sociale voorzieningen, werkgelegenheid en humanitaire hulp;
- de absorptiecapaciteit voor de opvang van binnenlands ontheemden of vluchtelingen in Servië en Montenegro heeft haar grenzen bereikt.

4.4.2 Activiteiten OCHA en andere noodhulporganisaties

In Kosovo zijn diverse internationale organisaties betrokken bij humanitaire hulp. De belangrijkste zijn: CARE, FAO, IOM, OCHA, UNHCR, WFP, WHO, World Vision. Kosovo bevindt zich niet meer in een acute noodsituatie. De activiteiten van deze organisaties verschuiven dan ook van noodhulp naar meer duurzame oplossingen. De humanitaire noodhulp richt zich derhalve nog slechts op de meest kwetsbare groepen in de Kosovaarse samenleving: minderheden, binnenlands ontheemden en minderheden die terugkeren naar hun oorspronkelijke woongebied.

Sinds het aantreden van UNMIK in juni 1999 zijn geen evacuaties van internationaal personeel noodzakelijk geweest. Wel is sprake van toenemend geweld gericht tegen personen werkzaam voor internationale organisaties. Zo maakt de SVNG in zijn rapportage van juli 2001 melding van een zorgwekkende strijding in het geweld jegens de internationale gemeenschap. In de verslagperiode heeft deze trend zich voortgezet, gevoed door de groeiende frustratie van de etnische Albanezen over de statuskwestie en de arrestaties van voormalige UÇK leden. Bovendien noemt hij de tendens tot agressief gedrag tegenover politie en

veiligheidspersoneel, te weten: KPS, UNMIK-politie en KFOR. Op 11 april 2001 had dit de dood van een Russische KFOR soldaat tot gevolg.²¹⁵ Ook in de verslagperiode is internationaal veiligheidspersoneel gewond geraakt tijdens gewelddadige incidenten: op 3 augustus 2003 werd in Leposavic een UNMIK politieagent in zijn auto neergeschoten.²¹⁶

4.5 **Beleid andere Europese landen**

4.5.1 **Duitsland**

Alle asielverzoeken van personen afkomstig uit Kosovo worden in behandeling genomen en er wordt sinds 26 maart 2002 in alle zaken beslist.

Gedwongen terugkeer vindt plaats van alle bevolkingsgroepen uit Kosovo, met uitzondering van etnische Roma (dus wel Ashkali en Egyptenaren) en etnische Serviërs. Zij worden in het bezit gesteld van een verklaring inzake opschorting van uitzetting (de 'Duldung'). Over de verlenging van een Duldung wordt na afloop van drie maanden opnieuw beslist.

In 2002 keerden 2.100 Kosovaren vrijwillig terug naar Kosovo, terwijl 3.400 (voornamelijk etnische Albanen) gedwongen werden verwijderd.²¹⁷ In de eerste helft van 2003 werden 2.096 personen per vliegtuig naar Servië-Montenegro uitgezet, waarvan de helft naar Pristina.²¹⁸ Momenteel verblijven er circa 33.000 niet-Albanese Kosovaren in Duitsland, voornamelijk Roma (21.500), Ashkali (6.300) en Egyptenaren (1.000) De meesten zijn in het bezit van een 'Duldung'.²¹⁹ Duitsland heeft op 31 maart 2003 een Memorandum of Understanding afgesloten met UNMIK over de terugkeer van afgewezen asielzoekers naar Kosovo. Dit MoU bepaald dat etnische Roma en etnische Serviërs niet worden uitgezet. Tevens regelt het MoU dat de terugkeer van personen die behoren tot een andere minderheid door UNMIK per individueel geval dient te worden onderzocht.²²⁰

²¹⁵ [Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo](#), SGVN, S/2001/565, 6 juli 2001.

²¹⁶ [Human Rights in the OSCE Region: Europe, Central Asia and North America, Report 2003 \(events 2002\)](#), International Helsinki Federation, juni 2003. [Daily Press Update](#), UNMIK Police, 3 augustus 2003.

²¹⁷ [World Refugee Survey 2003](#), US Committee for Refugees.

²¹⁸ Het aantal dat door de vreemdelingenautoriteiten via de landweg richting Servië-Montenegro (incl. Kosovo) werd uitgezet, is verwaarloosbaar.

²¹⁹ [World Refugee Survey 2003](#), US Committee for Refugees.

²²⁰ In mei vond de eerste 'screening' door UNMIK plaats van 50 Ashkali die in Duitsland verbleven. Van vijf van hen werd door UNMIK vastgesteld dat ze niet konden terugkeren. Volgens UNMIK was dit de eerste keer dat een dergelijke exercitie plaatsvond, maar waren de ervaringen positief. Bron: [Weekly Cimic Report 1007](#), HQ KFOR, 21 mei 2003.

In de eerste zes maanden van 2003 hebben 2.429 asielzoekers afkomstig uit Servië-Montenegro (incl. Kosovo) een asielverzoek ingediend. 43% daarvan bestond uit Kosovo-Albanezen. In dezelfde periode is op 7.918 asielverzoeken beslist. Hiervan kregen 12 asielzoekers een vluchtelingenstatus en werden voor 160 personen uitzettingsbelemmeringen vastgesteld. De rest werd afgewezen of op andere wijze afgedaan.

4.5.2 België

Alle asielverzoeken van personen afkomstig uit Kosovo worden in behandeling genomen en er wordt in alle zaken beslist.

Alle minderheden, met in de eerste plaats Roma, worden met extra aandacht getoetst. Hierbij geldt als belangrijk criterium de regio waaruit ze afkomstig zijn. Onder bepaalde voorwaarden kunnen Roma dan voor een vluchtelingenstatus in aanmerking komen. Roma die niet voor een vluchtelingenstatus in aanmerking komen, maar wel hun afkomst kunnen aantonen, kunnen aanspraak maken op een humanitaire clausule.

Er wordt uitgezet naar Kosovo. Hierbij wordt gebruik gemaakt van EU laissez passers. Er wordt opgemerkt dat de door UNMIK gestelde eisen voor terugkeer niet zelden een obstakel vormen. Zo dient te worden aangetoond dat betrokkenen bij terugkeer beschikken over opvang en middelen van bestaan.

4.5.3 Zwitserland

In totaal hebben ten tijde van de Kosovo-crisis en daarna ongeveer 65.000 Kosovaren asiel gevraagd in Zwitserland. Het betreft voornamelijk etnische Albanezen. In 2002 was het aantal uit Servië en Montenegro (incl. Kosovo) afkomstige asielzoekers 3.700. Hiervan werd aan 170 personen een vluchtelingenstatus en aan 1.600 personen tijdelijke bescherming verleend.

Verzoeken van etnische Albanezen worden in behandeling genomen en op individuele basis beoordeeld. Doorgaans wordt negatief beslist op asielverzoeken van deze groep personen. Ook de terugkeer van minderheden wordt inmiddels verantwoord geacht. De aanvragen van de volgende groepen worden extra grondig onderzocht: leden van etnische minderheden en kwetsbare groepen (ouderen, alleenstaande minderjarigen, alleenstaande vrouwen (met jonge kinderen)).

Bij personen die Servo-Kroatisch spreken wordt nagegaan of een binnenlands vestigingsalternatief in Servië en Montenegro voorhanden is. Elementen die aan uitwijzing naar Servië en Montenegro bijdragen zijn: leeftijd en gezondheid, de aanwezigheid van een sociaal/familienetwerk, langer eerder verblijf in Servië en Montenegro en eventuele registratie als IDP aldaar.

Zwitserland heeft een Memorandum of Understanding met UNMIK over de terugkeer van afgewezen asielzoekers naar Kosovo.

4.5.4 Verenigd Koninkrijk

Alle asielverzoeken van Kosovaren worden in het Verenigd Koninkrijk op individuele basis beoordeeld.

In juli 2003 heeft de Britse IND een terugkeerovereenkomst gesloten met UNMIK. Hierin wordt bepaald dat gedwongen terugkeer plaatsvindt van etnisch Albanezen, Gorani en Slavische Moslims. Terugkeer van Ashkali en 'Egyptenaren' worden per geval beoordeeld. Voor wat betreft Albanees sprekende Roma vindt geen gedwongen uitzetting plaats. Servisch sprekende Roma en etnische Serviërs worden niet gedwongen uitgezet. De asielverzoeken van etnische Serviërs worden extra goed bekeken.

4.5.5 Zweden

Zweden heeft ten tijde van de Kosovo-crisis circa 7.000 etnische Albanezen uit Kosovo opgevangen. Hen is een tijdelijke verblijfsvergunning verleend, die begin 2001 afliep. Rond de 4.000 etnische Albanese Kosovaren verbleven toen nog in Zweden. Van deze 4.000 heeft het overgrote deel asiel aangevraagd, waarna aan circa 63 procent, ofwel 2.530 personen, een permanente verblijfsvergunning op humanitaire gronden is toegekend. In 2002 en de eerste helft van 2003 kreeg Zweden te maken met een zeer grote instroom van personen afkomstig uit Servië en Montenegro (5.900). Een groot deel daarvan was uit Kosovo afkomstig.

Alle asielaanvragen van Kosovaren worden in behandeling genomen en op individuele merites beoordeeld. Er zijn geen aparte groepen die voor een vluchtelingenstatus in aanmerking komen.

De Zweedse autoriteiten menen dat elders in Servië en Montenegro sprake is van een binnenlands vestigingsalternatief voor etnische Serviërs uit Kosovo. Etnische Albanezen uit Kosovo komen doorgaans niet in aanmerking voor de vluchtelingenstatus. Hetzelfde geldt voor etnische Serviërs uit Kosovo, gelet op het

binnenlands vestigingsalternatief. Humanitaire gronden worden echter wel in overweging genomen en kunnen leiden tot statusverlening (zie boven). Zo wordt aan asielzoekers uit etnische minderheidsgroepen uit Kosovo die geen familie- of andere banden hebben in andere delen van de FRJ een permanente verblijfsvergunning verleend op basis van humanitaire gronden.

5 Samenvatting

UNMIK heeft sinds haar aantreden de wederopbouw van Kosovo ter hand genomen. Deze wederopbouw voltrekt zich op zowel economisch, juridisch als bestuurlijk gebied en is momenteel in een transitiefase die moet leiden naar duurzame ontwikkeling. De donorbijdragen hebben geresulteerd in herstel van het merendeel van de huizen, scholen en ziekenhuizen. Hervormingen ter versterking van de economie (o.a. privatiseringen, introductie belastingsysteem) zijn geïntroduceerd. Tevens is verdere vooruitgang geboekt bij de opbouw van een onafhankelijke rechterlijke macht in Kosovo. Op bestuurlijk gebied is gestart met de overdracht van bepaalde omschreven bevoegdheden aan de instellingen voor zelfbestuur.

Ondanks deze vooruitgang blijven er zaken die de nodige aandacht behoeven. Zo blijft de economische groei voornamelijk gering en de werkloosheid zeer hoog. In relatie met de teruglopende donorkomsten is dit een punt van zorg. Daarnaast functioneren de instellingen voor zelfbestuur moeizaam. Het zelfbestuur overschrijdt regelmatig de aan haar toebedeelde bevoegdheden, wat ingrijpen van de Speciale Vertegenwoordiger tot gevolg heeft en o.a. tot vertragingen in het noodzakelijke wetgevingsproces leidt.

Een belangrijk element in de bestuurlijke opbouw van Kosovo vormen de op 26 oktober 2002 gehouden gemeenteraadsverkiezingen, waardoor Kosovo nu ook op lokaal niveau democratisch gekozen vertegenwoordigers heeft. De overdracht van bevoegdheden aan de instellingen voor zelfbestuur geeft de instellingen een nieuw gevoel van zelfvertrouwen wat de roep om onafhankelijkheid van aanwakkert. Zowel de internationale gemeenschap als de Servische regering hebben zich echter duidelijk uitgelaten over dit streven. Voor de internationale gemeenschap geldt: *'standards before status'*. Ook de Servische regering heeft zich in duidelijke bewoordingen uitgelaten over haar toekomstige relatie met Kosovo: Kosovo blijft onderdeel van Servië, waarbij autonomie voor Kosovo het hoogst haalbare zal zijn. De politieke dialoog tussen Belgrado en Pristina waarover al lang gespeculeerd wordt heeft hierdoor nog steeds geen gestalte gekregen.

De algemene veiligheidssituatie is in de verslagperiode verbeterd - het aantal zware misdrijven is afgenomen. In antwoord hierop heeft KFOR zijn vaste controleposten in Kosovo verminderd en is KFOR overgegaan op meer flexibeler veiligheidscontroles. Ook het aantal KFOR escortes is teruggebracht. Wel werd Kosovo aan het einde van de verslagperiode opgeschrikt door een aantal etnisch gemotiveerde moorden op etnische Serviërs wat tot een golf van protestacties van etnisch Serviërs leidde.

De veiligheidssituatie van minderheden met uitzondering van etnische Serviërs en Roma is redelijk te noemen. Problemen zijn vooral van sociaal-economische aard: werkgelegenheid, onderwijs in de eigen taal. De positie van (de in enclaves wonende) etnische Serviërs en Roma blijft zorgwekkend. De recente moorden op etnische Serviërs tonen aan dat plotselinge uitbarstingen van etnisch gemotiveerd geweld jegens etnische Serviërs nog steeds voorkomen. Hoewel hun bewegingsvrijheid in bepaalde delen van Kosovo een geringe verbetering kent blijft het isolement groot.

De situatie in het noorden van Kosovo blijft punt van aandacht en zorg. Dit voornamelijk door voornamelijk etnisch Serviërs bewoonde gebied heeft nog sterke relaties met Servië, o.a. op het gebied van onderwijs en gezondheidszorg. De gemeenteraadsverkiezingen zijn door het merendeel van de etnisch Serviërs in dit gebied geboycot en de 'Unie van Servische gemeenten' is eenzijdig uitgeroepen als alternatief gemeentebestuur. Wel is UNMIK in de verslagperiode erin geslaagd de parallelle veiligheidssituatie in Mitrovica af te schaffen waardoor voor het eerst sinds haar aantreden etnisch gemengde KPS patrouilles in Mitrovicë/Kosovska Mitrovica plaatsvonden. Evenwel blijft de veiligheidssituatie gespannen.

Op politiek niveau -zowel centraal als lokaal- wordt veel aandacht besteed aan het bevorderen van terugkeer. Voor het eerst sinds het aantreden van UNMIK is het aantal terugkerende binnenlands ontheemden uit Servië, Montenegro en FYROM groter dan de uitstroom. Toch blijft het totaal aantal terugkeerders nog steeds beperkt. Naast de nog immer gespannen veiligheidssituatie en de hiermee samenhangende geringe bewegingsvrijheid, zijn de slechte sociaal-economische omstandigheden hier debet aan.

Bijlage(n)

I Lijst van geraadpleegde openbare bronnen

Amnesty International, Asyl-info, 7 augustus 2003;

Amnesty International, Serbia and Montenegro (Kosovo/Kosova); Prisoners in our own homes, EUR 70/010/2003, april 2003;

Assembly Support Initiative (ASI), Newsletter, no. 4, januari 2003;

Center for Applied Studies in International Negotiations (CASIN), The Development of Kosovo Institutions and the Transition of Authority from UNMIK to Local Self-Government, Genève, januari 2003;

Council of Europe/Office of the Commissioner for Human Rights, Kosovo: the Human Rights Situation and the Fate of Displaced from their Homes, CommDH(2002)11, 16 oktober 2002;

Human Rights Watch, Human Rights Watch World Report 2003 - Federal Republic of Yugoslavia, januari 2003;

International Crisis Group (ICG), UNMIK's Kosovo Albatross: Tackling Division in Mitrovica, Balkans report no. 131, Pristina/Brussel, 3 juni 2002;

ICG, Finding the Balance: the Scales of Justice in Kosovo, 12 september 2002;

ICG, Kosovo's Ethnic Dilemma: the Need for a Civic Contract, Balkans report no. 143, Pristina/Brussel, 28 mei 2003;

ICG, Return to Uncertainty: Kosovo's Internally Displaced and the Return Process, Balkans Report no.139, 13 december 2002;

International Helsinki Federation for Human Rights, Human Rights in the OSCE Region: Europe, Central Asia and North America, Report 2003, 24 juni 2003;

Immigration and Nationality Directorate, Country Assessment Serbia and Montenegro, april 2003;

Institute for War and Peace Reporting, Balkan Crisis Report, No. 394, 2 januari 2003;

Institute for War and Peace Reporting, Balkan Crisis Report, No. 433, 30 mei 2003;

Institute for War and Peace Reporting, Balkan Crisis Report, No. 443, 11 juli 2003;

Institute for War and Peace Reporting, Balkan Crisis Report, No. 449, 31 juli 2003;

Institute for War and Peace Reporting, Balkan Crisis Report, No. 454, augustus 2003;

International Helsinki Federation for Human Rights, Human rights in the OSCE Region: Europe, Central Asia and North America, Report 2003, 26 juni 2003;

Mental Disability Rights International (MDRI), Not in the Agenda: Human Rights of People with Mental Disabilities in Kosovo, augustus 2002;

NRC Handelsblad, Persbericht: Servië houdt vast aan recht op Kosovo, 13 augustus 2003;

NRC Handelsblad, Persbericht: Servië eist actie van VN in Kosovo, 18 augustus 2003;

OCHA, Kosovo Humanitarian Update, juni 2002;

OCHA, Kosovo Humanitarian Update, july-august 2002, 31 augustus 2002;

OCHA, Kosovo Humanitarian Update, september-october 2002; 31 oktober 2002;

OCHA, Kosovo Humanitarian Situation and Strategy 2003, april 2003;

Office of Temporary Media Commissioner, Annual Report 2002, Pristina, februari 2003;

Ombudsperson Institution in Kosovo, Third Annual Report 2002-2003, 10 juli 2003;

OVSE, Parallel Structures in Kosovo, oktober 2003;

OVSE, Joining in MinorityVoices, 2003;

OVSE, Kosovo: Report on the Centres for Social Work: Social Services, maart 2003;

OVSE, Property Rights in Kosovo 2002-2003;

OVSE, Kosovo: A Review of the Criminal Justice System; Protection of Witnesses in the Criminal Justice System (March 2002 - April 2003);

OVSE, Kosovo's War Crimes Trials: a Review, september 2002;

SGVN, Report of the Secretary General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2002/779, 17 juli 2002;

SGVN, Report of the Secretary General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2002/1126, 9 oktober 2002;

SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2003/113, 29 januari 2003;

SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2003/421, 14 april 2003;

SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2003/675, 26 juni 2003;

Statistical Office of Kosovo, Labour Force Survey 2002, 16 juli 2003;

UNDP, Human Development Report Kosovo 2002, Pristina, mei 2002;

UNDP/SAS, Kosovo and the Gun: a baseline assessment of small arms and light weapons in Kosovo, juni 2003;

UNHCHR, Report of the Special Representative of the Commission of Human Rights on the Situation of Human Rights in Bosnia and Herzegovina and the Federal Republic of Yugoslavia, 21 januari 2003, E/CN.4/2003/38;

UNHCHR, Report of the Special Representative of the Commission of Human Rights on the Situation of Human Rights in Bosnia and Herzegovina and the Federal Republic of Yugoslavia update covering the period December 2002-March 2003, 26 maart 2003, E/CN.4/2003/38/Add.1;

UNHCR, UNHCR Position on the Continued Protection Needs of Individuals from Kosovo, januari 2003;

UNHCR, Manual for Sustainable Return, januari 2003;

UNHCR/OVSE, Tenth Assessment of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo (period covering May 2002 to December 2002), maart 2003;

UNHCR, Update on the Situation of Roma, Aeshkali, Egyptian, Bosniak and Gorani in Kosovo, januari 2003;

UNMIK Police, Press Release, 17 januari 2003;

UNSC, Report of the Security Council Mission to Kosovo and Belgrade, FR of Yugoslavia, S/2002/1376, 19 december 2002;

UNSC, Monthly Report to the UN on the Operations of the Kosovo Force, S/2002/611, 4 juni 2002;

UNSC, Monthly Report to the UN on the Operations of the Kosovo Force, S/2002/725, 5 juli 2002;

UNSC, Monthly Report to the UN on the Operations of the Kosovo Force, S/2002/978, 30 augustus 2002;

UNSC, Monthly Report to the UN on the Operations of the Kosovo Force, S/2002/984, 10 september 2002;

UNSC, Monthly Report to the UN on the Operations of the Kosovo Force, S/2002/1421, 24 december 2002;

UNSC, Monthly Report to the UN on the Operations of the Kosovo Force, S/2003/130, 31 januari 2003;

UNSC, Monthly Report to the UN on the Operations of the Kosovo Force, S/2003/301, 12 maart 2003;

UNSC, Monthly Report to the UN on the Operations of the Kosovo Force, S/2003/378, 27 maart 2003;

UNSC, Monthly Report to the UN on the Operations of the Kosovo Force, S/2003/511, 30 april 2003;

UNSC, Monthly Report to the UN on the Operatinos of the Kosovo Force, S/2003/616, 5 juni 2003;

UNSC, Monthly Report to the UN on the Operations of the Kosovo Force, S/2003/682, 1 juli 2003;

U.S. Department of State, Federal Republic of Yugoslavia Country Report on Human Rights Practices for 2002, maart 2003;

U.S. Department of State, Federal Republic of Yugoslavia International Religious Freedom Report, 7 oktober 2002;

U.S Committee for Refugees, World Refugee Survey 2003.

Websites

<http://www.amnesty.org>

<http://www.b92.net>

<http://www.db.idpproject.org>

<http://www.everychild.org.uk>

<http://www.hrw.org>

<http://www.janes.com>

<http://www.nato.int/kfor>

<http://www.osce.org/kosovo>

<http://www.reliefweb.int>

<http://www.unhcr.ch>

<http://www.unmikonline.org>

II Lijst van politieke partijen, bewegingen en allianties²²¹

Etnisch Albanese partijen en allianties

- Albanese Christen-democratische Partij Kosovo (*Partia Shqiptare Demokristiane e Kosovës; PShDK*). Voorzitter: Mark Krasniqi. Opgericht in 1990. Op voorstel van de LDK is de Ministerspost van Transport en Communicatie aan de PShDK afgestaan. Zef Morina vervult deze post.
- Albanese Eenwordingspartij (*Partia e Unitetit Kombetar Shqiptar, UNIKOMB*). Voorzitter: Ukshin Hoti. Waarnemend voorzitter: Muhamet Kelmendi. UNIKOMB is ontstaan uit de Albanese verzetsbeweging. De partij is aangesloten bij de AAK;
- Albanese Liberale Partij (*Partia Liberale Shqiptare, PLSH*). Voorzitter: Gjergj Rapi. Opgericht in 1992. Besloot in juli 2000 samen met de LBD de KP-coalitie te vormen;
- Albanese Nationaal-Democratische Partij (*Partia Nacionale Demokratike Shqiptare; PNDSh*). Voorzitter: Rexhep Abdullahu. Opgericht in 1992;
- Albanese Nationale Democratische Beweging (*Levizja Nacionale Demokratike Shqiptare; LNDSh*). Voorzitter: Kajtaz Fazliu. Opgericht in 1991;
- Albanese Republikeinse Partij (*Partia Republikane Shqiptare; PRSh*). Voorzitter: Skender Hoti. Opgericht in 1990;
- Albanese Unie van Christen-Democraten (*Unioni Shqiptare DemoKristiane, UShDK*). Voorzitter: Lazer Krasniqi. Opgericht in 1990. De partij is aangesloten bij de AAK;
- Alliantie voor de Toekomst van Kosovo (*Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës, AAK*). Voorzitter: Ramush Haradinaj. Deze alliantie is opgericht in 2000 en bestaat uit een zestal partijen te weten:
 - Alliantie van Burgers van Kosovo (*Aleanca Qytetare e Kosovës, AQK*);
 - Parlementaire Partij van Kosovo (*Partia Parlamentare e Kosovës, PPK*);
 - Nationale Beweging voor de Bevrijding van Kosovo (*Lëvizja Kombëtare për Çlirimin e Kosovës, LKÇK*);
 - Volksbeweging van Kosovo (*Lëvizja Popullore e Kosovës, LPK*). Voorzitter: Emrush Xhemajli;
- Albanese Eenwordingspartij (*Partia e Unitetit Kombetar Shqiptar, UNIKOMB*);
- Albanese Unie van Christen-Democraten (*Unioni Shqiptare DemoKristiane, UShDK*);

Tijdens de parlementsverkiezingen van 17 november 2001 heeft de AAK 8 procent van de stemmen behaald. De AAK heeft 8 zetels in de Assemblee en twee leden in

²²¹

Deze lijst, die niet uitputtend is en bovendien aan wijzigingen onderhevig, is in belangrijke mate ontleend aan: OVSE, *Political Party Guide – Municipal Elections, Kosovo, 2000*, oktober 2000.

de regering, te weten: Ethem Ceku, als minister voor Milieu en Ruimtelijke Ordening en Ahmet Jusufi verantwoordelijk voor Werkgelegenheid en Welzijn.

- Alliantie van Burgers van Kosovo (*Aleanca Qytetare e Kosovës, AQK*). Voorzitter: Ramush Haradinaj. Deze partij is opgericht in 2000 en is aangesloten bij de AAK;
- Coalitie voor de Onafhankelijkheid (*Koalicioni per Pavaresi, KP*). Voorzitter: Rexhep Qosja. Deze alliantie is opgericht in juli 2000 en bestaat uit twee partijen (de LBD en de PLSH);
- Democratische Liga van Kosovo (*Lidhja Demokratike e Kosovës; LDK*). Voorzitter: Ibrahim Rugova. Opgericht in 1989. De meest populaire etnisch Albanese partij in Kosovo. De LDK behaalde tijdens de parlementsverkiezingen van 17 november 2001 45 procent van de stemmen. Rugova is in maart 2002 tot President van het Kosovaarse zelfbestuur benoemd. De LDK heeft drie ministers in de regering, te weten: Ali Sadriu, (Financiën en Economische Zaken); Rexhep Omami (Onderwijs, Wetenschap en Technologie); Behxhet Brajšhori (Cultuur/Jeugd/Sport); De vierde ministerspost is afgestaan aan de PShDK en wordt ingevuld door Zef Morina (Transport en Communicatie).
- Democratische Partij Kosovo (*Partia Demokratike e Kosovës; PDK*). Voorzitter: Hashim Thaci. Opgericht in 1999. De PDK is, evenals enkele andere partijen, voortgekomen uit het UÇK. PDK-leider Thaci is dan ook de voormalige leider van het UÇK. De PDK behaalde 25 procent van de stemmen tijdens de parlementsverkiezingen van 17 november 2001 en is daarmee na de LDK de populairste partij in Kosovo. Tot premier van het Kosovaars zelfbestuur is het PDK lid Bajram Rexhepi benoemd. Naast de premier levert de PDK ook de ministers voor Handel en Industrie (Ali Jakupi) en voor Openbare Diensten (Jakup Krasniqi);
- Groene Partij van Kosovo (*Partia e të Gjelbërtëve të Kosovës; PGJK*). Voorzitter: Daut Maloku. Opgericht in 1991. Politieke partij waarvoor het milieu centraal staat;
- Liberaal-Democratische Partij van Kosovo (*Partia Liberal Demokratike e Kosovës; PLDK*). Voorzitter: Agim Gjakova. Opgericht in 2000;
- Liberale Centrumpartij van Kosovo (*Partia Qendra Liberale e Kosovës; PQLK*). Voorzitter: Naim Maloku. Opgericht in maart 2000. De PQLK probeert als 'centrumpartij' de kloof tussen de LDK en de PDK te dichten. Voorzitter Maloku is een voormalige UÇK-commandant;
- Liberale Partij van Kosovo (*Partia Liberale e Kosovës; PLK*). Voorzitter: Gjergj Dedaj. Opgericht in 1991. De PLK nam in de jaren negentig actief deel aan de etnisch Albanese parallelle instituties. De partij nam deel aan de parallelle verkiezingen in 1998, en verwierf daarbij 6 zetels in het parallelle parlement. Sinds 1997 is de partij waarnemend lid van de Liberale Internationale. Tijdens de parlementsverkiezingen behaalde het slechts 0,46% van de stemmen. Dit leverde geen parlementszetels op.

- Nationale Beweging voor de Bevrijding van Kosovo (*Lëvizja Kombëtare për Çlirim e Kosovës, LKÇK*). Voorzitter: Sabit Gashi (sinds augustus 1999). Deze partij is opgericht in maart 1993 als een ondergrondse beweging. Deze beweging wordt gezien als de grondlegger van het UÇK. Het primaire doel van de beweging was de voorbereiding van de gewapende strijd tegen de Serviërs. In maart 1998 is er een overeenkomst getekend tussen de LKÇK en het UÇK, waardoor de partij rechtstreeks onder het hoofdkwartier van het UÇK viel. Veel van de leden leven in het buitenland. Sommige zitten in Servische gevangenissen, waaronder ook twee oud-presidenten van de beweging. Na afloop van de Kosovo-crisis zijn de LKÇK en het UÇK ieder hun eigen koers gaan varen. De LKÇK heeft sindsdien meer afstand gehouden van de internationale gemeenschap. In mei 2000 heeft de partij zich teruggetrokken uit de Kosovo Transitional Council (KTC) uit onvrede met het in haar ogen inadequate optreden van UNMIK ten aanzien van de etnisch Albanese gevangenen in Servische gevangenissen. De partij is aangesloten bij de AAK;
- Parlementaire Partij van Kosovo (*Partia Parlamentare e Kosovës, PPK*). Voorzitter: Bajram Kosumi. Deze partij is opgericht in 1990 en streefde aanvankelijk een vreedzame, politieke oplossing voor de kwestie-Kosovo na. Gaandeweg veranderde de partij echter van koers, richting steun voor de gewapende opstand tegen het Servische regime. Tussen 1997 en 1998 werd de partij geleid door Adem Demaci, die in juni 1998 opstapte om woordvoerder te worden van het UÇK. Tot mei 2000 was de PPK onderdeel van de LBD-coalitie die deelnam aan de Rambouillet-conferentie van februari 1999. Thans is de partij aangesloten bij de AAK;
- Partij van het Nationaal Democratisch Front van Kosovo (*Partia Balli Kombëtar Demokrat i Kosovës, PBKD*). Voorzitter: Durmish Rizvanolli. Opgericht in 1999;
- Verenigde Democratische Beweging (*Lëvizja e Bashkuar Demokratike, LBD*). Voorzitter: Rexhep Qosja. De LBD begon in 1998 als een coalitie van zeven partijen die de kloof tussen de LDK en het UÇK trachtte te verkleinen. Tijdens de Rambouillet-conferentie van februari 1999 was de LBD één van de drie etnisch Albanese partijen aan de onderhandelingstafel (naast de LDK en het UÇK). Qosja heeft ook deelgenomen aan IAC, maar heeft dit na afloop van de voor hem teleurstellend verlopen gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2000 verlaten. Thans vormt de partij een onderdeel van de KP-coalitie;
- Volksbeweging van Kosovo (*Lëvizja Popullore e Kosovës, LPK*). Voorzitter: Emrush Xhemajli. De LPK, opgericht in 1982, was één van de eerste politieke groeperingen in Kosovo die gewapende strijd tegen 'Belgrado' bepleitten (in 1993). Veel van haar voormalige leiders zijn in deze gewapende strijd om het leven gekomen. Voorafgaand en tijdens de Kosovo-crisis heeft de LPK manschappen en wapens geleverd aan het UÇK. In die tijd waren prominente hedendaagse Kosovaarse politici als Thaci (PDK), Haradinaj (AAK) en Kelmendi (UNIKOMB) lid van de LPK. Na afloop van de crisis is de LPK

uiteengevallen, waarbij veel leden zijn overgestapt naar de PDK. De overgebleven groep vertegenwoordigt nog steeds het LPK. De partij is aangesloten bij de AAK;

- Republikeinse Partij Kosovo (*Partia Republikane e Kosovës; PRK*). Voorzitter: Feti Grapci. Opgericht in 1990. Deze partij nam deel aan de parallelle verkiezingen in 1992 en 1998, maar won daarbij geen zetels. Later steunde de PRK het UÇK;
- Sociaal-democratische Partij Kosovo (*Partia Social Demokrate e Kosovës; PSDK*). Voorzitter: Mw. Kaqusha Jashari. Opgericht in 1990;
- Unie van Sociaal-democraten (*Unioni Socialdemokrat; USD*). Voorzitter: Mw. Luljeta Pula. Opgericht in 1990;
-

Servische partijen en allianties

- Coalitie Terugkeer (*Koalicija Povratak; KP*) Deze brede coalitie bestaat uit 20 Servische partijen en ngo's. De Servische vice-premier Covic is nauw betrokken geweest bij het opzetten van deze coalitie. Sima Gazikalovic is de voorzitter van KP. KP is de enige Servische partij die heeft deelgenomen aan de Kosovaarse parlementsverkiezingen van 17 november 2001. Zij behaalde 11 procent van de stemmen, waarmee ze 12 zetels toevoegde aan de tien 'set-aside seats'. In totaal heeft Coalitie Terugkeer hiermee 22 zetels in het parlement verkregen. Coalitie Terugkeer heeft één ministerspost toebedeeld gekregen. Het is het ministerie voor Landbouw, Bosbeheer en Rurale Ontwikkeling (Goran Bogdanovic).²²² Daarnaast is er na lang touwtrekken ook een Servische coördinator voor terugkeer benoemd (Milorad Todorovic/DSS) en een speciale adviseur voor UNMIK aangewezen (Nenad Radosavljevic).
- Servische Nationale Raad (SNV) van Gracanica. Opgericht op 18 oktober 1999 in Ulpiana/Gracanica. Deze politieke beweging is samengesteld uit delegaties van diverse Servische regio's in Kosovo. De kerkelijke leider bisschop Artemije alsmede Rada Trajkovic (vice-voorzitter van de Servische Christen-Democratische Partij; DHSS) zijn de belangrijkste vertegenwoordigers van deze groepering. In april 2000 besloot de SNV van Gracanica deel te nemen (als waarnemer) aan de door UNMIK opgezette JIAS-structuur. Begin juni 2000 schortte de SNV deze deelname op ten gevolge van toenemend etnisch geweld, maar sinds 25 juni 2000 is de deelname weer hervat. Trajkovic nam als waarnemer deel aan de IAC. Aan de KTC nam SNV Gracanica eveneens deel. Bovendien was een vertegenwoordiger van de SNV (Randjel Nojkic) 'co-hoofd' van het JIAS-departement voor arbeid;

²²²

De Coalitie Terugkeer was ontevreden met slechts één ministerspost. De Servische Partij wilde tevens een Ministerie voor Terugkeer en heeft deelname aan de regering sinds haar oprichting op 4 maart 2002 dan ook geboycot. Half april werd uiteindelijk overeenstemming bereikt over de benoeming van een Servische coördinator voor terugkeer en een speciale adviseur binnen de afdeling van de SVSG. Op 20 mei 2002 tenslotte zijn de door Coalitie Terugkeer voorgestelde kandidaten goedgekeurd en neemt de partij deel aan de regering.

- Servische Nationale Raad (SNV) van Mitrovica. Deze politieke beweging is opgericht in januari 2000. Bestaat uit vertegenwoordigers van de Servische gemeenten in de regio Mitrovicë/Kosovska Mitrovica. Leider: Oliver Ivanovic. SNV Mitrovica is meer dan de SNV Gracanica geïntereerd op Belgrado. SNV Mitrovica nam niet deel aan de door UNMIK opgezette structuren in Kosovo;

Roma-partijen en –allianties

- Verenigde Roma Partij van Kosovo (*Partia Rome e Bashkuar e Kosovës; PREBK*); De partij behaalde 0,34% van de stemmen bij de parlementsverkiezingen van 17 november 2001. PREBK heeft één zetel in het parlement via de ‘set-aside seats’.
- Nieuw Democratisch Initiatief (*Initiativa e Re Demokratike e Kosovës; IRDK*). Deze partij is op 8 juni 2001 opgericht. De partij behaalde 0,50% van de stemmen bij de parlementsverkiezingen van 17 november 2001. Dit leverde de partij een zetel op in het parlement. Tezamen met één ‘set-aside seat’ heeft de IRDK twee zetels in het parlement.
- Democratische Partij van Albanese Ashkali in Kosovo (*Partia Demokratike Ashkali Shqiptare Kosovës; PDASHK*). Voorzitter: Sabit Rrahmani. Opgericht in 1999. De partij haalde 0,43% van de stemmen bij de parlementsverkiezingen van 17 november 2001. De partij heeft twee zetels in het parlement verkregen middels de ‘set-aside seats’.

Slavische Moslim-partijen en -allianties

- Bosniak Partij van Democratische Actie in Kosovo (*Bosnjacka Stranka Demokratske Akcije Kosova; BSDAK*). Voorzitter: Hilmo Kandic. Opgericht in 2000. De partij haalde 0,37% van de stemmen bij de parlementsverkiezingen van 17 november 2001. Hiermee heeft de partij één zetel in het parlement verkregen.
- Vatan (*VTN*) Deze partij is een coalitie van de volgende partijen:
- Democratische Hervormingspartij van Moslims (*Demokratska Reformaska Stranka Muslimana*). Voorzitter: Dzezair Murati. Opgericht in 1990;
- Partij van Democratische Aktie (*Stranka Demokratska Akcije*). Voorzitter: Numan Balic. Opgericht in 1990;
- Het Burgersinitiatief van Gora (*GIG*);

Vatan heeft bij de parlementsverkiezingen van 17 november 2001 vier zetels behaald. Naast de drie ‘set-aside seats’ heeft VATAN hiermee 7 zetels in het parlement. VATAN levert de Minister voor Gezondheid in de persoon van Numan Balic.

Turkse partijen en allianties

- Turkse Volkspartij Kosovo (*Turk Halk Partisi e Kosoves*). Voorzitter: Sezair Saipi. Opgericht in 1991.

- Kosovaarse Turkse Democratische Partij (*Kosovo Demokratik Türk Partisi, KDTP*); De KDTP behaalde 1 procent van de stemmen bij de parlementsverkiezingen van 17 november 2001. Naast de twee ‘set-aside seats’ levert dit de partij drie zetels op in het parlement.

III Lijst van gebruikte afkortingen

AAK	Alliantie voor de Toekomst van Kosovo <i>(Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës)</i>
AQK	Alliantie van Burgers van Kosovo <i>(Aleanca Qytetare e Kosovës)</i>
AVVN	Algemene Vergadering van de Verenigde Naties
BSDAK	Bosniak Partij van Democratische Actie in Kosovo <i>(Bosnjacka Stranka Demokratske Akcije Kosova)</i>
BTW	Bruto Toegevoegde Waarde
CSW	Center for Social Work
DHSS	Servische Christen-Democratische Partij
DM	Duitse mark
DOS	Democratische Oppositie van Servië
DRSM	Democratische Hervormingspartij van Moslims <i>(Demokratska Reformaska Stranka Muslimana)</i>
EAR	European Agency of Reconstruction
EU	Europese Unie
EUMM	European Union Monitoring Mission
FAO	Food and Agriculture Organization
FRJ	Federale Republiek Joegoslavië
FRY	Federal Republic of Yugoslavia
GIG	Burgersinitiatief van Gora
HEP	Humanitarian Evacuation Programme
HIV	Human Immunodeficiency Virus (het aidsvirus)
HPD	Housing and Property Directorate
IAC	Interim Administrative Council
ICMPD	International Center for Migration Policy Development
ICRC	International Committee of the Red Cross
ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia <i>(Joegoslavië-tribunaal)</i>
IDP	Internally Displaced Person (binnenlands ontheemde)
IOM	International Organisation for Migration
IRDK	Nieuw Democratisch Initiatief <i>(Iniativa e Re Demokratike e Kosovës)</i>
JCR	Joint Committee on Return
JIAS	Joint Interim Administrative Structure
JUL	Joegoslavisch Verenigd Links
JIU	Judicial Inspection Unit
KDTP	Turkse Democratische Partij van Kosovo <i>(Kosova Demokratik Türk Partisi)</i>
KFOR	Kosovo Force

KP	Coalitie Terugkeer (<i>Koalicija Povrata</i>) of: Coalitie voor de Onafhankelijkheid (<i>Koalicioni per Pavaresi</i>)
KPS	Kosovo Police Service
KTC	Kosovo Transitional Council
KTHP	Turkse Volkspartij Kosovo (<i>Turk Halk Partisi e Kosoves</i>)
KWI	Kosovo Women's Initiative
LBD	Verenigde Democratische Beweging (<i>Lëvizja e Bashkuar Demokratike</i>)
LDK	Democratische Liga van Kosovo (<i>Lidhja Demokratike e Kosovës</i>)
LKÇK	Nationale Beweging voor de Bevrijding van Kosovo (<i>Lëvizja Kombëtare për Çlirimin e Kosovës</i>)
LNDSH	Albanese Nationale Democratische Beweging (<i>Levizja Nacionale Demokratike Shqiptare</i>)
LPK	Volksbeweging van Kosovo (<i>Lëvizja Popullore e Kosovës</i>)
MUP	Servische Ministerie van Binnenlandse Zaken (<i>Ministarstvo Unutrasnjih Poslova</i>)
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NGO	Niet-gouvernementele organisatie
NOK	Noorse kroon
OCHA	Office for the Coordination of Humanitarian Affairs
OVSE	Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
PBKD	Partij van het Nationaal Democratisch Front van Kosovo (<i>Partia Balli Kombëtar Demokrat i Kosovës</i>)
PDASHK	Democratische Partij van Albanese Ashkali in Kosovo (<i>Partia Demokratike Ashkali Shqiptare Kosovës</i>)
PDK	Democratische Partij Kosovo (<i>Partia Demokratike e Kosovës</i>)
PGJK	Groene Partij van Kosovo (<i>Partia e të Gjelbërtëve të Kosovës</i>)
PLDK	Liberaal-Democratische Partij van Kosovo (<i>Partia Liberal Demokratike e Kosovës</i>)
PLK	Liberaal-Partij van Kosovo (<i>Partia Liberale e Kosovës</i>)
PLSH	Albanese Liberale Partij (<i>Partia Liberale Shqiptare</i>)
PNSDH	Albanese Nationaal-Democratische Partij (<i>Partia Nacionale Demokratike Shqiptare</i>)
PPK	Parlementaire Partij van Kosovo (<i>Partia Parlamentare e Kosovës</i>)
PQLK	Liberaal-Centrumpartij van Kosovo (<i>Partia Qendra Liberale e Kosovës</i>)
PREBK	Verenigde Roma Partij van Kosovo (<i>Partia Rome e Bashkuar e Kosovës</i>)
PRK	Republikeinse Partij Kosovo (<i>Partia Republikane e Kosovës</i>)
PRSh	Albanese Republikeinse Partij (<i>Partia Republikane Shqiptare</i>)
PSDK	Sociaal-democratische Partij Kosovo (<i>Partia Social Demokrate</i>)

	<i>e Kosovës)</i>
PShDK	Albanese Christen-democratische Partij Kosovo (<i>Partia Shqiptare Demokristiane e Kosovës</i>)
SDA	Partij van Democratische Aktie (<i>Stranka Demokratska Akcije</i>)
SFRJ	Socialistische Federatieve Republiek Joegoslavië
SGVN	Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties
SNV	Servische afkorting van ‘Servische Nationale Raad’
SPO	Servische Vernieuwingspartij (<i>Srpski Pokret Obnove</i>)
SPS	Socialistische Partij Servië
SV	Speciale Vertegenwoordiger
SVSG	Speciale Vertegenwoordiger van de Secretaris Generaal (in Kosovo)
TMK	Kosovo Beschermingskorps (<i>Trupat e Mbrojtes se Kosoves</i>)
UÇK	Kosovo Bevrijdingsleger (<i>Ushtria Çlirimtare e Kosovës</i>)
UÇK(M)	Macedonische Bevrijdingsleger (<i>Ushtria Çlimintare e Kombëtare</i>)
UÇPMB	Albanese afkorting van ‘Bevrijdingsleger van Presevo, Medvedja en Bujanovac’
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNHCHR	United Nations High Commissioner for Human Rights
UNICEF	United Nations Children’s Fund
UNIKOMB	Albanese Eenwordingspartij (<i>Partia e Unitetit Kombetar Shqiptar</i>)
UNMIK	United Nations Interim Administration Mission in Kosovo
USD	Amerikaanse dollar; of: Unie van Sociaal-democraten (<i>Unioni Socialdemokrat</i>)
UshDK	Albanese Unie van Christen-democraten (<i>Unioni Shqiptare DemoKristiane</i>)
VK	Verenigd Koninkrijk
VN	Verenigde Naties
VNVR	Veiligheidsraad van de Verenigde Naties
VS	Verenigde Staten
VTN	Coalitie van Slavische Moslimpartijen (<i>Vatan</i>), bestaande uit de partijen DRSM, SDA en GIG.
WFP	World Food Programme
WHO	World Health Organisation